

PAUL
SPICSBURY

výklad knihy Zjevení Janova

TRŮN
BERÁNEK
A ĎRAK

Věnuji Elliotovi a Oliverovi

První vydání © Návrat domů, Praha 2005

Originally published by InterVarsity Press under the title:
The Throne, the Lamb and the Dragon.

Translated and printed by permission by InterVarsity Press, P.O. Box 1400, Downers
Grove, IL 60515-1426

© 2002 by Paul Spilsbury
All rights reserved.

Veškerá práva českého překladu vyhrazena. Žádná část této knihy nesmí být v jakékoli
formě publikována bez písemného svolení vydavatele.

Biblické citáty, není-li uvedeno jinak, jsou převzaty z *Českého ekumenického překladu*
© ČBS, Praha 1985 (ČEP), dále bylo použito překladu *Nové smlouvy* © KMS, Praha
1994 (KMS), *Nové bible kralické* © Biblion, Praha 2000 (NBK) a *Bible Kralické* podle
vydání z.r. 1613 (KB).

Překlad: © Dan Drápal
Obálka: © CALDER, Julo Nagy

ISBN 80-7255-111-6

Návrat domů, Plzeňská 166, Praha 5
www.navrat.cz

Předmluva

Zjevení Janovo je vizionářský oběžník církvím v Malé Asii, který sám sebe charakterizuje jako proročskou knihu. Jejím základem je sedm dopisů, které hodnotí, napomínají a povzbuzují. Tyto dopisy nadiktoval Pán Ježíš Janovi. Jsou obsaženy v 2. a 3. kapitole. Každý dopis končí zaslíbením konečné slávy pro každého, kdo „zvítězí“ v nadcházejících konfliktech. Následuje dlouhá řada vidění – někdy fantastických, jindy groteskních, hrůzostrašných či velkolepých. V těchto viděních jsou všichni křesťané mučedníky a všechno lidstvo zakouší Boží hněv. Tato vidění rovněž nastiňují všechny krásy nového nebe, nové země a nového Jeruzaléma. Vše je zarámováno oslavnými hymny, takže celek vzbuzuje jak hlubokou úctu, tak značný nekld.

Jedná se o apokalypsu – druh literatury, který v židovstevské kultuře vznikl dlouho před Kristem: katastrofické představy prosáklé Písmem a motivované teologií. Jde o barvitou knihu, v níž jsou všechny obrazy teologickými symboly. Jedny obrazy vysvětlují jiné obrazy. Jelikož literatura tohoto druhu dnes již nevzniká, stal se výklad knihy Zjevení jakýmsi křesťanským hlavolamem – zvláště v západním světě, kde dispenzační hermeneutika a sny o miléniu činí tento nápoj ještě opojnějším. To by však mělo již být věcí minulosti.

Starší vykladači ztotožňovali „ženu oděnou purpurem a šarlatem“ s papežstvem. Odtud postupovali jednak zpět předchozími dějinami, jednak kupředu k nějaké formě tisíciletého království. I dnes se s takovými výklady můžeme setkat. Vědecký přístup ale postoupil k novému hodnocení apokalyptiky a Paul Spilsbury sytí běžné milovníky Písma smetanou této moudrosti. Jeho dílo mi působí potěšení – nejenom proto, že je mým bývalým žákem, ale i proto, že knize Zjevení opravdu rozumí a je stále na správné stopě. (Tím nemá být řečeno, že souhlasím s každou větou.) To, co napsal, přináší obrovský užitek a já to vřele doporučuji.

— J. I. Packer

Úvod

Když jsem byl před několika lety požádán, abych přednášel o knize Zjevení, přijal jsem ten úkol s větší než obvyklou dávkou bázně a třesení. Vždyť kniha Zjevení je známa jako obtížná a kontroverzní. Teď jsem ji měl zvládnout nejprve sám a pak ji ještě vysvětlit ostatním! Jak ale semestr pokračoval tento pozoruhodný dokument mě začal brát za srdce. Jeho živé obrazy i mocná řeč přinášely mnohem větší vzrušení, než jsem očekával. Myslel jsem, že půjde o knihu temných hádanek a neproniknutelných tajemství, ale místo toho jsem objevil jasné a pregnantní poselství.

Předně jsem zjistil, že Zjevení je kniha o Bohu – o tom Bohu, jenž sedí na trůnu vesmíru a je obklopen nebeským zástupem, který jej věčně uctívá. Jádrem knihy Zjevení je zpráva o tom, kdo je Bůh a co znamená ho uctívat. Dále jsem objevil, že Zjevení je kniha o Ježíšovi – o Beránku, který byl zabit a jehož smrt a vzkříšení činí Boží království pozemskou realitou. Ze Zjevení je rovněž jasné, že ti, kdo chtějí Beránka následovat, jsou povoláni nejen k tomu, aby zde na zemi konali jeho dílo, ale i k tomu, aby sdíleli zkušenost jeho utrpení. Jistě, budeme mít podíl na vítězství, ne však dříve, než okusíme podíl na jeho smrti. To je jedna z nejsilnějších výzev knihy Zjevení. A za třetí jsem shledal, že Zjevení je kniha o strašlivém střetu. Je to příběh o boji na život a na smrt mezi „Sedícím na trůnu“ a jeho úhlavním nepřítelem – drakem. Ti, kdo uctívají Boha a následují Beránka, jsou tohoto konfliktu účastní, ať se jim to líbí nebo ne. Vlastně se na pozadí tohoto konfliktu odehrává celý jejich život.

V předkládaném textu neusiluji o výklad každého jednotlivého verše knihy Zjevení, ale snažím se předložit jádro její zvěsti. Je to eseje o tom, co kniha Zjevení vlastně je, a pomůcka k tomu, jak ji číst – jde tedy o celkový obraz, nikoli o detaily. Chci předat širší veřejnosti to nejlepší, co bibličtí učenci současnosti o knize Zjevení říkají. Mnohým z nich jsem hluboce vděčný za to, že mi pomohli tuto knihu pochopit.

Předmluva

Za zmínku stojí především *The Theology of the Book of Revelation* (Teologie knihy Zjevení) od Richarda Bauckhama. Pokud někdo chce dál studovat knihu Zjevení a nespokojí se s tím, co jsem napsal, pak doporučuji, aby začal s touto jeho knihou.

Když jsem psal tuto knihu, povzbuzovalo mě mnoho lidí a podporovali mě svými radami. Jsem jim velmi zavázán a chci jim na tomto místě poděkovat. Jsem velice vděčný Prof. Johnu Barclayovi z University of Glasgow, který – ač je sám velmi zaměstnán – pročetl rukopis a poskytl mi mnoho cenných poznámek. Velmi mi pomohli i Dr. Daniel G. Reid z InterVarsity Press a Prof. David deSilva z Ashland Theological Seminary, kteří rovněž pročetli celý rukopis. (Zbylé nedostatky jdou na můj vrub, nikoli na jejich.) Chci také vděčně zmínit příspěvky studentů z Canadian Bible College v Regině a z Regent College ve Vancouveru – tyto studenti navštěvovali mé přednášky o knize Zjevení. Jejich otázky a zvědavost mě pomáhali hlouběji pochopit knihu Zjevení a díky nim jsem naléhavěji pociťoval potřebu tuto knihu napsat. Jsem vděčný i Marcii Hindsově, která mě podporovala svými modlitbami a poskytovala cenné poznámky. Svě ženě a celoživotní spojenkyni, Bronwyn Spilsburyové, vděčím za to, že kniha je čtivější a souvislejší, než by byla bez její mnohahodinové práce. A na závěr věnuji tuto knihu našim dvěma synům, Elliotovi a Oliverovi, kteří jsou pro své rodiče zdrojem velké radosti a pýchy. Kéž se, spolu s námi se všemi, učí následovat Beránka, kamkoli kráčí.

Četba Zjevení

Zjevení není kniha pro lidi bázlivé. Její zvěst je hluboce zneklidňující. Vyvádí nás z rovnováhy. Vede nás k tomu, abychom přehodnotili svá nejzákladnější přesvědčení, své priority a závazky. Co jsou naše skutečné hodnoty? Co je v našem životě to opravdu nejdůležitější? Za co jsme ochotni zemřít? Kým skutečně jsme – o čem svědčí náš každodenní život? Kniha Zjevení na nás naléhá, abychom si tyto otázky kladli. Jak jsem napsal, kniha Zjevení není pro bázlivé.

Na té nejzákladnější rovině nás Zjevení volá, abychom uctívali Boha. Když pomínou všechny ty hrozné scény, když se usadí sirný kouř, musí nám zůstat jediný obraz: Obraz Toho, jenž sedí na trůnu. Sedí v zářivé kráse, obklopen mocnými nebeskými bytostmi, které neustále volají: „Svatý, svatý, svatý Pán, Bůh Všemohoucí, ten, který byl a který jest a který přichází.“ K jeho nohám padá všechno stvoření a volá: „Hoden jsi, Pane a Bože náš, přijmout slávu a úctu i moc, neboť ty jsi stvořil všechny věci, z tvé vůle existovaly a byly stvořeny.“ To je ten, o kterého v tom vidění jde, ten, k jehož uctívání nás Zjevení volá. Jedině Bůh je opravdu skutečný ve světě přeludu a iluzí.

Kniha Zjevení nás volá také k následování Ježíše Krista, líčeného jako Beránek, jenž byl zabit. Jeho cesta je cestou utrpení a oběti. Ano, je to cesta spasení. Jistě, je to cesta ke slávě. Vede nás však skrze porážku, opuštěnost a smrt. Ti, kteří v knize Zjevení následují Beránka, ho následují „kamkoli jde“, a „svá roucha vyprali a vybělili v krvi Beránkově“. Tato slova vypovídají o tom, že se máme spojit s Kristem v životě, jenž je určen jeho charakterem a jeho zkušeností. Kdybychom následovali nějakého superhrdinu, mohli bychom očekávat, že budeme žít jako malí superhrdinové. Ale náš spasitel není superhrdina. On je Beránek, který byl zabit. Tato skutečnost navěky určuje povahu skutečného uřednictví: Ti, kdo následují Ježíše, musí být jako On.

Zjevení nám rovněž ukazuje, že ti, kdo následují Beránka, ho následují do nerovné bitvy. Na jedné straně je Beránek a jeho následovníci

v bílých rouchách, nesoucí palmové ratolesti – sotva nějaké válečné odění. A na druhé straně hrozný sedmihlavý drak. A za tímto drakem (což je obraz samotného satana) stojí záloha: mořský netvor a pozemský netvor, spolupracující jako dábelický tým. Tato hrůzná trojice popírá nároky Toho, jenž sedí na trůnu, a svou lstivostí vede svět do zkázy. Jediný, kdo může zastavit jejich zničující dílo, jejich jediní protivníci jsou Beránek a jeho následovníci. Ti nemají jinou zbraň než své věrné a pravdivé svědectví o skutečnosti Toho, jenž sedí na trůnu. Celý konflikt se tedy točí kolem toho, kdo je skutečný Bůh. Kdo má právo přijmout uctívání celého vesmíru?

K našemu zděšení kniha Zjevení popisuje *porážku* Beránka a jeho následovníků – jsou zabiti rukama té hrozné trojky. Nicméně jejich porážka je podstatou jejich konečného vítězství, neboť Boží vláda se neuplatňuje hrubou silou, nýbrž tím, co Pavel v jiné souvislosti označuje jako „moc, která se dokonává ve slabosti.“ Ačkoli jsou zabiti, nakonec nad zlem zvítězí: na konci vstupují dvanácti branami Nového Jeruzaléma, který sestupuje z nebes. To je konečné vítězství, neboť Nový Jeruzalém je místem Boží bezprostřední blízkosti, místem, kde je Bůh skutečně uctíván a kde zlo světa již neexistuje. V tomto nejmocnějším a nejtrvalejším biblickém vidění lidské naděje Bůh stírá slzu z každého oka a smrt již nemá místo.

To jsou ty hlavní tahy štětcem, které nám Zjevení předkládá. To ale předbýváme – musíme uznat, že chápání knihy Zjevení je obtížné. Někdy je těžké tu knihu vůbec strávit – je v ní zabito nebo raněno nemocí více lidí než v kterékoli jiné biblické knize. Je v ní více pohrom, více katastrof, více hrůz a více běd. A nadto je celá kniha hádankou – jako by byla psána jazykem či kódem, jemuž nerozumíme. Máme sklon vyhýbat se věcem, které v nás vyvolávají pocit neznalosti a nedostatečnosti; věcem, na které „nemáme“. A právě tak se nad knihou Zjevení často cítíme, nejenom když si tu knihu čteme sami pro sebe, ale snad ještě více, když slyšíme lidi, kteří sebevědomě tvrdí, že ta či ona současná událost je nesporně naplněním toho či onoho verše ze Zjevení. V důsledku toho se mnozí z nás ve vší tichosti rozhodli tuto knihu zcela pomínout. Někteří z nás z toho všeho dokonce pocítují určité rozpaky a přáli by si, aby celá Bible namísto tohoto tajemného a zneklidňujícího vidění raději končila nějakým nádherným požehnáním apoštola Pavla.

Nicméně přesto všechno víme, že tuto knihu nemůžeme nechat bez povšimnutí. Instinktivně cítíme, že kniha Zjevení obsahuje něco velmi cenného – jen kdybychom to dokázali odhalit. Jako poslední kniha Bible má jistě zvláštní význam – je to vyvrcholení, jakési velké finále celého biblického příběhu. Neradi opouštíme příběh pár stránek před koncem. Víme-li, jak to všechno nakonec dopadne, pak konečně rozumíme knize jako celku.

A nadto kniha Zjevení začíná požehnáním svým čtenářům: „Blahoslavený, kdo předčítá, i ti, kdo slyší slova tohoto proroctví a zachovávají, co je v něm zapsáno, neboť ten čas je blízko“ (1,3 KMS). Málokterá kniha Bible se může chlubit něčím podobným. Jako kdyby si tak kniha říkala o naši pozornost, jako kdybychom potřebovali toto mimořádné povzbuzení, abychom navzdory všem problémům a svým pocitům nedostatečnosti pokračovali.

Zaslíbení čtenářům ovšem předpokládá, že budou rozumět knize natolik, aby mohli věci, které z ní pochopí, uvést v život – a právě v tomto bodě máme problém. Jak můžeme „zachovávat, co je ... zapsáno“, když sotva chápeme, co se nám kniha snaží říci? Potřebujeme vedení, jak knihu Zjevení číst, máme-li přijmout požehnání, které nám zaslubuje.

A právě takové vedení se snažím předložit. Přijmeme-li několik obecných zásad, stane se kniha Zjevení mnohem méně záhadnou a mnohem bližší. Netvrdím, že se stane méně hroživou – Zjevení zůstane knihou velmi zneklidňující. Strach, který vyvolává, ale není ani svíravý, ani paranoidní. Zjevení vlastně přináší totéž pozvání a totéž varování jako evangelia: abychom vstoupili do Božího království, ovšem též bychom spočetli náklady a přijali vše, co patří k tomu, že následujeme Ukřižovaného.

Máme-li pochopit Zjevení, máme-li získat klíč k vnitřním tajemstvím jeho vidění, musíme si klást správné otázky. V případě Zjevení je tou první a nejzákladnější otázkou: O jakou knihu se jedná? Je Zjevení jakýmsi přehledem dějin, jak se někteří domnívají? Je to podobenství, nebo alegorie? Je to doslovný popis událostí, jakási kniha o dějinách, jenže napsána před popisovanými událostmi? Je to kázání napsané v nějakém skrytém kódu? Nebo je to prostě něco, co nás přesahuje a co stejně nikdy plně nepochopíme? Tyto otázky vlastně pátrají po tom, o jaký literární *druh* v případě Zjevení jde, a pomohou nám najít klíč k celé knize. Položíme-li si otázku, o jaký druh literatury jde,

ocitáme se přímo v jádru knihy. Proto na tuto otázku musíme pečlivě odpovědět.

Žánr knihy Zjevení

Na to, jaký literární žánr kniha Zjevení představuje, existuje celá řada odpovědí. Než předložím odpověď, kterou považuji za nejpřiměřenější, chci podat přehled odpovědí, s nimiž přišli jiní. První odpověď – odpověď, která byla oblíbená hned od doby, kdy byla tato kniha napsána – tvrdí, že jde o alegorický přehled církevních dějin, které se teprve stávají. Podle této teorie, kterou nazýváme *historizujícím* přístupem, předpovídá Zjevení různé doby či epochy vývoje církve. Tak např. sedm sborů, o nichž je řeč ve 2. a 3. kapitole, má zastupovat sedm po sobě jdoucích období církevních dějin, počínaje církví apoštolské doby (reprezentovanou Efezem) a konče odpadlickou církví, kterou Pán vyplivne ze svých úst (reprezentovanou Laodicejí). Různé soudy, vyjádřené pečeti, polnicemi a nádobami, rovněž představují důležité události z průběhu církevních dějin (např. vzestup islámu či papežství).

Tento přístup měl velký vliv ve středověké Evropě a pokračuje až do současnosti mezi takovými skupinami, jako například Branch Davidians ve Wacu v Texasu. Nese však v sobě několik vážných problémů. Předně lidé, kteří tyto teorie zastávají, předpokládají, že sami žijí v závěrečné nebo téměř v závěrečné fázi dějin. A tak je třeba Zjevení jakoby roztáhnout do různých délek, aby se do té teorie vešlo – v závislosti na tom, zda žije člověk ve středověké Evropě nebo moderní Americe. A dějiny je třeba zase správným způsobem shrnout, aby se vešly do Zjevení. To vede jednak k podivným výkladům Zjevení, jednak k podivně stylizovaným pojetím dějin. Za druhé mají tyto teorie sklon soustředit se na dějiny církve v západním světě, jako kdyby křesťané v Africe, Asii nebo někde jinde žádné místo v Božím plánu neměli. A co je snad nejdůležitější, tento způsob čtení knih Zjevení je činí naprosto irelevantní pro její původní čtenáře. Nicméně sama skutečnost, že Zjevení bylo opisováno a zachováno pro budoucí generace, svědčí o tom, že čtenáře hluboce oslovovalo v jejich vlastní situaci. Ať čteme Zjevení jakkoli, musíme zvážit, proč bylo pro jeho původní čtenáře tak mocné.

Druhou skupinou odpovědí na otázku, o jaký literární druh v případě Zjevení jde, tvoří *budoucnostní* přístup. Zastánci tohoto přístupu jsou přesvědčeni, že Zjevení je předpovědí událostí, které nastanou v několika posledních letech před koncem světa. I zde se jedná o pří-

stup alegorický: postavy jako drak a šelma, události jako morové rány a zemětřesení reprezentují budoucí osobnosti a události. Podle této teorie je Zjevení jakýmsi scénářem budoucích událostí, z nichž největší význam má vzestup antikrista, scénář „velkého soužení“, „vytržení“ církve, bitva u Armageddonu a Kristův návrat. Tento přístup ke Zjevení je zvláště populární v Severní Americe a nejlépe je snad znám v podobě, jak ji v sedmdesátých letech zpopularizoval Hal Lindsey a jež na přelomu tisíciletí dostala románovou podobu v sérii knih *Left Behind* (Ponechání napospas). Nicméně tento přístup má stejné nedostatky jako předchozí. I tento přístup činí knihu podivně nerelevantní pro Janovy první čtenáře – tentokrát tím, že vkládá mezi sepsání knihy a její naplnění mezeru neméně než dvoutisíciletou!

Budoucnostní teorie má ovšem ještě další problémy. Nebere v úvahu, jakým způsobem promlouvaly různé obrazy v knize obsažené ke čtenářům z prvního století. Tak například roj smrtonosných kobylek je spíše považován za letku helikoptér vybavených kulometry než za to, jak je chápala Bible samotná (např. v Joelovi 1,2–18). Dá se dokonce říci, že literární charakter Zjevení je při takovémto způsobu čtení zcela ignorován. Nejslabším aspektem budoucnostního přístupu je ale možná to, že jeho zastánci se nikdy netrefili: žádná z jejich významnějších předpovědí se nikdy nenaplnila. Kromě toho tyto knihy podivně mlčí o důležitých událostech, které se v současnosti odehrály. Podtrženo a sečteno: tento přístup ke Zjevení prostě není spolehlivý. Musíme najít lepší odpověď na otázku, o čem kniha Zjevení vlastně je.

Nejllepší odpovědi na tuto otázku si pečlivě všimají literárních rysů knihy samotné. Zní to jako samozřejmost, ale mnozí, kdo se snaží tuto knihu vykládat, to opomíjejí. Vezmeme-li knihu Zjevení vážně jakožto formu antické literatury, objevíme dvě základní literární fakta, která – ač banální – mají dalekosáhlé důsledky pro naše chápání knihy Zjevení a pro to, co si z něho vezmeme. Tyto dvě základní skutečnosti jsou: (1) Zjevení je *dopis*, a (2) Zjevení je *apokalypsa*. Obojí potřebujeme prozkoumat.

Zjevení je dopis

Odkud víme, že Zjevení je dopis? Předně: celý dokument začíná tak, jak běžně začínaly dopisy té doby. Ti, kdo v oněch dnech psali dopisy, se zpravidla představili svým jménem, pak napsali, komu je dopis určen, a přidali jednoduchý pozdrav. Standardní postup by vypadal asi

takto „Pepa Janě, ahoj!“ Tento vzorec mohl mít samozřejmě různé varianty. Zjevení začíná rozšířenou formou běžného počátku dopisu: „Jan sedmi sborům v Asii: Milost vám a pokoj“ (1,4). Na začátku Zjevení je řada věcí nezvyklých – ty však neruší skutečnost, že máme co do činění s dopisem. Když k tomu vezmeme v úvahu jak dopis končí – a končí přesně tak, jak bychom od tehdejšího křesťanského dopisu očekávali – není žádná pochybnost o tom, že Zjevení je dopis.

Co je na tom tak zajímavého? Dopis je zvláštní druh dokumentu, který musíme číst správným způsobem. Máme-li porozumět jeho obsahu, musíme vzít v úvahu, že dopisy se úzce váží na konkrétní lidi, vztahy, okolnosti a události. Dostaneme-li dopis od přítele či známého, bereme většinu těchto informací jako samozřejmost. Dostaneme-li dopis, tak se kupříkladu nesnažíme umístit ho do správného historického kontextu, protože jsme sami součástí tohoto kontextu. Jinak je tomu ovšem, čteme-li poštu někoho jiného, například i tehdy, čteme-li starodávné dopisy. To, co je pro autora i adresáta samozřejmostí, teď musí být pečlivě prozkoumáno.

To znamená, že máme-li pochopit Zjevení, musíme vědět něco o autorovi dopisu a o jeho adresátech. Potřebujeme také vědět něco o událostech a okolnostech, díky nimž byl dopis napsán. Proč autor napsal právě tento dopis v této době a tímto způsobem? Co měl dopis vyvolat? To jsou zásadní otázky, které si musíme položit, máme-li tento dokument číst správně. Odpovědi budou mít přímý vliv na to, jak budeme chápat, co čteme. Mysleme na to, že Zjevení muselo dávat smysl svým původním adresátům. Proč by ho jinak dostali? Známe-li historické pozadí, rozumíme lépe tomu, jak původní čtenáři na dopis reagovali a jak mu rozuměli. Proto nyní předložím některé základní informace o každém z těchto aspektů.

Předně tedy o autorovi. Několikrát se označuje jako „Jan“ (1, 1.4. 9; 22,8). Mezi křesťany prvního století bylo toto jméno dosti běžné – co více tedy o něm můžeme říci?

Nepochybně to byl křesťanský prorok. To, co píše, na několika místech nazývá proroctvím (1,3; 22,7.10.18.19). Anděl mu říká: „Jsem jen služebník jako ty a tvoji bratři proroci“ (22,9 ČEP). Jan se tedy chápal jako člověk, kterému byla sdělena zvěst přímo Bohem – a chce, abychom mu tak rozuměli i my. To je velice důležité, neboť v Janově době byli mnozí lidé přesvědčeni, že proroci byli součástí zlatého věku, který již dávno pominul. Nicméně v rodících se křesťanských obcích se

zrodilo nové přesvědčení, že Bůh opět mluví ke svému lide skrze zvlášť obdarované služebníky. A takovým člověkem byl i Jan.

Co více o něm můžeme říci? Není toho mnoho, ačkoli církev byla vždy přesvědčena, že se jedná o téhož Jana, který patřil k Dvanácti; Jana syna Zebedeova a bratra Jakubova. Podle prastaré církevní tradice se tento Jan přestěhoval do Efezu a stal se tam pastýřem křesťanských obcí v tehdejší provincii Asia Minor (v dnešním západním Turecku). A pak byl v určité době pro svou víru poslán do vyhnanství na ostrov Patmos. Modernější badatelé ale začali o této tradici pochybovat – zejména proto, že Jan ze Zjevení o sobě nikdy nemluví jako o apoštolovi nebo jako o jednom z Dvanácti. Evidentně chtěl být raději považován prostě za proroka Jana. Asi bychom se s tím měli spokojit.

Dále je zde otázka, kdo byli adresáti dopisu: lidé, kterým Jan psal. Byli to křesťané žijící v sedmi městech, na nichž Janovi zvlášť záleželo: Efez, Smyrna, Pergamon, Thyatira, Sardis, Filadelfie a Laodicea. Do této části světa dorazilo evangelium téměř půl století před tím, než bylo Zjevení napsáno, a to díky misijnímu úsilí apoštola Pavla a ostatních křesťanů. Mnoho křesťanů, kteří byli mezi příjemci dopisu, tedy bylo zralých ve víře. Křesťanské sbory již byly slušně konsolidované. Nicméně kniha ukazuje, že ne všechny na tom byly duchovně dobře.

Skutečnost, že Jan nepíše jednomu sboru, ale sedmi, svědčí o tom, že Zjevení je jakýmsi oběžníkem, určeným širšímu publiku. Z toho se dá usoudit, že poselství této knihy je poměrně široké. Různí lidé si z ní mohli vzít různé věci – podle toho, jak se jim v té době dařilo. Těm, kteří rostli zdravě ve své víře a ve svém křesťanském životě, přinášela tato kniha povzbuzení a inspiraci. Pro ty, jejichž víra stagnovala anebo kteří začali dělat kompromisy, aby se jim ve světě lépe dařilo, zvěst této knihy rozhodně povzbudivá nebyla. Pro ně to byla spíše varovná zvěst o blížícím se soudu.

Jde tu ještě o něco dalšího. Později uvidíme, že číslo sedm má ve Zjevení důležitou symbolickou hodnotu. Označuje něco jako celistvost či úplnost. Skutečnost, že Zjevení oslovuje právě sedm sborů, nás chce upozornit na to, že v podstatě mluví k celé církvi. Je to zvěst pro všechny křesťany, ať jsou kdekoli – nejen v těch sedmi sborech. To ještě podtrhuje refrén na konci každé zvěsti pro jednotlivé sbory v 2. a 3. kapitole: „Kdo má uši, slyš, co Duch praví církvim.“ Dá se říci, že těchto sedm sborů představuje jakýsi snímek stavu církve v jakékoli době. Vždy budou sbory, kterým se daří, a sbory, které jsou spokojené

samy se sebou. Vždy budou takoví, kteří potřebují vřelé povzbuzení, zatímco jiní potřebují ostřejší slovo, aby se někam pohnuli. To sedmeré poselství nám pak ukazuje k hlavnímu vidění, jež je obsaženo ve zbytku knihy Zjevení. Přípravuje nás na to, jak bychom měli naslouchat tomu, co bude řečeno. Ne každého má toto vidění povzbudit. A pro každého nemá být tvrdou zvěstí o nadcházejícím soudu. To, jak tuto knihu bereme, závisí na stavu naší mysli a našeho učenictví ve chvíli, kdy tuto knihu čteme.

Konečně se ještě musíme dotknout okolností, za nichž byl tento dopis psán. Učenci uvažují o dvou možných datech. První a nejrozšířenější názor je, že kniha byla napsána během vlády císaře Domitiana někdy těsně před koncem prvního století – snad v polovině devadesátých let. Domitian byl obáván a nenáviděn i v nejvyšších římských kruzích (někdo z těchto kruhů ho nakonec zabil). Je možné, že během jeho vlády se křesťané dostali pod tlak, aby se účastnili kultu císaře – jakéhosi státního náboženství, díky němuž se mělo císaři dostávat božských poct. Domitian se zřejmě rád nechával oslovovat jako „Pán a Bůh“ i od vyšších římských hodnostářů. Ačkoli nemáme nezvratné důkazy pro masové pronásledování křesťanů v této době, je možné, že křesťané v celé říši se obávali, že jednání Říma začne být velmi nepřijemné a že se brzy dostanou pod tlak, aby uznali císaře za boha. Řada míst ze Zjevení svědčí o tom, že se právě toho obávali.

Druhá možnost, která přichází v úvahu, je datovat sepsání knihy Zjevení do doby těsně po smrti císaře Nera, tedy asi o třicet let dříve. To je založeno na interpretaci pěti padlých králů (17,9–10) – jednalo by se pak o prvních pět římských císařů: Augusta, Tiberia, Caligulu, Claudia a Nera. Když Nero roku 68 zemřel, nastalo v Římě období velkých politických zmatků – o moc tehdy usilovali čtyři muži. Tento zmatek se možná odráží v některých scénách Janova vidění.

Pro obě možnosti platí, že Zjevení bylo napsáno v době, kdy křesťané začali od státu zakoušet rostoucí podezírání a nepřátelství. Nebyla to ještě doba všeobecného a systematického pronásledování, bylo však cítit, že na obzoru se objevují bouřkové mraky. Ano, Jan píše z vyhnanství na ostrově Patmos a oslovuje své čtenáře jako ty, kteří s ním sdílejí „soužení, království a vytrvalost“ (1,9). Zmiňuje také jistého Antipa, který již byl zabit pro své věrné svědectví v Pergamu (2,13). Sboru ve Smyrně Kristus radí: „Neboj se toho, co máš trpět. Hle, ďábel se chystá některé z vás dávat do vězení, abyste byli vyzkoušeni, a bu-

dete mít soužení po deset dní. Buď věrný až na smrt, a dám ti věnec života“ (2,10 KMS).

Protože kniha Zjevení je dopis, musíme vzít vážně všechny tyto záležitosti, které se týkají doby jeho vzniku. Byl napsán v určité době určité skupině lidí a týká se určitých situací a okolností. Původní zvěst knihy souvisí s těmito historickými fakty a její význam pro nás dnes nemůžeme pochopit, nevezmeme-li vážně její původní ukotvení – podobně jako ani jiné části Bible nemůžeme odstříhnout od místa a času, kdy byly sepsány. Čteme-li 1. list Korintským, víme, že Pavel psal určitému konkrétnímu společenství a že to, co psal, bylo přímo ovlivněno jak jeho, tak jejich situací. Víme rovněž, že jeho zvěst má své kořeny v životě a době starověkého Korintu, a proto se musíme trochu věnovat historickému pozadí, máme-li se dostat na kloub všemu tomu, co Pavel oné křesťanské komunitě napsal.

O knize Zjevení platí totéž. Jan znal lidi, kterým psal, a psal, aby řešil určité konkrétní duchovní a pastorační problémy. Nepsal jen pro nás, podobně jako Pavel nenapsal 1. list Korintským jen pro nás. Pokud přistupujeme ke Zjevení jako ke knize, která se týká toho, co čteme v dnešních novinách, vytrhujeme ji z jejího původního zarámování a v podstatě tvrdíme, že její původní čtenáři se mylili, měli-li za to, že je to kniha pro ně. Dějiny ale dokazují, že společenství opisují a zachovávají ty texty, které jim nějak pomáhají v jejich vlastním životě – které mají význam pro ně. Dnes můžeme číst Zjevení právě díky tomu, že tehdy dávalo smysl jeho prvním čtenářům. Naše chápání tohoto textu musí brát v úvahu jeho původní rámeček – musí souviset s tím, jak mu rozuměli jeho původní čtenáři.

Zjevení je apokalypsa

Jan nás nenechává na pochybách, že bezprostředním podnětem, proč svou knihu napsal, bylo to, že ho navštívil Kristus a že byl dveřmi, které se otevřely v nebesích, uveden do jiné dimenze. Díky navštívení Kristem máme první tři kapitoly knihy; zatímco cesta do jiného světa dala zrod dalším devatenácti. Obsah těchto podivuhodných zážitků nás vede k tomu, abychom se zamysleli nad druhou z literárních charakteristik Zjevení, které jsem již výše zmínil. Zjevení není pouze dopis – je to také příklad starobylého literárního druhu, jemuž se říkalo *apokalypsa*.

V době, kdy bylo Zjevení napsáno, byl tento žánr dobře znám jak v židovských, tak v křesťanských kruzích. Jeho společným rysem bylo, že se prohlašoval za zprávu o nějakém nebeském zjevení (řecké slovo *apokalypsis* znamená „zjevení“). Zjevení se zpravidla dostane prorokovi nebo vidoucímu skrze anděla, má symbolickou formu a obsahuje vysoce dramatické události a obrazy. Čteme-li zjevení, musíme mít na paměti, že nečteme jednoduchý příběh. V mnohém připomíná báseň – obsahuje mnoho obrazných obrátů, literárních obrazů či metafor. Chceme-li porozumět tomu, co čteme, musíme vyvinout zvláštní úsilí – jde o víc, než jen o to, co je vidět povrchním pohledem.

Mluvíme-li o metaforách a obrazech ve Zjevení, začnou se někteří lidé cítit nepřijemně, protože mají dojem, že to nějak podřívá autoritu této knihy. Někdy se ptají: „Vy tedy nevěříte, že to doslovně platí?“ Ale nikdo z nás přece nevěří, že Pán Ježíš je *doslovně* beránkem, a nadto beránkem se sedmi očima! Přitom Zjevení Ježíše takto líčí. Bůh (který je Duch), nesedí doslovně na trůnu, jak je popsán ve 4. kapitole, a „sedm duchů“ Božích – to je symbolické vyjádření dokonalosti jednoho jediného Ducha Božího.

Tato obecná poznámka se bez výjimky vztahuje na všechny osobnosti, bytosti, jednání i události zobrazené v knize Zjevení. Ať se jedná o hvězdy padající z nebe nebo armády kobylek, které napadají zemi, vždy jde o symboly a metafory. Čteme-li knihu Zjevení jako knihu, která používá symbolického jazyka, čteme ji přesně tak, jak chce být čtena. Není lepší způsob, jak této knize přiznat autoritu a jak tuto autoritu respektovat.

Můžeme jít o krok dál a podívat se na dva příklady, jak Zjevení používá symboliku: Beránek se sedmi očima a sedm duchů Božích. Obojí ilustruje, jak Zjevení používá symboly: obé obsahuje významné číslo, obojí obsahuje obraz převzatý ze Starého zákona. Nejprve si proberme čísla.

Zjevení a čísla. Některá čísla jsou v knize Zjevení zvláště důležitá. Číslo sedm (a jeho násobky) jsou výborným příkladem: čteme o sedmi svícnech, sedmi hvězdách, sedmi duchách Božích, sedmi pečeti na svitku atd. K dalším významným číslům patří dvanáct (a jeho násobky), dále tři, čtyři a deset.

Máme-li těmito čísly porozumět, musíme si uvědomit, že do textu byly tímto způsobem vloženy vědomě – není to něco, co se prostě stalo. Pak se musíme pokusit pochopit, co v kontextu Zjevení *znamenají*,

místo abychom je jednoduše chápali jako doslovná čísla. Kupříkladu snadno pochopíme, že počet dvanáct souvisí s tím, že starozákonní Boží lid sestával z dvanácti pokolení. Pokud ve Zjevení čteme, že Nový Jeruzalém má dvanáct bran, pak to není výpověď o nebeské architektuře, ale říká se nám tím, že Nový Jeruzalém je domovem pro všechny, kdo náležejí Bohu. Totéž se týká čísla 144 000, což je násobek dvanácti (12 x 12 x 1 000). Jde o vyjádření obrovského množství lidí, kteří paří Beránkovi. Nejde tu o limit, kolik existuje skutečných Kristových následovníků.

Vrátíme-li se k číslu sedm, zjistíme, že starověká literatura často tímto číslem vyjadřovala dokonalost nebo úplnost. Starověcí lidé byli přesvědčeni, že existuje sedm planet a sedm „dívů“; kniha Genesis mluví o tom, že svět byl dokončen v sedmi dnech. Čteme-li o Beránkovi, že má sedm očí, pak to není jeho fyzický popis, ale zdůraznění Ježíšovy dokonalosti. Totéž platí o jiných číslech ve Zjevení. Zacházejme s nimi opatrně – mají hodnoty, které přesahují to, co je vidět na povrchu.

Zjevení a Starý zákon. Obrazy Beránka a sedmi duchů Božích rovněž ilustrují, jak Zjevení vychází ze Starého zákona. Zabitý Beránek připomíná obětní systém starozákonního Izraele, zejména tu zvláštní oběť, velikonočního beránka. Čteme-li o Beránkovi, máme si připomenout, co vypovídá Starý zákon o tom, kdo je Ježíš a co Ježíš vykonal.

Klíč k významu sedmi duchů je v knize Zacharjášově. Starý vidoucí tam popisuje vidění, v němž spatřil sedmiramenný svícen. Ve svém vidění se otáže svého andělského průvodce na smysl toho, co vidí. Dostane se mu této odpovědi: „Toto je slovo Hospodinovo ... Ne mocí ani silou, nýbrž mým duchem, praví Hospodin zástupů“ (Za 4,6). Když ve Zjevení čteme: „Z trůnu vycházely blesky, hlasy a hromy. Před trůnem hořelo sedm ohnivých pochodní, to jest sedm duchů Božích“ (4,5), máme si vzpomenout na obraz Božího Ducha, jak je představován sedmi plameny. „Ohnivé pochodně“ Zjevení korespondují se sedmi svícný v Zacharjášovi. Ty nám zase připomínají sedmiramenný svícen, jenž „stál před Hospodinem“ v izraelském stánku (Ex 37,17–24; 40,25). Později v Zacharjášově vidění anděl prorokovi říká: „Těch sedm, to jsou oči Hospodinovy, prohledávající celou zemi“ (4,10). To je zajímavé, protože „Hospodinovy oči“ ve Starém zákoně znamenají nejen Hospodinovu schopnost vidět, ale i jeho moc (2 Pa 16,9; Ž 33,1–19). Už jsme si všimli, že podle Zjevení má Beránek sedm očí. To nám říká, že

je tu také určitá spojitost mezi sedmi duchy a Beránkem. Právě to se Zjevení snaží říci, když popisuje Beránka jako toho, kdo „má sedm očí, což jest sedm duchů Božích, vyslaných do celé země“ (5,6).

Pro pochopení toho, co Jan viděl, jsou symbolická čísla a starozákonní obrazy naprosto nezbytné. Jakmile pochopíme, že Zjevení takto používá čísla a obrazy, nemůžeme střídat symbolické a doslovné čtení textu podle toho, jak se nám právě zachce. To by vedlo k beznadějněmu zmatku a zmatek je právě to, čemu se chceme vyhnout.

Obrazy, symboly a metafory

Obrazy, čísla, scény a události knihy Zjevení dohromady vytvářejí celý vesmír představ. Je tak úchvatný, že ten, kdo knihu přečte, už nebude nikdy stejný jako dřív. Zjevení nás zve, abychom se ponořili do způsobu, jakým líčí skutečnost. Chce, abychom na čas odložili naše prožívání světa, jenž nás obklopuje, abychom spatřili, zaslechli a pocítili svět, který se nám snaží vylíčit. Je to jako když se díváte na film a na chvíli jste zcela pohlceni dramatem, které se odehrává na filmovém plátně. Tak Zjevení používá znamení, symboly a obrazy, aby nás přeneslo do jiné skutečnosti.

Jako dobrá ilustrace nám mohou posloužit filmy série „Hvězdné války“. Přenášejí nás do zcela nového světa; najednou se ocitáme uprostřed epické bitvy mezi zastánci spravedlnosti a svobody na jedné straně a říší temna na straně druhé. Naše smysly oslní a naši představitelství zcela uchvátí mocná kombinace podivných sil, groteskních postav, vysokorychlostního putování prostorem, hrozných zbraní hromadného ničení, uprostřed nichž se setkáváme s lidskými postavami, které nám jsou mnohem bližší. Navíc extrémní situace v těchto filmech – podobně jako v jiných filmech o napadení z vesmíru či meteoritech řítících se na zem – umožňují filmařům zabývat se základními lidskými tématy: Jaké jsou naše základní hodnoty? Za co jsme ochotni umírat? O co vlastně v životě jde? Kterým hrozivým nebezpečím čelí lidstvo dnes?

Podstatný rozdíl mezi světem Zjevení a světem těchto filmů je ovšem v tom, že Zjevení nás chce uvést do světa, který je ještě reálnější než ten, kterému zpravidla říkáme „skutečný svět“. Ano, Zjevení chce dokonce podkopat naši důvěru v to, co máme evidentně před očima. Chce, abychom se jednou provždy rozloučili s myšlenkou, že to, co vidíme svými očima, a to, co slyšíme svými ušima, je vše, oč vlastně jde. Pro Zjevení je to jen malý výsek mnohem většího celku. Dokud

tento větší celek nevezmeme vážně a nepochopíme, jaký má vztah k naší zkušenosti, nebudeme schopni chápat skutečnou povahu a význam toho, co ve světě kolem nás zakoušíme.

Janovi původní čtenáři se neustále setkávali s konkrétními projevy obrovské moci Říma. Řím využil všechny příležitosti k tomu, aby do světa rozhlašoval svůj vlastní pocit neporazitelnosti – ať už skrze svou architekturu, pomníky, vojenské přehlídky a dokonce i náboženské ceremonie a slavnosti. Kamkoli se obrátili, všude se obyvatelé impéria setkávali s projevy římské nadvlády a s jeho nároky na kulturní nadřazenost. A právě toto vnímání reality chce Zjevení narušit. Tyto obrazy světa chce zničit a chce je nahradit novými: obrazy líčícími svrchovanost pravého Boha a zjevujícími temnou povahu Říma.

Klasickým příkladem takovéto „záměny obrazů“ je 17. kapitola. Jan zde líčí vidění ženy, která představuje Řím. Není krásná a elegantní, jak by to odpovídalo římskému majestátu. Naopak, je to opilá a prostopášná nevěstka. Když byli Janovi čtenáři konfrontováni s tímto odporným obrazem, pomohlo jim to chápat pravou podstatu věci: ošklivá pravda skrývající se za úchvatnou fasádou. Zjevení se nenechává ovlivnit římskou propagandou, římským líčením sebe sama, ale přináší jiný obraz, který nás nenechává na pochybách, co nám chce vlastně říci.

Zjevení rovněž vychází ze symbolů a obrazů běžných v literatuře oné doby. Když je například ďábel líčen jako drak a had (12,9), odpovídá to tématům běžným v tehdejších řeckém i římském náboženství, stejně jako zcela zřetelným obrazům Starého zákona. Zjevení rovněž čerpá ze starověkých pověstí – například v 12. kapitoly nám podává příběh o vykoupení způsobem, v němž se ozývá starověká pověst o slunci a hvězdách.

Podobným způsobem Zjevení zvyšuje pocit bezprostředního nebezpečí tím, že zabíhá do obrazů, které připomínají strach a obavy, ježmuž čelili obyčejní lidé. Kupříkladu scénáře, které líčí, jak říši napadají parthští králové, vyvolávaly stejné obavy, které měli lidé na Západě ze Sovětského svazu v době studené války. Jiné scény pracují s obrazy nemocí, sopek, zemětřesení a katastrof týkajících se životního prostředí. Všechny měly své kořeny ve skutečných událostech prvního století. Čím lépe rozumíme jednotlivostem tehdejší historické situace, tím lépe dokážeme posoudit, jaký účinek měla tato kniha na své původní čtenáře.

Struktura apokalyptického přístupu

Struktura Zjevení není lineární: zjevení nám nelíčí jednoduchý příběh v podobě přímky. Někdy se vidění obloukem vrací zpět a popisuje nám věc, o níž již byla řeč, ovšem jiným způsobem. Líčené události rovněž nenásledují jednoduše jedna po druhé, ale ve skutečnosti se překrývají. Kupříkladu otvírání sedmi pečeti *zahrnuje* sedm polnic a ty pak zahrnují sedm nádob. Kapitoly 12 a 13 opakují a rozvíjejí to, co bylo zmíněno již v kapitole 11. Moderní obdobou tohoto postupu je například práce režiséra, který používá takové filmové nástroje, jako je opakování, zpomalení, změny osvětlení a úhlu kamery, hudba, speciální efekty a počítačové triky. Současné filmy jsou velmi složité komunikační médium. Pro toho, kdo jde poprvé do kina jako dospělý člověk, bude takový film matoucí; my, kteří jsme na toto médium zvyklí, už nemáme problémy držet krok s jeho zápletkami. Podobně je tomu s apokalyptickou literaturou, jako je kniha Zjevení. Jakmile si osvojíme způsob její komunikace, bude pro nás snadnější sledovat její zvěst.

V tomto bodě si dovedu představit námitku – stejnou, jakou jsem vznesl já sám, když jsem poprvé začal zkoumat tento způsob čtení knihy Zjevení. Námitka zní takto: Což Jan jednoduše neměl úžasné zjevení? Což jednoduše nezapsal to, co viděl? K čemu všechen tento rozbor literárních rysů textu, s nímž bychom neměli zacházet podobně, jako zacházíme s obyčejnou básní nebo nějakým tvůrčím textem?

Tato námitka se týká záležitosti, která je skutečně nesmírně důležitá: vztahu mezi zkušeností Janova vidění a tím, co Jan skutečně zapsal. Rozhodně bychom neměli pochybovat o tom, že Jan skutečně měl vidění, která popisuje. K těmto viděním ale nemáme přímý přístup. K čemu přístup máme, je literární dílo – je to pečlivě a promyšleně podaná zpráva o tom, co se Janovi skutečně stalo. A protože to, co máme k dispozici, je velmi složitý a hluboký *psaný* dokument, je zcela na místě, abychom ho zkoumali pomocí správných literárních nástrojů. Ostatně s prorockými knihami Starého zákona tomu není jinak. Izajáš a Jeremjáš uváděli svá slova obraty jako „takto praví Hospodin“. Nicméně bohatá symbolika a obraznost jejich spisů vyžaduje, abychom je četli *jako poezii*, a ne jako teologická kompendia, psaná prózou.

Závěr

Četba Zjevení vyžaduje, abychom měli „poučenou představivost“. To, že máme být poučeni při četbě Písma, je nám dobře známo. Méně je

nám blízká myšlenka, že bychom při svém poznání měli zapojit svou představivost. Máme sklon představivost spojovat s „trikovými“ záležitostmi – s věcmi, které nejsou pravdivé. Ale Zjevení oslovuje víc než jen naše racionální chápání logiky a jasné argumentace. Obrací se i na naši představivost a na naši schopnost vnímat svět kolem nás emocionálně. Při četbě knihy Zjevení jsme pozváni, abychom se ponořili do Janova vyprávění jeho vidění, jak je zakusil. Jan nás volá, abychom prožili něco z toho, co zakusil on, a aby nás to zasáhlo stejně, jako to zasáhlo jej.

Naše setkání se Zjevením pro nás ale bude matoucí, nevezmeme-li vážně některé ze zásad, které jsme probrali v této kapitole. Musíme pečlivě naslouchat ozvěnám biblických míst a vyhlížet scény a témata, která mají vztah k prvnímu století. Abychom rozpoznali ozvěny starozákonní mluvy, budeme možná muset znovu otevřít své Bible a osvěžit si vzpomínky na její příběhy, způsoby řeči i poezii. Pokud nejsme dobře obeznámeni s významnými tématy knih jako Exodus, Izajáš, Jeremjáš, Zacharjáš a Daniel, neproniknou k našim uším jemné rysy Janova mistrovského podání a značná část poselství jeho knihy pro nás bude ztracena. Podobně, chceme-li zaslechnout dunění prvního století, které se v celé knize ozývá, musíme znát základní údaje oné doby. Zjevení je text z prvního století, psaný pro lidi z prvního století. Čím více toho o nich víme, tím více se budeme moci vcítit do obav, úzkostí a nadějí autora a jeho prvních čtenářů, a vstoupit tak do poselství, které jim přinášel. Nejvíce však potřebujeme vidět, jak Starý zákon, tak i situace prvního století živila a formovala bohatý a výmluvný svět obrazů a symbolů, které společně sdělují mocnou zvěst o Bohu a jeho nárocích na svět.

A konečně, potřebujeme tuto knihu číst s otevřeným duchem a naslouchat nejen myslí, ale i srdcem. V úvodních kapitolách Zjevení se mnohokrát opakuje refrén: „Kdo má uši, slyš, co Duch praví církvím.“ To od nás vyžaduje, abychom otevřeli našeho vlastního ducha hlasu Ducha, jehož zvěst je často hlubší než slova, obrazy či symboly. Zjevení je mnohem víc než fantastický příběh o konci časů. I dnes nás povolává k určitému druhu učednictví. Učednictví, které znamená následovat zabitého Beránka, kamkoli kráčí. Učednictví, jež znamená vydávat pravdivé svědectví o tom, který sedí na trůnu vesmíru. Je to také učednictví odporu. Zjevení nás vyzývá, abychom se postavili mocnému drakovi, jehož imperiální ambice se odvíjejí na světové scéně. To, jak

se tato hrozná skutečnost týká našich závazků a přesvědčení, je otázkou, s níž se musíme vyrovnat v postoji naslouchání, otevřenosti vůči Duchu svatému a ochoty ho poslechnout. Jsme voláni k osobní účasti. Na počátku 4. kapitoly Jan vidí otevřené dveře do nebe a slyší hlas, který říká: „Pojď sem!“ Zjevení nás zve, abychom se připojili k Janovi v jeho zkušenosti s jiným světem, a abychom pak z té pozice uvažovali o tom, co tato zkušenost znamená pro život učedníka.

Při tom všem se musíme pečlivě vyhýbat „syndromu křišťálové koule“ – sklonu zacházet se Zjevením jako s jízdním řádem pro budoucnost. Ano, Zjevení je prorocké, ale proroctví se netýká jen budoucnosti. Prorokův hlas nás volá, abychom naslouchali tomu, co Pán říká svému lidu a světu. Ve Zjevení prorok Jan volá: „Uctívejte Boha!“ Učí nás, jak máme žít jako ti, kdo jsou věrní Sedícimu na trůnu a zabitému Beránku. Učí nás, co znamená stavět se na odpor zlým záměrům draka – a co nás to bude stát. Ano, Zjevení se týká budoucnosti, nikoli ovšem tak, že by předpovídalo detaily. Dává nám „celkový obraz“ Božích záměrů se světem a vyzývá nás, abychom dnes žili ve světle Božích nároků na vesmír.

Zvěst knihy Zjevení shrnují pojmy, které jsem zvolil za titul knihy: *Trůn, Beránek a drak*. To je určitá zkratka toho, o čem Zjevení je. Složitost Zjevení nám ale nedovoluje, abychom zjednodušovali příliš. K základním tématům trůnu, Beránka a draka se vztahují tak důležité záležitosti, jako je otázka hněvu a soudu nebo také konečné vyústění či cíl dějin, jehož obraz kniha přináší. Vše dohromady nám dává naději pro budoucnost lidstva – budoucnost, kde již nebude zlo a kde jsou již slzy setřeny.

Zjevení je kniha, která se nás hluboce dotýká. Je plná té nejhlubší novozákonní teologie. Je to jedno z nejvýmluvnějších kázání Bible. Čím lépe chápeme povahu této knihy a to, jak k nám mluví, tím lépe budeme schopni aplikovat její zvěst do našich vlastních životů. Než se však pustíme do zápletek zvěsti této knihy, zastavme se, abychom se podívali, jaká je kompozice této knihy a její celková osnova. O tom je následující kapitola.

Jak to drží pohromadě

Pokud jste někdy četli dlouhý a složitý příběh, víte, jak je důležité pamatovat na hlavní zápletku. Nechápeme-li, jak se příběh průběžně rozvíjí, jsme brzy beznadějně ztraceni. Dá se dokonce říci, že je důležitější vědět, jak se kniha rozvíjí jakožto celek, než být expertem na její určitou izolovanou část.

Rozhodně to platí o knize Zjevení. Ačkoli to není kniha dlouhá, je rozhodně složitá. Janovo vidění připomíná spíše kolekci medailónků – jeho vidění tvoří spíše krátké výjevy než jedno dlouhé vidění. Jan říká: „viděl jsem...“ a „potom jsem spatřil...“ atd. Často se zdá, že v tom není žádný pořádek. Druhé vidění nemusí navazovat na první. Někdy dokonce jako by mu spíše předcházelo: uvádí nás do času před prvním viděním. Nebo opakuje, rozšiřuje či vyostřuje aspekty prvního vidění. Někdy nám zcela rozdílná vidění líčí tentýž příběh, ovšem z jiného úhlu či s novým důrazem. Proto je pro nás důležité, abychom získali celkový přehled, jak se Zjevení odvíjí. Čím dříve ho získáme, tím lépe budeme chápat jednotlivé epizody či scény, z nichž se celé to drama skládá. Zde tedy přináším celkový přehled Zjevení – doporučuji vám, abyste si nechali Bible otevřené.

Nezákladnější rozdělení (viz tabulka 1.1) obsahuje tři části: úvod (1,1–3,22); hlavní vidění (4,1–22,7) a závěr (22,8–21). Stručný závěr jednoduše uzavírá Zjevení varováním, aby nic z toho nebylo překrouceno, a Kristovým zaslíbením, že velmi brzy přijde. V závěru se s žádnými problémy nesetkáváme, a proto se jím více zabývat nebudeme. S úvodem je to trochu složitější. Největším oříškem je hlavní vidění.

Tabulka 1.1. Struktura Zjevení

Úvod 1,1–3,22
Hlavní vidění 4,1–22,7
Závěr 22,8–21

Úvod

Úvod sestává ze 4 částí (viz tabulka 1.2). První část (1,1–3) je název knihy a požehnání všem, kdo slyší a zachovávají prorocká slova. Druhá část (1,4–8) obsahuje poměrně standardní, i když poněkud rozšířený úvod dopisu, v němž se Jan představuje a zdraví své čtenáře. Obsahuje také oslavný hymnus na Krista. Třetí část (1,9–20) nám říká, jak se vzkříšený Kristus Janovi ukázal ve vidění a jak ho pověřil, aby napsal dopis každému ze sedmi sborů v Malé Asii. Čtvrtou část tvoří těch sedm dopisů.

Tabulka 1.2. Úvod

1. Název a požehnání (1,1–3)
2. Pozdrav a oslavný hymnus (1,4–8)
3. Vidění Krista a úvod k sedmi dopisům (1,9–20)
4. Dopisy sedmi sborům (2,1–3,22)

Vzaty dohromady jsou tyto čtyři části důležitou přípravou pro hlavní vidění, jež bude následovat. První část pojednává o skutečném zdroji Zjevení: Přichází od Boha. Bůh ho dal Ježíšovi, ten ho dal andělovi a ten ho dal Janovi. Jan ho předal svým čtenářům a tak nás komunikačním řetězem, postupujeme-li obráceně, spojuje opět s Bohem. Tímto způsobem Jan ujišťuje o božské autoritě toho, co píše: je to prorocké slovo od Božího trůnu. Druhá část je klíčem k tomu, čeho se Zjevení týká. Pojednává o Bohu. V tomto pozdravu je Bůh líčen zřetelnou trojiční terminologií. Jan to podává takto: „Milost vám a pokoj od toho, který jest a který byl a který přichází, i od sedmi duchů před jeho trůnem a od Ježíše Krista, věrného svědka, prvorozeného z mrtvých a vládce králů země“ (1,4b.5a ČEP). V závěru tohoto oddílu promlouvá Bůh sám: „Já jsem Alfa i Omega“, praví Pán Bůh, ten, který jest a který byl a který přichází, Všemohoucí“ (1,8 ČEP). Mezi tyto dvě

výpovědi o Bohu je vložen radostný výkřik vděčnosti Kristu za to, co pro nás udělal tím, že za nás zemřel, a potvrzení víry v jeho návrat.

Třetí část nám nejprve předkládá rámec pro hlavní vidění, které začne ve 4. kapitole. Jan se svým čtenářům představuje jako „váš bratr, který má s vámi účast na Ježíšově soužení i kralování a vytrvalosti,“ který je na ostrově Patmos „pro slovo Boží a svědectví Ježíše Krista“ (1,9). Někteří z Janových čtenářů také trpěli pro svou víru: V Pergamu „Antipas byl zabit mezi vámi“ (2,13), smyrenští křesťané zakoušeli „soužení“ a „urážení“ (2,9), efezští vytrvale snášeli těžkosti (2,3), podobně jako thyatirští (2,19). Jan se svým popisem spojuje s těmito svými čtenáři, podobně jako s těmi, na které problémy čekají hned za rohem (například 2,10). Ale ne všichni Janovi čtenáři zakoušeli pronásledování a odpor. Naopak, zdá se, že někteří z nich se ve světě pohodlně zabydleli. Pro ty je Janův stav výzvou a napomenutím. Jan také říká, že byl „v duchu“ (1, 10), což opět naznačuje božský původ jeho zkušenosti. V závěru třetí části líčí Jan, jak vidí Krista jako všemocného Pána nebe a země; jako toho, v jehož rukou je život církve a jehož slova mají pro církev absolutní význam (1,12–20).

Sedm dopisů čtvrté části shrnuje zkušenosti, úspěchy i selhání skutečných křesťanských společenství. Jejich zápasy a vítězství zastupují zápasy a vítězství všech křesťanských společenství, ať jsou kdekoli – co je řečeno jim, platí pro všechny, kdo se hlásí ke Kristu a k tomu, oč Kristu jde. Vzaty jako celek tyto dopisy přinášejí jak útěchu, tak napomenutí, jak naději, tak obavy. Jsou důležitým úvodem k hlavním tématům zbytku knihy. Dá se říci, že hlavní vidění Zjevení (kapitoly 4–22) prostě opakuje a rozšiřuje poselství těchto dopisů. Tyto dopisy nás především vyzývají, abychom naslouchali: abychom otevřeli uši i srdce tomu, co Bůh praví církvím. Celkový účinek je takový, že když opouštíme úvod a pouštíme se do hlavního vidění ve 4. kapitole, jsme jednak napomenuti, jednak plní očekávání. Jsme napomenuti, neboť spolu se sedmi sbory i my jsme byli usvědčeni ze svých nedostatků. Jsme plni očekávání, neboť nám byla připomenuta nepřestávající láska, kterou Kristus miluje svůj lid. Byli jsme připraveni na přijetí zvláštní zvěsti, která nás očekává.

Hlavní vidění

Nyní jme připraveni chopit se úkolu podívat se na hlavní vidění, které začíná ve 4. kapitole a končí v kapitole 22. To nejdůležitější, na co

musíme pamatovat, je, že celé vidění či řada vidění se soustředí kolem první scény, kterou Jan vidí. Na počátku 4. kapitoly je Jan povolán skrze dveře otevřené v nebi. Když těmi dveřmi projde, setkává se tváří v tvář s panoramatem uchvacující nádhery a velebnosti – vidí Boží trůnní sál (pokud můžeme takové místo nazvat sálem). Tato úvodní scéna je středem celé knihy. Všechno, co se děje dál, působí jako prasky vyzařující z tohoto vidění Boha na trůnu, sedmi duchů, kteří jsou před trůnem, a Beránka, jenž byl zabit. 4. kapitola přináší základní pravdu, kterou nám Zjevení chce vtisknout: Bůh sedící na svém trůnu, obklopený neustálým uctíváním nebeských zástupů. V 5. kapitole se pak odvíjí drama, které nás provede zbytkem vidění: Sedící na trůnu drží zapečetěný svitek, který může otevřít pouze Beránek. Otevření svitku v 6. kapitole je počátkem zbytku vidění.

Z toho, co bylo doposud řečeno, je zřejmé, že Zjevení se dá rozdělit na řadu různých úrovní. Scéna u trůnu je první úroveň. Co následuje, je druhá úroveň, neboť to plyne z první úrovně. Dále v knize nacházíme několik oddílků, které jsou na třetí úrovni, neboť rozvíjejí či vysvětlují věci, které se dějí na úrovni druhé. Tabulka 1.3 rozděluje hlavní vidění do těchto tří úrovní.

Tyto tři úrovně nám poskytují stručný přehled obsahu knihy. Z tabulky je zřejmé, že na první úrovni se odehrávají pouze dvě scény: původní scéna u trůnu a obraz nového nebe a nové země v samotném závěru. To vypovídá o směru celého vidění. Začíná obrazem Boží vlády v nebi a končí obrazem, jak se Boží vláda rozšiřuje na celý vesmír – Boží království sestupuje na zem. Druhá úroveň zahrnuje události spojené se třemi sériemi soudů: pečeti, polnice a nádoby. Tyto soudy připravují příchod Božího království tím, že očišťují zemi od hříchu a bezbožnosti. Třetí úroveň obsahuje scény, které nám říkají víc o událostech na druhé úrovni, uvádí nás do větší hloubky a zjevuje nám nová tajemství.

Druhá úroveň začíná sedmi pečeti, jež uzavírají svitek. Nejsou to pečeti obyčejné – zlomení každé z nich spouští určitou událost či řadu událostí, které vedou k rozvinutí samotného svitku. Než je možno svitek přečíst, musí být rozlomeny všechny pečeti. Lámání pečeti tak neustále zvyšuje naši zvědavost a naše očekávání, co bude ve svitku samotném. A jako kdyby to zdržení nestačilo: Janovo vidění nás vede řadou odboček. Právě když máme pocit, že to napětí už nevydržíme, ukáže nám jinou vedlejší scénu. Tak hned po zlomení šesté pečeti, kdy

už už očekáváme, že budeme svědky rozlomení pečeti poslední, následuje odbočka, která zabere celou sedmou kapitolu. Až na počátku osmé kapitoly se konečně dostáváme k otevření sedmé pečeti. Ale i tam nás čekají další zdržení, protože lámání sedmé pečeti uvádí do pohybu nikoli pouze jednu událost, ale sedm dalších událost – sedmero troubení. A pak se celá ta řada opakuje: šest troubení, další odbočka a pak troubení sedmé.

Tabulka 1.3

1. úroveň	2. úroveň	3. úroveň
Scéna u trůnu (4–5)	Lámání pečeti (6,1–8,5), včetně první přestávky (7)	
	Troubení na polnice (8,6–11,19), včetně druhé přestávky (10,1–11,4)	
		žena a drak (12)
		dvě šelmy (13)
		Beránek a 144 000 (14,1–5)
		Tři andělé (14,6–13)
		Dvě sklizně (14,14–20)
	Nádoby pohrom (15–16)	
		Velká nevěstka (17)
		Pád Babylóna (18)
		Radost v nebi (19,1–10)
		Jezdec na bílém koni (19,11–21)
		Tisíciletá říše (20,1–10)
		Konečný soud (20,11–15)
Nový kosmos (21–22,7)		

Ty odbočky a zastavení nejsou jen nějaké chytáky. Obsahují důležité poselství – máme-li dost mít trpělivosti k naslouchání. V obou případech nám sdělují klíčové věci o tom, co znamená následovat Beránka a jaká je naše role v uskutečňování úžasných Božích záměrů. K těmto důležitým oddílům se vrátíme později.

Sedmé troubení je skutečně úžasnou událostí. Když dozní, mocné hlasy z nebe oznámí: „Vlády nad světem se ujal náš Pán a jeho Mesiáš; a bude kralovat na věky věků“ (11,15 ČEP). Čtyřicet starců, kteří jsou součástí Božího trůnního sálu, pak zpívá: „Dobrořečíme tobě, Pane Bože všemohoucí, který jsi a kterým byl, že ses chopil veliké moci, která ti náleží a ujal ses vlády“ (11,17 ČEP).

Toto uvedení do Božího království je naplněním první prosby v modlitbě Páně: „Přijď tvé království. Staň se tvá vůle jako v nebi, tak i na zemi.“ Cítíme, že jsme u cíle. Ale Janovo vidění je sotva v polovině. Čeká nás ještě jedenáct kapitol. Je to však čas vhodný k zastavení se a k zamyšlení se nad tím, kam jsme zatím dospěli. Svitek, jenž byl v Boží ruce, je nyní otevřen. Během toho procesu bylo rozlomeno sedm pečeti a zaznělo všech sedm polnic – Boží království přišlo! Kromě toho zde bylo dvojí zastavení: první během lámání šesté a sedmé pečeti, druhé mezi zvukem šesté a sedmé polnice. Vidění bylo namalováno širokými tahy štětce – vše další je rozšíření a rozvinutí tohoto základního materiálu.

Kapitoly 12–14 přinášejí podrobnosti o konfliktu, jehož součástí je Boží lid. Kapitola 12. mluví o válce s hrozným sedmihlavým drakem. Kapitola 13. přidává dvě další nestvůry – jednu mořskou, druhou pozemskou. To jsou drakovi katani, kteří za něj dělají špinavou práci. První část 14. kapitoly líčí Beránkovy následovníky jako společenství svědků-mučedníků, kteří „následují Beránka, kamkoli jde“ (14,4). Ke všem těmto věcem se později vrátíme.

Od 14,6 dále se těžiště přesouvá k poslednímu soudu a zničení sil zla. Nejprve tři andělé přinášejí obyvatelům země varovnou zvěst (14,6–13). Pak má Jan vidění dvou sklizní – sklizeň obilí a sklizeň hroznů, které znamenají shromáždění následovníků Beránka k němu a následovníků šelmy ke zničení. Pak v kapitolách 15 a 16 následuje další řada velkolepých událostí, kdy je na zem vylito sedm nádob plných Božího hněvu. Tyto nádoby úzce souvisí se sedmou polnicí, podobně jako polnice úzce souvisely s otevřením sedmé pečeti: Otevření sedmé pečeti odstartovalo troubení na sedm polnic a sedmá polnice

pak odstartovala vylévání sedmi nádob s pohromami. Jak ještě uvidíme, jedním z účinků tohoto postupu je, že naše pozornost se soustředí na závěrečné události každé řady. Zvolený postoj jasně naznačuje, že intenzita se zvyšuje: Události spojené s troubením na polnice jsou závažnější než ty, které doprovázely lámání pečeti, a s nádobami pohrom je to ještě horší. Při vylévání nádob již není žádné zastavení mezi šestou a sedmou nádobou. V tomto bodě již události popisované ve vidění pádí obrovskou rychlostí k nevyhnutelnému finále. Na odklady již nezbyvá čas.

To nás přivádí k závěru 16. kapitoly. Kapitoly 17–19 rozvádějí různé aspekty vylévání šesté a sedmé nádoby. Zahrnují zničení velké nevěstky (která reprezentuje Řím), pád Babylónu (který opět představuje Řím) a konečný boj mezi drakovými nestvůrami a jezdcem na bílém koni (Kristem). Pak vstupujeme do 20. kapitoly, která popisuje tisíciletou Kristovu vládu nad zemí. Následuje krátká vzpoura a konečné zničení draka. Pak přichází poslední soud, kdy všichni obyvatelé země stojí před velkým Božím trůnem, aby vydali počet ze svých životů. V kapitolách 21 a 22 vidí Jan nové nebe a novou zemi, v nichž již není ani zlo, ani utrpení, a kde Bůh sám přebývá uprostřed svého lidu. Vidění končí Ježíšovými slovy: „A hle, přijdu brzy. Blahoslavený, kdo zachovává slova proroctví tohoto svitku“ (22,7, KMS).

Závěrem chci ještě jednou zdůraznit, že Zjevení se neodvíjí přímým lineárním způsobem. Mnohokrát nás to, co se ve vidění děje, vrací do oblastí, jimiž jsme již prošli, a přitom se dovídáme nové informace, spatřujeme vše z jiné perspektivy nebo se setkáváme s neočekávanými zápletkami. Musíme si neustále uvědomovat, v které fázi knihy se nacházíme – přehled podaný v této kapitole by nám k tomu měl pomoci.

Trůn

Ústřední obraz Zjevení je ve 4. kapitole – je to scéna, kterou Jan spatří, když projde dveřmi v nebi: Bůh sedí na velkém trůnu a je obklopen neustálým uctíváním. To je základní realita, skutečnější než cokoli, co známe. Ve srovnání s ní se všechno jeví jako podivně neskutečné. Ztrácí význam a mění se v chiméru. Ve Zjevení jde o to, abychom tuto realitu zahlédli a uvedli svůj život do souladu s ní. Život postavený na čemkoli jiném je založen na mlze, na přeludu, na lži.

Mnohem dále ve Zjevení, když se vidění chýlí ke konci, je Jan natolik přemožen tím, co vidí, že dvakrát padne k zemi, aby uctíval svého andělského průvodce. V obou případech je ostře napomenut a je zcela jednoznačným způsobem vyzván, aby „poklekl před Bohem“ (19,10; 22,11). To je vlastně základní zvěst Zjevení: Kľaň se Bohu! Potřebujeme pečlivě uvažovat o tom, co to znamená.

Sedící na trůnu

O Božím trůnu se ve Zjevení mluví mnohokrát a snadno pochopíme, co to znamená. Říká se nám tím, že Bůh je svrchovaný, že je tou poslední autoritou nad celým vesmírem. Moderní sekulární humanismus v tomto bodě okamžitě protestuje. Jedna věc je být uchvácen nádherou a velkolepostí trůnu, ale něco zcela jiného je přijímat to, co to vlastně znamená. Ti z nás, kdo vyrůstali v liberálních, demokratických společnostech, často reagují negativně na představu absolutní, nezpochybnitelné autority. Nemůžeme však uniknout skutečnosti, že ve Zjevení je Bůh líčen jako monarcha či císař. Pro Janovy původní čtenáře to bylo něco mnohem přirozenějšího a samozřejmějšího než pro nás. Je nádherné hledět na úžasného Boha, a který je pánem světa. Jeden z nejoblíbenějších obrátů, které Zjevení používá, mluví-li o Bohu, je jednoduše „Sedící na trůnu“.

To ovšem není myšlenka nová. Mnohé zmínky o Bohu na trůnu nacházíme již u hebrejských proroků. Tak ku příkladu v 1. Královské 22,19 říká prorok Míkajáš: „Viděl jsem Hospodina, sedícího na trůně. Všechen nebeský zástup stál před ním zprava i zleva.“ Delší popisy podobných výjevů jsou v Izajášovi 6,1–3, Ezechielovi 1,4–28 a Danielovi 7,9–10. Všechny líčí Boha sedícího na trůnu a obklopeného nebeskými bytostmi. A všechny jsou rovněž rukavicí hozenou lidským nárokům na moc.

Kultury, říše a velmoci se vždy snažily dosáhnout neporazitelnosti a nárokovat si nějakým způsobem božské postavení. Zmíněná biblická vidění nám připomínají, že svrchovaný je pouze Bůh. Proto má jen Bůh právo na uctívání. Zjevení rozvíjí toto téma mnoha způsoby – včetně zdůrazňování tajemství a nádhery Boha na trůnu. Jan začíná své líčení toho, co viděl, tím, že na trůnu viděl sedět někoho, kdo vypadal jako „jaspis a karnéol“ (4,3). Jedná se o červenavě žluté druhy křemene, které nám v této souvislosti mají navodit představu krásy, zářivosti a nádhery toho, co Jan spatřil. Jejich tvrdost také vypovídá o stabilitě a trvalosti. Jan nám samozřejmě nepředkládá fyzický popis Boha. Podobně jako před ním již starozákonní proroci užívá výrazů, které nám říkají, že není schopen podat jasný obraz toho, co viděl. V tomto případě užívá obrátů jako „vypadal jako“, aby naznačil, že jeho popis je nanejvýš přibližným vyjádřením jeho zkušenosti.

Dále nám říká, že „kolem trůnu“ byla „duha jako smaragdová“ (4, 3). Duha připomíná Boží smlouvu s Noem a Jan tak připomíná Boží věrnost a milosrdenství. V knize, která má tolik co říci o soudu a hněvu, se nám nejprve dostává ujištění o Boží nepohnutelné lásce a zaslíbeních daných lidem na zemi. Není to však duha obyčejná. Jan říká, že vypadá jako smaragd, a tak prohlubuje naše vnímání nádhery, tajemství a trvalosti Božího trůnu. Přirozená duha je prelud, pomíjivý vizuální efekt způsobený lomem světla ve vodní páře. Smaragdová duha – i to, co má představovat – je něco mnohem skutečnějšího.

Hromy a blesky

Jan nám také říká, že od trůnu přicházely blesky a burácení hromů (4,5). Tyto podrobnosti jsou připomínkami či ozvěnami velmi důležitého starozákonního výjevu z hory Sínaj:

Když nadešel třetí den a nastalo jitro, hřmělo a blýskalo se, na hoře byl těžký oblak a zazněl velmi pronikavý zvuk polnice. Všechen lid, který byl v táboře, se třásl. ... Celá hora Sínaj byla zahalena kouřem, protože Hospodin na ni sestoupil v ohni. Kouř z ní stoupal jako z hutě a celá hora se silně chvěla. Zvuk polnice víc a více sílil. Mojžíš mluvil a Bůh mu hlasitě odpovídal. (...) Všechen lid pozoroval hřmění a blýskání, zvuk polnice a kouřící se horu. Lid to pozoroval, chvěl se a zůstal stát opodál (Ex 19,16–19; 20,18 ČEP).

Tento výjev líčí Boží majestát a úžas, který právem vzbuzuje. Paralela obsažená v knize Zjevení nám připomíná Boží zákon, spojený s horou Sínaj. Obojí vypovídá o Boží svatosti, podobně jako bytosti, které volají „Svatý, svatý, svatý“.

Křišťálové moře

Janův popis Božího trůnu obsahuje také zmínku o něčem, co bylo „jako moře, jiskřící jako křišťál“ (4,6 ČEP). Moře je ve Zjevení bohatým a mnohostranným symbolem. Vlastně se v něm vyskytuje moří více a my mezi nimi musíme rozlišovat. Moře, které viděl Jan před Božím trůnem, je moře nebeské; s první zmínkou o něm se setkáváme ve zprávě o stvoření v knize Genesis. Tam čteme, že druhého dne Bůh řekl: „Buď klenba uprostřed vod a odděluj vody od vod!“ (Gn 1,6). Bůh rozděluje „vody“ do dvou částí: vody nad klenbou (či oblohou) a vody pod klenbou. Vody pod klenbou známe jako moře, vody nad klenbou jsou jakýmsi nebeským mořem. Toto nebeské moře Jan spatřuje před trůnem.

Moře pod oblohou, naše pozemské moře, se ve Zjevení později stane důležitým. Starověcí autoři ho často chápali jako symbol propasti: domov zla a místo, kde přebývají nestvůry. Ku příkladu Kenaanci byli přesvědčeni, že moře obývá hrozná příšera zvaná Livjátan. (Zajímavé je, že Livjátan byl sedmihlavý – podobně jako drak ze Zjevení). V babylónském mýtu jeden z bohů, Marduk, bojoval s Tiamat, příšernou bohyní chaosu žijící v moři, a porazil ji. Když bylo po boji, Marduk rozťal její tělo ve dvě, udělal nebe z jedné poloviny a zemi z druhé. Příšeru z hlubin bylo nutno zničit, než nastalo stvoření.

Starozákonní autoři podobně užívali představy velkého boje mezi Bohem a hroznou mořskou příšerou, když chtěli vyjádřit Boží svrchovanost.

vanost nad stvořením. Klasickým příkladem je místo ze Žalmů, kde žalmista říká Hospodinu: „Svou mocí jsi rozkymácel moře, drakům na vodách roztráčil hlavy, rozdrtil jsi hlavy livjátana, dals ho sežrat hordě divé sběře“ (Ž 74,13–14). A prorok Izajáš píše: „V onen den Hospodin ztrestá svým tvrdým, velkým a pevným mečem livjátana, hada útočného, livjátana, hada svinutého; zabije draka v moři“ (Iz 27,1).

Na jiných místech je moře samo nepřátelskou silou, kterou je třeba dobýt a poddat si. Bůh se táže Jóba: „Kdo sevřel moře vraty, když se valilo z lůna země, když jsem mu určil za oděv mračno a za plénku temný mrak, když jsem mu stanovil meze, položil závory a vrata a řekl: „Až sem smíš přijít, ale ne dál; zde se složí tvé nespoutané vlnobítí!““ (Jób 38,8–11). A žalmista prohlašuje: „Propastnou tůň jsi přikryl jako šatem. Nad horami stály vody; pohrozils a na útěk se daly, rozutekly se před tvým hromovým hlasem. Vystoupila horstva, klesly do údolí, do míst, která jsi jim určil. Mez, kterou jsi stanovil, už nepřekročí, nepřikryjí znovu zemi“ (Ž 104,6–9).

Pro tyto autory bylo moře symbolem sil chaosu a zla, usilujících pozřít Boží stvořený řád. Symbolická hodnota pozemského moře ve Zjevení je stejná. Tak hrozná šelma ve 13. kapitole vystupuje z moře – podobně jako čtyři nestvůry v 7. kapitole knihy Daniel. Podobně je důležité, že když Jan na konci Zjevení mluví o nové zemi a novém nebi, ihned se dovídáme, že „moře již nebude“ (21,1). Nicméně nebeské moře ze scény u trůnu ve 4. kapitole není chaotická či nepřátelská síla. Je zcela klidné, průhledné a nádherné – není poznamenáno silami temnoty či chaosu, které vládou tímto světem. Vypovídá o tom, jaké to bude, až bude na zemi ustaveno Boží království.

Dvacet čtyři starců

Totožnost a význam skupiny čtyřiaadvaceti starců bylo předmětem mnoha vědeckých spekulací – jako ostatně téměř vše v knize Zjevení. Někteří soudili, že odpovídají čtyřiaadvaceti tělesným strážcům, kteří obklopovali císaře Domitiana a představovali jeho císařskou autoritu. Interpretace, která je patrně lepší, vychází ze skutečnosti, že v židovství tehdejší doby bylo chrámové kněžstvo rozděleno na 24 „tříd“ či „směn“. Máme-li na paměti, že Zjevení se na všechny Boží lid dívá jako na kněžstvo, pak těch čtyřiaadvaceti starců mohou být zástupci Božího kněžského lidu. Jejich kněžská role je jasně naznačena tím, že každý má zlatou kadidelnici plnou modliteb svatých (5,8). Současně jsou

vladaři, neboť mají koruny a sedí na trůnech. To odpovídá způsobu, jakým Zjevení mluví o křesťanech jako o královském kněžstvu (20,6; sr. Ex 19,6).

Jako všichni ostatní v tomto výjevu i čtyřiaadvacet starců uctívá Boha. Vstávají ze svých trůnů, pokládají své koruny k jeho nohám, v pokore se sklánějí před velkým a slavným Bohem. Poctou, kterou vzdávají, dávají najevo, že podléhají Boží svrchované vládě. Jejich trůny nesoupeří s trůnem Božím. Nikterak neubírají slávy, kterou tento výjev připisuje Bohu.

Živé bytosti

Čtyři živé bytosti připomínají „serafy“ Izajášova vidění (Iz 6, 2) a Ezechieleovy „živé bytosti“ (Ezech 1,4–21). Tato dvě prorocká vidění souvisí s andělskými bytostmi, jež byly součástí archy úmluvy (říkalo se jim cherubové; nebyli však nikterak podobní létajícím baculátkům lidových představ – viz 1 Sa 4,4; 2 Sa 6,2; Ž 80,2; 99,1). Archa sama představovala Boží trůn a cherubové tam stáli, aby mu přisluhovali. Je zajímavé, že popisy těchto andělských bytostí se v každém oddíle liší. Tak ku příkladu čtyři živé bytosti ve Zjevení mají po jedné tváři; čtyři bytosti u Ezechiele mají každá čtyři tváře. Stvoření v knize Zjevení mají po šesti křídlech jako u Izajáše, ne po čtyřech jako u Ezechiele. Ve Zjevení jsou plné očí; u Izajáše jsou na loukotích kol Božího trůnu. Tyto rozpory (máme-li to opravdu tak nazvat) podtrhují, jak obtížné proroci popisovali to, co zakoušeli. A co je ještě důležitější, přibližují nám, že tito proroci – jakkoli byli Bohem inspirováni – po svém zpracovávali to, co viděli, aby nám sdělili něco konkrétního. Jak už jsem zdůraznil dříve: Zjevení není Janovo vidění – je to literární výtah z Janova vidění. Užívá literárních postupů, které musíme vzít v úvahu, máme-li Janovu poselství rozumět.

Pak je tedy pravděpodobné, že čtyři živé bytosti ze Zjevení představují celý stvořený vesmír nebe a země. Jejich role je strávit celý život uctíváním Boha. Jsou jakýmsi viditelným vyjádřením toho nejzákladnějšího, co nám chce Zjevení sdělit. Spolu se čtyřiaadvaceti starci představují, jak má všechno stvoření správně na Boha reagovat. „A bez přestání dnem i nocí říkají: „Svatý, svatý, svatý Pán, Bůh všemohoucí, ten, který byl a který jest a který přichází““ (4,8; srv. Iz 6,2–3). A co více: podtrhují to nejzákladnější, co se Zjevení snaží sdělit: podstatou skutečnosti je uctívání Sedícího na trůnu. Náš osud jako Božího stvoření

se rozhodne podle toho, do jaké míry budeme v souladu s touto skutečností, či se proti ní bouřit.

Slova o Bohu

Vylíčení Boha ve scéně u trůnu je doplněno svéráznými způsoby, jakým Zjevení o Bohu mluví: „Já jsem Alfa i Omega, praví Pán Bůh, Ten, který jest a který byl a který přichází, ten Všemohoucí“ (1,8). Tento verš obsahuje tři z hlavních způsobů, jak Zjevení mluví o Bohu: Alfa a Omega; ten, který jest a který byl a který přichází, a Všemohoucí. Zvláštní význam tomuto místu dodává skutečnost, že je to jedno z pouhých dvou míst, kde slyšíme mluvit Boha samotného. V tom druhém textu Bůh rovněž říká „Já jsem Alfa i Omega,“ a pak dodává „počátek i konec“ (21,6). Protože Bůh k vyjádření sebe sama používá právě tyto výrazy, potřebujeme se jimi pečlivě zabývat.

Alfa i Omega. Alfa a omega jsou prvním a posledním písmenem řecké abecedy. Jejich použití chce říci něco jako „Já jsem první i poslední“. To je potvrzeno dodatkem „počátek i konec“ (21,6). Nuže dobře, co to ale znamená?

Jak výraz pro „počátek“ (*arché*), tak výraz pro „konec“ (*telos*) přetékají významy. „Počátek“ může znamenat „zdroj“, podobně jako pramen je počátkem řeky. V tomto smyslu slovo ukazuje na Boha jakožto Stvořitele, v němž má vše původ a díky němuž vše nadále existuje. Tento titul tedy vypovídá o závislosti všeho na Bohu. Janovo evangelium, když mluví o Slovu, to podává takto: „Všechno povstalo skrze ně a bez něho nepovstalo nic, co jest“ (J 1,3). Ve Zjevení vzdává nebeský chór Bohu slávu právě proto, že „stvořil všechny věci, z (jeho) vůle existovaly a byly stvořeny“ (4,11). Slovo *arché* může také znamenat „vladař, vládce“. Bůh tedy není pouze Stvořitel, na kterém závisí veškerý život, ale i ten, který životem vládne a jemuž jsou všechny živé bytosti v posledku odpovědné.

Označení Boha za „konec“ vypovídá o cíli či účelu světa. Konec řeky je v moři – to je její určení; tam končí. „Konec“ ale znamená rovněž „výsledek“ či „záměr“ – důvod, proč něco děláme. Bůh je jak konečným určením stvoření, tak jeho účelem, důvodem. Na konci časů, při skonání všeho lidského úsilí, stojí Boží trůn. Život z Boha vychází a k Bohu se vrací. Tak je celý život zahrnut v Bohu (viz Sk 17,28). Tato myšlenka by měla určovat náš každodenní život.

V obratu „první i poslední“ rovněž zaznívá to, co Jahve oznamuje skrze Izajáše: „Já jsem první i poslední, kromě mne žádného Boha není. Kdo je jako já? Jen ať se ozve! Ať to oznámí, ať mi to předloží! ... Jiné skály není, já o žádné nevím“ (Iz 44, 6b–8). Zde je zdůrazněno, že Bůh je *jediný*, jediný důvod a smysl všeho. Nikdo nemůže zpochybnit Boží svrchovanost – zejména ne bozi, které si člověk ve své vynalézavosti vyrobil.

Co se týče označení „Alfa i Omega, počátek i konec“, nerozlišuje Zjevení mezi Bohem a Ježíšem. Ve Zjevení 22,13 je to Ježíš, kdo prohlašuje: „Já jsem Alfa i Omega, první i poslední, počátek i konec.“ V 1,17 o sobě Ježíš mluví jako o „prvním i posledním“. Patří to k jednoznačné zvěsti Zjevení o Kristově božství – zanedlouho se k tomu ještě vrátíme.

Ten, který je, který byl a který přichází. Tříkrát se tento výraz vyskytuje ve svém plném znění (1,4,8 a 4,8) a dvakrát zkráceně: „který jsi a kterýs byl“ (11,17 a 16,5). Je zřejmé, že se jedná o vysvětlení Božího jména, které Bůh dal Mojžíšovi v Exodu 3,14, kde se Bůh označuje jako „JSEM“ a jako „JSEM, KTERÝ JSEM“ (nebo „budu, kterýž budu“). Starí židovští i křesťanští vykladači Písma chápali tato slova jako vyjádření Boží nadčasovosti, skutečnosti, že Bůh vždycky je, vždycky byl a vždycky bude. Učenci, kteří staletí před Kristovým narozením překládali hebrejská Písma do řečtiny, použili výraz „jsoucí“, aby vyjádřili to, že Bůh je ten, který je stále, který je stále přítomný.

Janův výraz ve Zjevení má podobný význam, ale liší se posledním obratem: „a který přichází“. Zdůrazňuje tak nejen Boží věčnost, ale i to, že Bůh má brzy přijít. Ta dvě místa, kde máme tento obrat v kratší formě, tuto koncovku vynechávají, protože v té fázi vidění Bůh již přišel. Vždyť čtyřiaadvacet starců prohlašuje: „Dobrořečíme tobě, Pane Bože všemohoucí, který jsi a kterýs byl, že ses chopil své veliké moci, která ti náleží, a ujal ses vlády“ (11,17). Bůh už není ten, který přijde – už se vší svou mocí přišel.

Pán Bůh všemohoucí. Toto označení se ve Zjevení vyskytuje sedmkrát (1,8; 4,8; 11,17; 15,3; 16,7; 19,6; 21,22), což nám ukazuje, jak pečlivě sestavil Jan svou zprávu o svém vidění. Opět se jedná o označení se silnými vazbami na Starý zákon (např. 2 S 5,10; Jr 5,14), v němž ukazuje na Boží svrchovanost ve vesmíru všeobecně a jeho vládu nad odvíjejícími se dějinami zvlášť. To, že se ve Zjevení vyskytuje sedmkrát, zdůrazňuje tu základní zvěst, že je to Sedící na trůnu – nikoli

sedící v Římě, nikoli drak ani nic jiného – kdo má pod kontrolou běh dějin. Vzpomeňme, že císař Domitian chtěl, aby ho lidé nazývali „Pánem a Bohem“. Výpověď Zjevení je jednak útěšnou zvěstí pro Janovy křesťanské čtenáře, jednak výzvou mocnostem tohoto světa. Může se sice zdát, že svět je pod kontrolou jiných sil než těch Božích, ale tento stav věcí je dočasný. Přichází čas – a přijde brzy – kdy celý svět spatří a uzná, že je to Hospodin, kdo je Všemohoucí.

Společně tato tři označení tvoří koherentní a mocný obraz ústřední postavy knihy Zjevení. Samozřejmě představují pouze jednu stránku toho, jak Zjevení líčí Boha. Je mnoho dalších míst, které ukazují na jiné aspekty jeho povahy a jeho jednání s tímto světem. Pro nás je ale nejdůležitější, jak nás Zjevení vyzývá, abychom k Bohu přistupovali v uctívání. V závěru 4. kapitoly vrcholí celá scéna crescendem chvály a uctívání:

A kdykoli ty bytosti vzdávají čest, slávu a díky tomu, který sedí na trůnu a je živ na věky věků, padá těch čtyřiaadvacet starců na kolena před tím, který sedí na trůnu, a klanějí se tomu, který je živ na věky věků; pak položí své koruny před trůnem se slovy: „Jsi hoden, pane a Bože náš, přijmout slávu, čest i moc, neboť ty jsi stvořil všechno a tvou vůlí všechno povstalo a jest.“ (4,9–11 ČEP)

Uctívání je správná, přiměřená odpověď Bohu: bohoslužba plná lásky a úcty, uctívání z celého srdce. V uctívání totiž správným způsobem uznáváme Boží velebnost a naši úplnou závislost na něm. Uctívání spočívá ale nejen v písničkách a modlitbách – spočívá ve věrnosti. Zjevení mluví o velké bitvě mezi Sedícím na trůnu a drakem, který by tam rád seděl sám. Zjevení nás volá, abychom si dobře promysleli, co znamená být věrný Sedícímu na trůnu, ačkoli se zdá, že svět se zatvrdil dokonce i proti víře, že Sedící na trůnu vůbec existuje. Zjevení nás vyzývá, abychom spočetli náklady a zvážili, co nás bude stát, když nás budou spojovat s Bohem a s jeho působením ve světě – ale také důsledky, jaké by mělo, kdybychom s Bohem a jeho velkými dějinnými záměry spojení nebyli.

Uctívání Boha

V následujících dvou kapitolách budu pojednávat o tom, co to pro nás znamená, že uctíváme Boha. Uvidíme, že uctívání Boha je jednak věc praktická, jednak věc všezahrnující. Apoštol Pavel uctívání Boha ozna-

čil za dokonalou sebeobět. Křesťanům žijícím v samém srdci Římské říše napsal: „Vybízím vás tedy, bratři, skrze milosrdenství Boží, abyste vydali svá těla v oběť živou, svatou a příjemnou Bohu; to je vaše rozumná služba Bohu“ (Ř 12, 1). Pavlovo přirovnání mocně a konkrétně vyjadřovalo, jak žijí Kristovi následovníci ve světě, který je často vůči víře nepřátelský a který se staví proti Bohu. Na svůj vlastní život nahlížel jako na oběť, vylévání všeho, co měl a čím byl, ve službě Bohu a jeho lidu (viz i F 2,17, 2 Tm 4,6). Uctívat Boha je dřina; znamená to dávat jiným přednost před sebou samým. V posledku to znamená následovat Ježíšova příkladu (viz 2 Ko 8,9 a F 2,5–8). I to patří k zvěsti Zjevení. Uctívat Boha znamená následovat Beránka, znamená to stát na jeho straně v té velké bitvě s drakem. To jsou praktické věci, kterými se v následujících dvou kapitolách budeme podrobněji zabývat.

Konečně bychom měli zmínit, že uctívat Boha znamená ve Zjevení také uctívat Krista. Obrázek Beránka, kterým se budeme podrobněji zabývat v následující kapitole, zjevuje samu Boží podstatu a povahu. Postava na trůnu nám zjevuje jeden aspekt toho, kdo je Bůh; Beránek nám zjevuje aspekt druhý – a oba jsou stejně důležité. Jan píše: „A všechno stvoření na nebi, na zemi, pod zemí i v moři, všechno, co je v nich, slyšel jsem volat: ‚Tomu, jenž sedí na trůnu, a Beránkovi dobrořečení, úcta, sláva i moc na věky věků!‘“ (5,13)

Když se kniha blíží k závěru a popisuje vidění Nového Jeruzaléma, jsou Sedící na trůnu a Beránek stále úzce spojeni. Řeka živé vody „vyvěrá u trůnu Božího a Beránkova“ (22,1). O kus dále čteme: „A nebude tam nic prokletého. Bude tam trůn Boží a trůn Beránkův a jeho služebníci mu budou sloužit, budou hledět na jeho tvář a na čele ponosou jeho jméno“ (22,3–4). Gramaticky správně bychom očekávali slova „a jejich služebníci jim budou sloužit“ atd. Ale Zjevení chce, abychom zřetelně zahlédli ten důvěrný vztah – jednotu – mezi Sedícím na trůnu a Beránkem. O něco dříve bylo řečeno o „svatých“, že „Bůh a Kristus je učiní svými kněžími a budou s ním kralovat po tisíc let“ (20,6). Tak Zjevení zvěstuje, že Kristus není jen zvláštním zmocněncem, který koná Boží vůli, ani jen andělská postava (vzpomeňme, že Zjevení zapovídá uctívání andělů). Ne, On je Bůh, který přijímá spolu se Sedícím na trůnu uctívání celého stvořeného řádu. Dále si musíme ujasnit, co to znamená následovat Krista.

Beránek

Viděli jsme již, že Bůh je ústřední postavou Zjevení. Uctívat Boha znamená uznávat jeho velebnost a naši naprostou závislost na něm. Jde však o víc: uctívat Boha znamená následovat Beránka. Tím se budeme zabývat nyní.

Svitek a Beránek

V 5. kapitole se na scéně uctívání setkáváme s něčím novým: Sedící na trůnu drží svitek opatřený sedmi pečetěmi. Co v tom svitku je? Proč je zapečetěn? Bude otevřen? Není divu, že nás tyto otázky upoutávají. Nadto pocítujeme silné zneklidnění nad Janovou velmi emocionální reakcí na zprávu, že nikdo není hoden svitek otevřít. V tomto bodě nám začíná docházet, že Jan si uvědomuje mnohem více než my, co se vlastně na scéně odehrává. Ví, že svitek obsahuje něco veledůležitého. Dokud je však uzavřen, nemáme k jeho obsahu přístup a je nám tedy k ničemu – odložen navždy. Jan je z toho natolik zoufalý a zklamaný, že ho to dohání až k slzám.

Dilema tohoto výjevu má zajímavou paralelu ve známé legendě: Jde o příběh z doby krále Artuše o meči pevně uvězněném v kameni. Podle tohoto starého příběhu vymyslel kouzelník Merlin zkoušku, která odhalí skutečného následníka trůnu. Právo vládnout má jenom ten, kdo dokáže uvolnit kouzelný meč uvězněný v kameni. Artušovi se to podaří a nikdo není na pochybách, že je králem podle práva.

Ve Zjevení jde o něco podobného – pouze úkolem, který má být splněn, je otevření zapečetěného svitku. Může to udělat jen ten, kdo má příslušnou kvalifikaci: musí to být ten pravý dědic. Nejprve ho nelze nalézt: „A nikdo v nebi ani na zemi ani pod zemí nemohl otevřít ten svitek a dívat se do něho“ (5,3). Jana jímá osudový pocit – napětí této chvíle je velmi citelné. Ale přichází hluboká úleva: „Ale jeden ze starších mi říká: „Neplač. Hle, zvítězil lev, ten z kmene Judova, kořen Davidův, aby otevřel ten svitek a jeho sedm pečetí““ (5,5 KMS).

Někdo je hoden svitek otevřít! Vše není ztraceno. Meč bude uvolněn ze skály. Úleva, kterou nám tato zpráva přináší, by nás však neměla zaslepit vůči některým důležitým podrobnostem, které se přímo před našima očima odehrávají. To, na co nyní hledíme, obsahuje jeden z klíčů k vyřešení celé hádanky Janova vidění. Všimněte si, jak je Kristus v tomto verši popsán: nejprve jako *lev z pokolení Judova* a pak jako *kořen Davidův*. Oba tyto tituly vyvolávají dávné naděje na příchod Spasitele. Oba jdou k jádru toho, co Boží lid od Spasitele očekává. Bude jako lev, který povstane, aby sežral svou kořist, a obnoví Davidovu vyhaslou královskou linii – linii nejvýznamnějšího syna Izraele.

Tím, že onen starší užívá pro Ježíše právě výše zmíněné tituly, vyznává, že Ježíš je opravdu tím dlouho očekávaným Spasitelem. Zjevení jde ale dál. Janova následující zkušenost vede k radikální reinterpretaci těchto očekávání a staví je na hlavu. Nebeský starší říká Janovi, že byl nalezen někdo, kdo je hoden svitek otevřít. To je to, co Jan *slyší*. Když se však podívá, *vidí* něco jiného: „... Beránek stojí jako zabitý“ (5,6 KB). Jan by očekával královskou vojenskou postavu, připravenou k boji. To, co viděl, muselo být velmi zneklidňující – vidění slabosti spíše než síly.

Postava zabitého beránka nás vrací zpět k prvním Velikonocům: v každé izraelské domácnosti byl zabit beránek – bylo to podmínkou vysvobození z egyptského otroctví. Krev beránka, jíž byly natřeny zárubně dveří, chránila izraelské domácnosti před andělem smrti, který v každé rodině zabíjel prvorozeného syna (Ex 12,1–23). Později začali tohoto beránka chápat jako jakési výkupné, které bylo zapláceno za vykoupění lidu z otročení nesmírné moci (viz např. Dt 7,8 a 13,5). A tak také první Ježíšovi následovníci smýšleli o jeho smrti na kříži. Stal se výkupným, které bylo zapláceno, aby Boží lid mohl být vysvobozen z království zla. Jeho smrt na kříži, po níž následovalo vzkříšení z mrtvých, dokazovala, že byl Boží pomazaný, Mesiáš, pravý dědic.

Proto je hoden otevřít svitek. Zjevení to podává takto: „Jsi hoden vzít ten svitek a otevřít jeho pečeti, protože jsi byl zabit a svou krví jsi vykoupil Bohu lidi z každého kmene, jazyka, lidu a národu, a učinil jsi je králi a kněžími našemu Bohu; a budou kralovat na zemi“ (5,9–10). V poslední části tohoto textu se ozývají slova, která Bůh řekl Izraelcům poté, co unikli z Egypta a dorazili k hoře Sínaj: „Nyní tedy, budete-li mě skutečně poslouchat a dodržovat mou smlouvu, budete mi zvláštním vlastnictvím jako žádný jiný lid, třebaže má je celá země. Budete

mi královstvím kněží, pronárodem svatým“ (Ex 19,5–6a). Ježíšova smrt je událost, která nás přivádí k Bohu a umožňuje, abychom se stali vzácným Božím vlastnictvím.

Je ještě další starozákonní text, který nám pomáhá pochopit význam zabitého Beránka ze Zjevení. U Izajáše nacházíme zmínky o exodu, který není záležitostí minulých dějin, ale něčím, co je nadějí budoucnosti, jako kdyby Boží lid očekávalo ještě jedno dramatické vysvobození. Prorok předpovídal čas, kdy bude Boží lid opět vysvobozen ze své tísně, podobně jako tomu bylo v dobách egyptského otroctví: „Ti, za něž Hospodin zaplatil, se vrátí. Přijdou na Sijón s plesáním a věčná radost bude na jejich hlavách. Dojdou veselí a radosti, na útěk se dají starosti a nářek“ (Iz 35,10, viz též 51,11).

Jako kdyby Izajáš vyhlížel další exodus, po němž jásající Boží lid konečně vstoupí do zaslíbené země, či – přesněji řečeno – na Sijón, do nádherného města Božího. O něco dále se u Izajáše dovídáme, že vykoupení či záchrana Božího lidu je spojeno se zabitým beránkem, i když tentokrát nikoli doslovně. Jde o Hospodinova trpčícího služebníka, o němž je psáno: Byl trápen a pokoril se, ústa neotevřel; jako beránek vedený na porážku, jako ovce před stříhači zůstal němý, ústa neotevřel (Iz 53,7). Líčí-li Zjevení Ježíše jako zabitého Beránka, chce, abychom pochopili, že je to on, kdo umožňuje ten konečný exodus, tu dokonalou záchranu Božího lidu od hříchu a sil zla, tak aby mohli s plesáním vstoupit do nebeského města.

Téma tohoto „nového exodu“ se objevuje na různých místech knihy Zjevení a patří k hlavním poselstvím této knihy. Mnohé z ran, které ve Zjevení Bůh vylévá na zem, nám připomínají rány egyptské v době exodu: voda mění se v krev, kroupy a kobylky, abychom zmínili alespoň některé. Žena nesená na křídlech velkého orla (12,14) připomíná Hospodinova slova Izraelcům: „Vy sami jste viděli, co jsem učinil Egyptu. Nesl jsem vás na orlích křídlech a přivedl vás k sobě“ (Ex 19,4). Ve Zjevení 2, 14 je zmínka o Bileámovi a Balákovi, což jsou postavy z dob izraelského putování pustinou (viz Nu 22–23). Zjevení 15,2–4 líčí Beránkovy následovníky, jak chválí Boha podobně, jako to činili Izraelci poté, co je Hospodin bezpečně provedl Rudým mořem (Ex 15,1–21).

Těmito a mnoha jinými způsoby nás Zjevení vyzývá, abychom smýšleli o životě víry jako o něčem, co se velmi podobá starozákonnímu putování Božího lidu pustinou. Stalo se něco významného, co nás

vysvobodilo z vlády toho Zlého. Touto událostí je Beránkova smrt – Ježíšova smrt na kříži. Nicméně ještě jsme nedosáhli svého konečného určení. To, co zakoušíme teď, jsou zkoušky a potíže pouště.

Význam zabitého Beránka má ještě další rozměr. Vypovídá o tom, jak Bůh ve světě koná své dílo. Na rozdíl od pozemských velmocí, které dosahují svých cílů brutální silou či manipulací, Bůh dosahuje svých záměrů skrze něco, co se jeví jako slabost a porážka toho, kdo se obětuje. Když uvažujeme nad touto úžasnou pravdou, dochází nám totéž, co se musel naučit apoštol Pavel, když prosil Boha, aby mu odňal „osten z těla“. Místo aby byl zázračně uzdraven, slyšel: „Stačí ti má milost, neboť má moc se dokonává ve slabosti“ (2Ko 12,9). Bůh dal Pavlovi slabost, aby se naučil spoléhat na Boží sílu. To, co se nám jeví jako slabé, je v Božích rukou mocné, a co se nám jeví jako silné, je v Božích očích směšné. Jinde to Pavel vyjádřil takto: „... co je u Boha slabé, to je silnější než lidé. (...) ...a co je u světa slabé, to si vybral Bůh, aby zahanboval silné“ (1 K 1,25.27).

Zabitý Beránek je výpověď o tom, jak Bůh pohrdá mocí světa. Když se Bůh rozhodne ustavit své království, nedělá to jako Římané, tedy skrze dobytelské armády a zastrasování. Dělá to skrze potupnou Ježíšovu smrt. Pro nás, kteří se označujeme za Ježíšovy následovníky, to má dalekosáhlý význam. On je zabitý Beránek. Chceme-li ho následovat, neměli bychom očekávat, že ve světě zakusíme něco podstatně jiného než on. V dalším textu uvidíme, že ti, kdo jdou po cestě zabitého Beránka, budou v mnoha ohledech žít stejný život, jako žil on.

Beránkoví následovníci

Pátá kapitola v nás vyvolává dojem, že svitek obsahuje něco nesmírně významného. Když se začne svitek otvírat, toto očekávání se rychle naplní. Otevření svitku uvede do pohybu tři řady soudů vylitých na zem. Je to příprava na konečné ustavení Boží vlády. Po otvírání pečeti následuje sedm troubení na polnice – ty ohlašují další soudy. A pak je na zem vylito sedm nádob soudu. Každá řada je intenzivnější než ta předchozí; tak vyjadřují neutuchající Boží hněv nad hříšným světem.

Jak jsme již ale viděli, do těch prvních dvou řad soudů jsou zasazeny dva oddíly, které tok knihy narušují a během vylévání soudů přinášejí jakési zastavení. Tyto oddíly obsahují z hlediska celkové zvěsti knihy Zjevení důležité informace, zejména pro ty, kdo se hlásí k Be-

ránkovi. První z nich nacházíme v 7. kapitole, kde se setkáváme s Beránkovými následovníky. Druhý oddíl je v kapitolách 10 a 11.

144 000. Kapitola 7. začíná následovně: „Potom jsem uviděl čtyři anděly stát na čtyřech úhlech země a držet čtyři zemské větry, aby vítr nevál na zemi ani na moře ani na žádný strom“ (7,1 KMS). Z úvodního odstavce je zřejmé, že se jedná o větry ničivé. Kromě toho odpovídají čtyřem jezdcům z prvních čtyř pečeti. Tento výklad nám umožňuje kniha Zacharjáš, kde jsou také čtyři koně (nebo vozy) ztotožněni se čtyřmi větry (Za 6,2–5). Tento oddíl nás tedy vrací do bodu, kde jsou čtyři jezdci ze čtvrté kapitoly stále ještě zadržováni. Důvodem, proč se tak děje, je, aby mohli být Beránkovi následovníci označeni pečeti na čelech (7,3–4).

Tato značka či pečeť je znamením vlastnictví. Ukazuje, že označení lidé patří Bohu, a odlišuje je od těch, kteří mu nepatří. Když se s nimi setkáme znovu, dozvídáme se, že značka na jejich čelech není nic menšího než jméno Beránkovo a jméno jeho Otce (14,1). Totéž je řečeno znovu v 22,4. Už dříve jsme se dočetli, že tato značka má chránit, neboť kobykám z bezedné propasti je řečeno, že mají škodit „jenom lidem, kteří *nemají* na čele Boží pečeť“ (9,4). Neměli bychom ale z toho udělat závěr, že Zjevení lidem Beránka zaslíbují život bez utrpení. Jak uvidíme, opak je pravdou. To hlavní, oč tu jde, je, že Kristus označil ty, kdo mu patří. Je to jakási duchovní jmenovka. Podobného pojmu užil apoštol Pavel, když psal o lidech, kteří mají pečeť Ducha svatého (Ef 1,13–14).

Pak nám Jan říká, že „slyšel ... počet označených: sto čtyřicet čtyři tisíce“ (7,4). Máme-li se dobrat toho, co nám Jan chce říci, musíme chápat, jak Jan používá čísla a biblické obrazy. Číslo 144 000 – dvanáct tisíc z každého izraelského pokolení (7, 5–8) – má hluboký symbolický význam. Neznamená doslovnou skupinu přesně tohoto počtu lidí, ale symbolizuje veškerý Boží lid. Už v 5,5–6 jsme si všimli rozdílu mezi tím, co Jan slyšel a co viděl. Zde je to podobné: Jan *slyšel* počet 144 000 (7,4), ale když se podíval, *viděl* „veliký zástup, který nikdo nemohl spočítat, ze všech národů, kmenů, jazyků a z každého lidu...“ (7, 9).

Všimněte si, že Janovo vidění se vyjadřuje konkrétně ke dvěma důležitým otázkám: k počtu lidí a k jejich původu. Bylo jich bezpočtu a pocházeli úplně odevšad. Jan nám neříká, že viděl dvě skupiny – jednu složenou ze 144 000 Izraelitů a druhou z nespočetných pohanů. Oba

popisy se týkají téže skupiny lidí. Těch 144 000 je ten nespočetný zástup – a naopak; podobně jako Lev z Judy je zabitý Beránek a Beránek je Lev z Judy. Zjevení předkládá svým čtenářům radikální reinterpretaci tradičních očekávání. Konečný součet Božích lidí bude zahrnovat jednotlivce z každého koutu světa – nejen ty, kdo jsou etničtí Izraelci. Tento velký zástup z mnoha národů můžeme chápat jako naplnění Božího zaslíbení daného praotci Abrahamovi. Bůh zaslíbil Abrahamovi, že v něm dojdou požehnání všechny čeledi země a že jeho potomků bude jako mořského písku a hvězd na nebi (Gn 13,16; 15,5; 32,12). Přesně to Zjevení líčí.

Rozdíl mezi 144 000 a nespočetným zástupem není jen věcí velikosti a etnického původu. Jde tu ještě o rozdílné funkce. Těch 144 000 – jsou vojáci. Poznáváme to ze způsobu jejich počítání: Po dvanácti tisících z každého z dvanácti pokolení. Je to mobilizace obrovské síly, armáda Lva z Judy, ozvěna vojenského soupisu Izraelců na poušti (Nu 1,1–3). V kontrastu s tím je velký zástup společenstvím mučedníků. Je to lid zabitého Beránka. Poslyšte rozhovor mezi Janem a jedním z nebeských starších:

Jeden z těch starších na mne promluvil: „Kdo jsou a odkud přišli ti, kteří jsou oblečeni v bílá roucha?“ Řekl jsem mu: „Můj pane, ty to víš.“ A on mi řekl: „To jsou ti, kteří přicházejí z velikého soužení a svá roucha vyprali a vybělili v krvi Beránkově.““ (7,13–14 KMS)

Tato krátká rozmluva je podstatná, máme-li pochopit, co Zjevení říká o Beránkově lidu. Zvláště důležité jsou dva aspekty výpovědi toho staršího: jeho zmínka o „velikém soužení“ a jeho zmínka o rouchách vypraných v krvi Beránkově. Začnu tím druhým a pak se vrátím k tomu prvnímu.

Na vypraných rouchách je nejvýznamnější to, že si je vyprali ti, kdo je nosí. To nás překvapí – očekávali bychom, že starší nám poví, že jim je vypral Beránek; tedy že jim jsou odpuštěny hříchy, protože Beránek za ně prolil svou krev. Obraz ale vypovídá o *aktivní účasti*. Bílé oděné zástupy se vědomě připojily k Beránkovi, který byl zabit. Ti lidé se rozhodli, že se k němu připojí – tím, že namočili svá roucha do jeho krve. Co to znamená? Jednoduše to, že se s ním úplně ztotožnili. Oč jde jemu, o to jde i jim. Oni pokračují v té zvěsti, kterou on přinesl světu. A právě proto je jejich zkušenost se světem totožná s jeho – do

té míry, že „následují Beránka, kamkoli jde“ (14,4). V posledu to znamená, že svou vlastní smrtí mají podíl na smrti jeho. Jsou to mučedníci, podobně jako on byl mučedník.

Řecké slovo pro „mučedníka“ (*martyrs*) vlastně znamená „svědek“. Je to člověk, který vypráví, co ví nebo co viděl (příčemž smrt je tou nejradikálnější formou svědectví). Zjevení nazývá samotného Ježíše svědkem věrným a pravým, a ti, kdo ho následují, nesou jeho zvěst dál. Pro něj být svědkem znamenalo především vyhlásování Božího království. V terminologii Zjevení můžeme říci, že jeho svědectví obracelo pozornost k Sedícímu na trůnu. Být svědkem této pravdy o Bohu také znamenalo být mučedníkem ve smyslu položení života pro tuto věc. Jak uvidíme, tyto dvě věci nelze oddělit, protože postavit se na stranu Boží znamená stát se nepřitelem hrozného draka. Ti, kdo následují Beránka, jsou také povoláni k tomu, aby byli svědky. Jejich zvěst vyhláší, že Sedící na trůnu je skutečný a svrchovaný. A jejich osud bude stejný jako osud Beránkův.

To nás přivádí k dalšímu výrazu, který užil nebeský starší: „velké soužení“. Ti, kdo následují Beránka a pokračují v jeho svědectví v tomto světě, tak činí v čase hrozných těžkostí. Velké soužení předpovídal již prorok Daniel. Týká se času trápení před koncem tohoto věku. Ve Zjevení se tak označuje období od otevření první pečeti do příchodu vítězného Krista. Jinými slovy, týká se času od Kristova nanebevstoupení (coby zabitého Beránka, jenž je hoden otevřít svitek) po jeho návrat (coby jezdce na bílém koni). Je to ten věk, v němž žijeme. Následovat Beránka znamená žít v době potíží – jak to řekl sám Ježíš (J 16,33). Už jsem poznamenal, že mít znamení či pečeť Boží znamená určitý druh ochrany. Teď se dovídáme, že to není ochrana před utrpením či mučednictvím. Je to ochrana před přemožením od Zlého. Je to ochrana naší věrnosti a našeho závazku. V podstatě je to ochrana našich duší.

Zjevení líčí všechny, kdo následují Beránka, jako svědky/martyry a někdy jako „přemožitele“ či „vítěze“. To nejsou tituly vyhrazené pro malou elitní skupinu supervydaných svatých. Zjevení nám tímto způsobem říká, že být následovníkem Beránka znamená mít podíl na jeho vítězství – skrze účast na jeho svědectví/mučednictví. Následovat Beránka znamená činit to, co činil on, a zemřít tak, jak zemřel on. Neznamená to, že všichni, kdo se hlásí k Ježíšovi, budou pro svou víru zabiti, nebo že skutečnými následovníky jsou pouze ti, kteří za víru zemřou.

Znamená to spíše, že skutečné učednictví vyžaduje život sebeobětí, život, který přijímá základní duchovní vhléd evangelia: Život přichází skrze smrt a vítězství přichází skrz porážku. To Ježíš kázal, a to také celý život praktikoval. My, kdo ho následujeme, bychom neměli očekávat něco jiného.

To vše má významné dopady pro naše chápání toho, čemu někteří křesťané říkají „vytržení“. Učení o vytržení má mnoho různých forem; základní myšlenka však je, že v určitém bodě v budoucnosti, před zaslíbeným návratem Ježíšovým, budou ti, kdo mu náleží, zázračně vytrženi z této planety. V okamžiku, bez varování, budou vyrváni ze zkoušek a z pronásledování na této zemi a sjednoceni s Kristem v povětří. Proč? Protože Bůh nedopustí, aby zakoušeli ty hrozné zkoušky, odpadlictví a soudy, které dolehnou na zemi v období tuhého „soužení“ těsně před druhým příchodem Ježíšovým.

Co o tom Zjevení říká? Vůbec nic! Nemáme žádný důvod, abychom si na základě Janova vidění mysleli, že něco jako vytržení se vůbec kdy uskuteční. Především po nás učení o vytržení žádá, abychom věřili v určité konkrétní období intenzivního „soužení“ (většinou se má za to, že bude trvat sedm let) těsně před koncem světa. Období soužení je však lépe chápat jako veškerý věk církve – a ten trvá již téměř dva tisíce let. Ve všech chvílích tohoto období byli křesťané po celém světě věrnými a pravými svědky pravdy o Bohu a platili cenu za to, že odpírali silám zla; někdy při tom dokonce trpěli a za svou víru položili život. Z této perspektivy nedává myšlenka vytržení žádný smysl. Ano, víme velmi dobře, že Bůh skutečně dopouští, aby křesťané procházeli časy tvrdého pronásledování a odporu. Pokud tomu tak je, vytržení ztrácí svůj smysl.

Samo Zjevení to potvrzuje. Když nebeský starší mluví o těch, kdo „přišli z velikého soužení,“ je zcela jasné, že z něj přišli nikoli na základě vytržení, ale na základě toho, že se v sebeoběti sjednotili s Kristem. Vyprali svá roucha v jeho krvi. V 7,9 čteme, že velký zástup stávající před trůnem je oděn v bílém (což je symbol jak vítězství, tak čistoty) a má v rukách palmové ratolesti (což je další symbol vítězství). Takto mohou stát před Božím trůnem právě proto, že prošli velkými souženími:

Proto jsou před trůnem Božím a slouží mu v jeho svatyni dnem i nocí; a ten, který sedí na trůnu, roztáhne nad nimi svůj stan. Již

nebudou hladovět ani žíznit, neublíží jim slunce ani jiný žár, neboť Beránek, který je uprostřed trůnu, je bude pást a povede je k pramenům vod života. A Bůh jim setře každou slzu z očí.

(7,15–17 KMS)

Na tomto popisu nás velmi překvapí, že těm, kdo stojí před trůnem, se dostává útechy. Měli hlad a žízeň. Pražilo na ně slunce a prolili mnoho slz. Nežili v neustálém štěstí a pohodlí, ani nebyli v poslední chvíli „uklizení“ před nebezpečím. Naopak, vyprali svá roucha a vybělili je v krvi Beránkově. Prošli velkým soužením. A nyní je utěšuje sám Bůh.

Co s těmi dalšími texty Nového zákona, u nichž se zdá, že mluví o vytržení? Klasický příklad je 1. Tesalonickým 4,13–18, kde se skutečně mluví o tom, že budeme vytrženi, abychom se ve vzduchu setkali s Pánem. Tam ale není řeč o „vytržení“, nýbrž o konečném vzkříšení. Okamžik Kristova návratu bude ohlašovat konec tohoto věku. Všichni, kdo patří Kristu, vstanou z mrtvých – i ti, kteří byli v té době právě naživu.

Může to vypadat jako rozpor, ale rozpor to není. V 1. Korintským 15 nám Pavel objasňuje, že pokud žijeme na této zemi, jsme smrtelní a porušení a můžeme zahynout. V takovém stavu pochopitelně Boží království zdědit nemůžeme (1 K 15,50). Nicméně až se Kristus vrátí, budeme proměněni z porušitelného v neporušitelné, z hynoucího v nehybnoucí. Zakusit vzkříšení bude znamenat právě toto. Budeme proměněni z života tohoto věku v život věčnosti. Ať už jsme zesnuli mnoho let před Kristovým příchodem, ať už budeme žít, když Kristus přijde, všichni musíme projít vzkříšením, proměnou – máme-li být s Kristem.

Oddíl z 1. Tesalonickým nám říká totéž. Až se Kristus vrátí, všichni, kdo mu náleží, budou k němu vytrženi – tato událost bude znamenat konec přítomného věku. Nikdo zde nebude „zanechán“, aby pokračoval ve své každodenní činnosti, jako by se nic nestalo. Kristův návrat nebude tajnou událostí, která by proběhla pouze v životech věřících. Bude to kosmická událost, která bude znamenat nový den pro celé lidské pokolení. Staré zcela pomine; nové tu bude naplněno. Můžeme se těšit na vzkříšení, které nastane, až se Kristus vrátí, aby se ujal vlády. Neměli bychom očekávat nějaký tomu předcházející okamžik, který by nás vyrvál ze zkoušek přítomného věku. Pokud jsme na světě, budeme mít problémy. Následovat Beránka a hlásit se k němu znamená zakoušet stejnou nenávist světa a nepřátelství draka jaké zakoušel on.

Dva svědkové. Zvěst prvního „přestávkového oddílu“ ze sedmé kapitoly pokračuje v druhém podobném oddílu v kapitole 11. Jádrem zvěsti tohoto druhého oddílu je krátký příběh, téměř podobenství, které líčí roli Beránkových následovníků v přicházejícím Božím království. Je to příběh dvou lidí, nazvaných „svědky“, kteří káží 1 260 dní všem lidem na zemi zvěst pokání. Dokud tak činí, jsou neznitelní. Jakmile jejich úkol skončí, zabije je hrozná příšera vystupující „z bezedné propasti“ (11,7). Jejich těla nechají nepohřbená a všem na očích na tři a půl dne. Pak jsou zázračně vzkříšeni a vzati k Bohu ve sledu bouřlivých událostí, včetně hrozného zemětřesení a velké zkázy. Dovídáme se, že celkovým výsledkem je, že ti, kdo uniknou zemětřesení, jsou zděšeni a vzdají slávu Bohu nebes.

Nicméně ještě než ten příběh začne, je Janovi řečeno, aby změřil „svatyni Boží i oltář a ty, kteří se v ní klanějí“ (11,1). Nemá však měřit vnější chrámové nádvoří, protože to bylo dáno národům, aby po něm 42 měsíců šlapali (11,2). Tato předmluva příběhu o dvou svědcích má zdůraznit jeden aspekt jejich příběhu: Bůh chrání lidi náležející Beránkovi, přestože síly draka je utlačují a šlapou po nich.

Jedním z klíčů k pochopení 11. kapitoly je odhalení významu jednotlivých časových období, která jsou v ní zmíněna. Jde o 42 měsíců šlapání, 1 260 dnů, kdy svědkové konají svou práci, a tři a půl dne, kdy jejich těla leží na očích nepřátelům. Co si s tím vším máme počít? Tato období se týkají velkého trápení, o němž jsme právě mluvili. Neříkají nic o doslovném trvání „soužení“. Vypovídají však o tom, *jaké to soužení je*. Jak? Tím, že navozují vzpomínku na knihu Daniel. V Danielovi čteme o rouhavé a pyšné velmoci, které budou svatí „vydání do ... rukou až do času a časů a poloviny času“ (Dan 7,25) – jinými slovy, po tři a půl „času“ ($1 + 2 + 1/2 = 3 \frac{1}{2}$). Období krize, o kterém se píše u Daniele, se odehrávalo v druhém století př. Kr. a šlo o hroznou událost. Tehdy helénistický král Antiochus Epifanés surově zaútočil na Židy a usiloval o zničení jak jejich chrámu, tak jejich způsobu života. O více než dvě stě let později používá Jan koncept „tři a půl času“ (ať už jde o roky nebo o dny), aby mluvil o jiném krizovém období plném hrůz, podobnému tomu za dnů Antiocha Epifana. Tři a půl roku, to je 42 měsíců děleno dvanácti; stejně jako 1260 dnů děleno 360 (chápaných jako počet dnů v roce). Zabití svědkové leželi nepohřbeni tři a půl dne. Tabulka 4.1. ukazuje tyto výpočty:

Tabulka 4.1

42 měsíců: $42 + 12 = 3 \frac{1}{2}$ roku
1206 dnů: $1260 + 360 = 3 \frac{1}{2}$ roku
3 $\frac{1}{2}$ dne

Podobná čísla se objevují ve Zjevení i jinde. Jan vidí hroznou šelmu, která vede válku proti Božímu lidu a na 42 měsíců je porazí (13,5). Vidí rovněž ženu (která symbolizuje Boží lid), ohrožovanou velkým drakem, ale chráněnou a živenou Bohem na poušti po 1260 dnů (12,6), o nichž Jan o něco níže mluví jako o „času a časech a polovině času“ (12,4).

Všechny tyto údaje mají zdůraznit dvojí: jednak že přítomný věk je období soužení a konfliktu, jednak že Bůh chrání, podpírá a pečuje o ty, kdo mu patří, i když to navenek vypadá jinak. Ta druhá myšlenka má silné biblické kořeny. Když Izraelci unikli z Egypta, cítili se na poušti opuštěni (Ex 16,2–3). Ve skutečnosti ale o ně Bůh pečoval a vedl je. K jídlu dostávali manu a křepelky, k pití měli vodu ze skály; oblak je vedl ve dne a ohnivý sloup v noci. Ano, útočili na ně nepřátelé a divoká zvěř. Ano, vzpouzeli se a bouřili. Putování je unavovalo a byly chvíle, kdy si přáli, aby nebyli Egypt opustili. Nakonec ale Bůh přece zavedl ty, kdo setrvali ve víře, na místo, které zaslíbil.

Stejně je tomu s následovníky Beránka. Bůh o nás pečuje a vede nás v kontextu těžkostí a konfliktů. Potýkáme se s nepřáteli, problémy i vzpourou lidí kolem nás. Bolestně si uvědomujeme vlastní hříchy a apatii. Následovat Beránka však znamená připojit se ke společenství těch, kdo přijímají tvrdou realitu současného věku a kteří vědí, že právě zde máme uctívat Sedícího na trůnu. Víme, že cesta k Bohu vede skrze vzkříšení. Ale vzkříšení přichází po smrti.

Už jsem zmínil, že dva svědkové jsou kazatelé pokání. To je založeno na skutečnosti, že jsou „oblečeni v smuteční šat“ (11, 3) – což je biblický symbol pokání. Jejich úlohou je konfrontovat svět s realitou Boha a volat každého, aby opustil bezbožnost a modlářství. Jsou to uctívající Boha, jejichž úlohou je volat národy, aby se k nim připojily.

Svědkové jsou rovněž proroci (11,3.10) v tom smyslu, že mluví na místě Božím. Připomínají nám zejména Mojžíše a Eliáše. Podobně jako Mojžíš dokážou proměnit vodu v krev a ranit zemi ranami; podobně ja-

ko Eliáš svolávají oheň s nebe. Nejsou to však vzkříšení Mojžíš a Eliáš ani nezastupují Zákon a Proroky, jak se někteří domnívali. Je to spíše takto: Mojžíš a Eliáš jsou příklady lidí, kteří se v poslušnosti Boha postavili proti zlému systému své doby a kteří za to zaplatili vysokou osobní cenu. V tomto smyslu jsou to představitelé toho, co to znamená být pravdivým svědkem. V posledu ovšem jsou tito dva svědkové paralelou Ježíše samotného. Jsou zabiti „na náměstí toho velikého města, které se obrazně nazývá Sodoma a Egypt, kde byl také ukřižován jejich Pán“ (11,8). A podobně jako Ježíš jsou nakonec ospravedlněni tím, že jsou vzkříšeni z mrtvých a vzati k Bohu. Znovu nám tedy Zjevení ukazuje, že následovat Ježíše znamená pokračovat v jeho díle a sdílet jeho prožitky. Rozhodneš-li se následovat zabitého Mesiáše, neočekávej pro sebe nic menšího, neboť Bůh se rozhodl tímto způsobem uskutečňovat své záměry se světem.

Závěr

Tuto kapitolu jsme začali konstatováním, že Ježíš je vylíčen jako obětní Beránek a že jeho vítězství nad zlem souvisí s jeho smrtí. Satana přemohl tím, že přinesl pravdivé svědectví, které ho stálo život. Jeho smrt je vlastně počátkem nového exodu. Podobně jako Bůh vysvobodil svůj lid od sil zla v zemi egyptské, volá Bůh i dnes lidi konce věků z otroctví do nové zaslíbené země. Ti, kdo následují Beránka, jsou mu podobní v tom, že mají podíl na jeho vítězství nad zlem. A ten podíl mají proto, že pokračují v jeho obětavém svědectví světu. Ti, kdo náleží Beránkovi, ho následují kamkoli kráčí, vyprali svá roucha a vybilili je v krvi Beránkově. Je tím řečeno, že ti, kdo chtějí následovat Ježíše, musí být jako on.

Zjevení nám nedovoluje, abychom jednoduše položili rovnítko mezi „církve“ a následovníky Beránka. Naopak, Zjevení chce zdůraznit, že členové církví *musí* následovat Beránka. Sedm dopisů církvím ze 2. a 3. kapitoly vyzývá křesťany z Malé Asie, aby nebyli vlažní, aby nedělali kompromisy s duchem tohoto věku, aby si nemysleli, že jsou zcela v pořádku. Kristus je také varuje, že jak jejich láska chladne a jak se jejich identita coby následovníků Beránka zamlžuje, hrozí jim, že s nimi ve svých plánech přestane počítat. Tak efezskému sboru píše: „Rozpomeň se, odkud jsi klesl, navrať se a jednej jako dřív. Ne-li, přijdu na tebe a pohnu tvým svícem z jeho místa, jestliže se neobrátíš“ (2,5). Křesťanům v Sardech říká: „Znám tvé skutky; máš jméno, že ži-

ješ, ale jsi mrtvý. Buď bdělý a upevni to, co ještě zbývá a je na umření, neboť jsem nenalezl tvé skutky úplně před mým Bohem“ (3,1–2). A Laodicejské varuje: „... vyvrhnu tě ze svých úst“ (3,16).

K tomu je připojena zvěst o přicházejícím soudu: „A všechny sbory poznají, že já jsem ten, který zkoumá ledviny i srdce, a každému z vás odplatím podle vašich skutků“ (2,23). Zjevení nám nedovoluje, abychom zůstali – co se týče našeho místa v tomto vidění – nějak samolibí. Není to jednoduše příběh „těch dobrých“ proti „těm špatným“. Když je téměř na konci vidění ten velký a hrozný Babylon poražen, dojde nám, sotva jsme začali nad jeho pádem jásat, že jeho porážka se nějak dotýká i nás. „Vyjděte z ní, můj lide, abyste neměli účast na jejích hříších a nedostali z jejích ran“ (18,4). Církev je v Babylonu! Proto není Janova zvěst pouze útěšná. Je to také ostré varování, volající nás k tomu, abychom jasně viděli, jak se věci doopravdy mají, a abychom se rozhodli následovat Beránka bez ohledu na to, co nás to bude stát. Nemylme se: cena bude vysoká. Být Beránkovým následovníkem znamená být úhlavním nepřítelem velkého sedmihlavého draka. A na to se podíváme v následující kapitole.

Kapitola 5.

Drak

Zjevení nás vyzývá, abychom se soustředili na Sedícího na trůnu. To nechť určuje, jak vnímáme realitu. Zjevení je tak povoláním k uctívání Boha. V kontextu světa, v němž žijeme, je to válečný akt, neboť Boží vláda je zpochybňována. Jasně se přihlásit k Bohu se rovná otevřeně vzpouře proti tomu, který je v Písmu nazván „mocný vládce ovzduší“ (Ef 2,2 NBK) a „vládce tohoto světa“ (J 12,31). Janovo vidění se syrovou jednoznačností potvrzuje tvrdou pravdu, o níž mluví apoštol Pavel: „Neboť náš zápas není proti krvi a tělu, ale proti vládám, proti autoritám, proti světovládcům této temnoty, proti duchovním mocnostem zla v nebeských oblastech“ (Ef 6,12).

Uctívat Boha znamená reagovat na volání do bitvy. A co víc: uctívat Boha znamená reagovat na výzvu: „Přijď a zemřít!“ Zjevení 11,7 shrnuje, co mohou Beránkovi následovníci očekávat jako odměnu za své úsilí: „A když dokončí své svědectví, bude s nimi bojovat šelma, která vystupuje z bezedné propasti, přemůže je a zabije.“ To je „temná stránka“ zvěsti Zjevení. Nemůžeme se jí ale vyhnout – jako se nemůžeme vyhnout požadavku, abychom uctívali Boha nebo abychom následovali Beránka. Je to nedílnou součástí toho, co Duch říká skrze Janovo vidění.

Už dříve bylo zmíněno, že 11. kapitola je klíčová, neboť nám v zhuštěné podobě podává to, co pak zbytek Zjevení rozvine. Tato kapitola krátce popsala konflikt mezi dvěma svědky a „šelmou“; kapitoly 12. a 13. budou o tomto konfliktu pojednávat šířeji.

Kapitola 12. je zajímavý příklad, jak Zjevení používá starověkou lidovou pověst, s jejíž pomocí převypráví evangelium. Jak v Řecku, tak v Egyptě byly dobře známy pověsti o tom, jak usurpátor trůnu chtěl zabít pravého dědice v jeho útlém věku (někdy dokonce ještě před jeho narozením). I některé moderní pohádky sledují tuto klasickou linii. Dobrým příkladem je animovaný příběh „Lví král“. V těchto příbězích se usurpátorovi nepodaří dědice zabít a ten v určitý čas vy-

stoupí z úkrytu, aby se dožadoval místa, které mu náleží. Jedna starobylá řecká verze tohoto příběhu líčí, jak se Python pokouší zabít Apollóna coby malého chlapce. Jeho matka tento pokus zmaří, protože se jí podaří vytrhnout se z Pythonových drápů a utéci do bezpečí. Když Apollo vyroste, vrátí se, aby draka Pythona zabil. V egyptském podání vystupuje rudý drak, který útočí na těhotnou Isis, ale později je zabit jejím synem Hórem.

Podkladem těchto příběhů je ještě starší mezopotamská pověst o drakovi z temnot, který chtěl zabít boha slunce. Zdálo se, že se mu to podařilo – než ho proklál rozbřesk nového dne. Byl to pochopitelně příběh z doby, kdy slunce, měsíc a hvězdy byly chápány jako nebeské bytosti či bozi. Jan vidí, jak se před ním odvíjí tento příběh: Těhotná žena oděná sluncem a pronásledovaná velkým drakem – jenže tentokrát je to vlastně příběh evangelia. Drak pronásleduje ženu, protože chce zabít její nenarozené dítě, které je právoplatným dědicem království světa. Dítě je Ježíš, Spasitel. Matka není, jak se dovídáme, jeho skutečná matka Marie, ale společenství Božího lidu, jemuž je Mesiáš dán. Drak je satan. Jeho záměrem je sežrat dítě, ale dítě je „vytrženo k Bohu a k jeho trůnu“ (12,5). Žena „utekla do pustiny, kde měla od Boha připravené místo, aby ji tam živili tisíc dvě stě šedesát dní“ (12,6).

Zmínka o dítěti, které je vytrženo k Bohu a k jeho trůnu, je ironická, protože se týká Kristova vzkříšení a nanebevstoupení, což jsou události, které nastaly až po ukřižování. Ti, kdo příběh evangelia již znají, si uvědomují, že drak Ježíše opravdu zabil. Co se však celému světu jevilo jako Ježíšova porážka, se ukázalo být vítězstvím, protože Bůh ho vzkřísil a dal mu místo na nebeském trůnu. Ve skutečnosti byla jeho smrt právě tou událostí, která ho opravňovala otevřít svitek a zahájit tak uskutečňování Božího plánu, podle něž mělo být ustaveno jeho království. Opět zde Zjevení podtrhuje, že vítězství přichází skrze to, co se jeví jako porážka. Totéž se opakuje v souvislosti s ženou či Božím lidem. Žena je zahrána na poušť – to zřejmě znamená porážku. Ukáže se však, že je tam o ni postaráno. Žena, stejně jako její syn, trpí, ale přichází tak k Bohu.

Sotva tento příběh skončí, převypráví nám ho Jan znovu z jiného úhlu a s jiným důrazem. Tentokrát vidí válku v nebi. Na jedné straně stojí drak a jeho anděl, na druhé archanděl Michael a jeho anděl. Michael porazí draka a drak a jeho andělé jsou svrženi na zem. Když se to stane, ozve se mocný hlas: „Nyní přišla záchrana, moc a kralování

našeho Boha a pravomoc jeho Krista“ (12,10). Když hlas pokračuje, stává se zřejmým, že na tom vítězství, které Michael vybojoval nad drakem, mají následovníci Beránka svůj podíl: „...: neboť byl svržen žalobce našich bratří, který je obviňoval před naším Bohem dnem i nocí. Oni nad ním zvítězili pro krev Beránkovu a pro slovo svého svědectví; a nemilovali svou duši až na smrt“ (12,10b.11).

Tak je nyní vítězství nad drakem připsáno lidským následovníkům Beránka. Hlas nicméně objasňuje, že jejich vítězství je založeno na předchozím vítězství Beránka. Jeho prolitá krev umožnila jejich vítězství a stává se zmocňující silou jejich obětavého svědectví. Beránkovi následovníci jsou s to přemoci draka, protože pokračují ve svědectví o Kristu. Vidění války na nebesích, která vede k vypuzení draka, zdůrazňuje skutečnost, že Ježíšova smrt se stává vítězstvím, jímž Ježíš nakonec draka zničí.

To vše dobře ladí s jinými oddíly Nového zákona, které dávají do souvislosti Ježíšovu smrt a vítězství nad satanem. Tak např. v Kološkým 2,15 čteme: „Tak (Bůh) odzbrojil knížatstva a mocnosti a veřejně je vystavil na odív, když je vedl triumfálním průvodem v něm.“ A když sám Ježíš předpovídal svou smrt, řekl: „... nyní bude vládce tohoto světa vyvržen ven“ (J 12, 31).

Vyháním satana z nebes příběh v žádném případě nekončí. V nebi sice propuká radost nad satanovou porážkou a svržením, je však provázána vážným varováním lidem na zemi: „Běda zemi a moři, neboť k vám sestoupil ďábel s velikou zuřivostí; ví, že má málo času“ (12,12). Když se pak 12. kapitola vrací k příběhu ženy a draka, dostává se do ohniska zájmu drakův pokus zničit jak ji, tak „ostatní z jejích dětí“. Tímto způsobem Zjevení znovu zdůrazňuje úzké spojení Krista s těmi, kdo ho následují. On je jakoby prvním synem ženy a jeho následovníci jsou její další potomstvo. A stejně jako se drak dříve pokoušel zničit Krista, snaží se nyní zničit jeho následovníky. A podobně jako byly nakonec zmařeny drakovy vražedné záměry s Kristem, budou zmařeny i jeho pokusy vyhubit Kristův lid. Pomocí obrazů, které nám velmi silně připomínají exodus Izraele z Egypta, Zjevení líčí, jak je žena přenesena na křídlech velkého orla do bezpečí pouště (sr. Ex 19,4). Když se ji drak snaží přemoci velkou řekou, která mu vytryskne z tlamy, sama země pozře tuto jedovatou záplavu. Ve Starém zákoně se setkáváme s podobným příběhem – země tam pohltí Izraelce, kteří se na poušti vzbouřili proti Mojžíšovi (Nu 16,31–33).

Jedna významová rovina tohoto příběhu je tedy dána exodem. Druhá je dána připomínkami zahrady Eden. Řecké slovo, jímž je označeno potomstvo ženy ve 12. kapitole Zjevení, zní *sperma* (semeno). Zde se nám ozývá, co řekl Bůh v Edenu hadovi: „Mezi tebe a ženu pološím nepřátelství, i mezi símě tvé a símě její. Ono ti rozdrtí hlavu a ty jemu rozdrtíš patu“ (Gn 3,15). Zjevení používá slovo „símě“ nejen pro Ježíše (jako Pavel v Ga 3,16), ale i pro jeho následovníky. Děťmi ženy jsou ti, kdo dodržují Boží přikázání a drží svědectví Ježíšovo. Být semenem ženy tedy znamená být vtažen do odvěkého nepřátelství, které se táhne od počátků věků. Ze Zjevení plyne, že původně se satanova nenávisť týkala Ježíše, dítěte ženy, ale nyní, když už je Ježíš mimo jeho dosah, nasměroval satan všechnu svou zuřivost na nás, na zbytek ženina potomstva. To je jedna z vážných skutečností, která patří ke zvěsti evangelia. Jak to vyjadřuje 1. Petrova 5, 8, máme nepřítele, který obchází jako lev, který chce sežrat lidi. Měli bychom na to reagovat střízlivostí, bdělostí a vzdorovat satanovi tím, že zůstaneme pevní ve víře.

Děj 12. kapitoly končí tím, že drak se vrací zpět do moře. Vrátil se do svého přirozeného prostředí, do zrádného moře, aby si přivedl do svého boje proti Beránkovým následovníkům posily. A hned se ocitáme v následující zlověstné kapitole, kde se setkáváme s mořskou šelmou a s pozemskou šelmou.

Dvě šelmy

Drakovy záměry s Mesiášem a se ženou byly zmařeny. Proto se nyní obrátil „proti ostatním z jejího potomstva, kteří zachovávají přikázání Boží a mají Ježíšovo svědectví“ (12,17). Útočí nepřímou, skrze dvě jiné bytosti s mocí a autoritou: mořskou příšeru a pozemskou šelmu. Tato zlovlná dvojice zahájí soustředěný a koordinovaný útok proti Beránkovým následovníkům.

Zvláště ten mořský netvor má bohatý biblický rodokmen. Staletí před sepsáním knihy Zjevení popisoval vidoucí Daniel vidění čtyř šelem vystupujících z moře: lev s orlími křídly, medvěd, okřídlený čtyřhlavý levhart a čtvrtá šelma s deseti rohy. Šelma ze Zjevení spojuje prvky všech čtyř. Má deset rohů, je jako levhart, má medvědí tlapy a lví tlamu. Danielovy šelmy představovaly starověká království Babylonu, Médie, Persie a říši Seleukovců. „Kombinovaná“ šelma ze Zjevení je dokonalou supervelmocí, v níž jsou zabudovány prvky všech jejích předchůdců. To, co drak vyvolává z moře, představuje negativní

systemy tohoto světa ve všech jejich aspektech: politickém, vojenském, sociálním, ekonomickém i náboženském.

Janovi čtenáři by v šelmě povolané z propastných hlubin rozpoznali velmoc své doby: Římskou říši s jejími armádami dobývajících svět a rouhavými nároky na božství. Řím byl roven starověkým nepřátelům Božího lidu: Babylonu, Seleukovcům, Antiochu Epifanovi – ti jako by vstali z mrtvých. Zde byla velmoc, která si přivlastňovala pocty náležející samotnému Bohu. Zde byla mocnost vyžadující od svých poddaných naprostou oddanost a neomezenou loajalitu, dokonce uctívání. Bylo to zosobnění drakovy zášti vůči následovníkům Beránka, vtělení letitého zla. Odpírat její vůli znamenalo zkázu, odmítat její světové záměry znamenalo octnout se na okraji, být odříznut od životodárných zdrojů, prosperity a civilizace. Nicméně podřídit se této šelmě by bylo modlářstvím a znamenalo by odpadnutí.

Toto je klíčové téma zvěsti Zjevení dokonce i pro nás dnes. Varuje nás, abychom neuctívali moc a vliv, bohatství a prestiž. Šelma si činí nárok na slávu. Zjevení to líčí takto: „Celá země nad tou šelmou užasla; poklonili se drakovi, že dal té šelmě svou pravomoc, a poklonili se také šelmě se slovy: ‚Kdo je podobný té šelmě a kdo s ní může bojovat?‘“ (13,3–4). Tato otázka je tragickou parodií na píseň Mojžíšovu, opěvující zázrak rozdělení Rudého moře: „Kdo je mezi bohy jako ty, Hospodine? Kdo je jako ty, tak velkolepý ve svatosti, hrozný v chvályhodných skutcích, konající divy?“ (Ex 15,11). Být uchvácen údivem nad šelmou znamená podlehnout rouhavým nárokům toho, co není Bůh. Na druhé straně, odmítnout šelmu uctívat znamená zakoušet její hněv a prudké nepřátelství, neboť „jí bylo dáno, aby rozpoutala válku proti svatým a aby je přemohla“ (13,7).

Toto není nějaká zpráva o tom, co by se mohlo odehrát někdy v budoucnosti. Je to zpráva o tom, co se děje, co se dálo vždy a co se bude dít i nadále. Zjevení líčí dobu, v níž žijeme – dobu, v jaké Kristovi uředníci žili vždycky – jako čas konfliktu. Je to čas drakovy zloby; je to éra, kdy šelma panuje. Zjevení říká: „Má-li kdo uši, slyš. Kdo má jít do zajetí, půjde do zajetí; kdo má být zabit mečem, musí být mečem zabit. *Zde jest vytrvalost a víra svatých*“ (13,9–10).

Pro ty z nás, kdo žijeme v poklidných dobách, může být těžší tomu uvěřit než pro naše bratry a sestry, kteří jsou v těchto dobách tvrdě pronásledováni pro svou víru. Zjevení je však pro všechny Boží lid, bez ohledu na to, kde žije, bez ohledu na okolnosti. Rovněž bychom neměli

podlehnout dojmů, že není-li v naší zemi náboženské pronásledování, pak tu šelma žádnou aktivitu nevyvíjí. Ona zde působí, byť jsou její metody skryté a klamavé. Janovo vidění prohlašuje za démonickou každou pozemskou moc – politickou, vojenskou či ekonomickou – která vyžaduje absolutní a nekritickou poslušnost. Řím byl jedním příkladem takové moci; od té doby jich bylo mnoho dalších. A na duchu šelmy nemají podíl pouze velmoci. Instituce všeho druhu – velké nebo malé, národní, nadnárodní nebo místní – mohou s šelmou spolupracovat. Zjevení nás vážně varuje, abychom na takové zkaženosti a pýše neměli podíl.

Jeden z děsivých rysů této hrozné šelmy je ten, že je také parodií na Ježíše. Je to falešný spasitel, Antikrist. V 13,3 čteme: „A jednu z jejích hlav jsem viděl jakoby raněnou k smrti, ale její smrtelná rána byla vyléčena.“ O této zkušenosti „blízké smrti“ se mluví ještě dvakrát (13,12 a 14), čímž je naznačeno, že je to určující rys této šelmy. Byla vzkříšena z mrtvých. Obyvatelům země se jeví jako nesmrtelná. A do jisté míry je to právě tato evidentní nezničitelnost, která vede obyvatele světa, aby jí byli tak uhranuti a aby ji uctívali. Hlubší pravda pro Janovy čtenáře, stejně jako pro nás, je ta, že dokonalé zlo se mnohdy tváří jako dokonalé dobro. Ježíšovo vítězství přišlo skrze smrt a vzkříšení. Šelma pouze vypadá, jako by umírala a vstávala z mrtvých. Její nároky na nesmrtelnost jsou iluzorní. Ale ta zdánlivá nezničitelnost je podstatnou součástí její velké moci. Je nesmyslné stavět se proti tomu, co je neporazitelné nebo nevyhnutelné. Zdá se, že je rozumnější uzavřít se silami útlaku nějaký kompromis, než proti nim mluvit a jednat. Když jsme přesvědčeni, že nemůžeme zvítězit, máme strach vůbec se pouštět do boje. Strach vede k pocitu bezmoci, nečinnosti a apatii. Velká drakova moc zahání obyvatele země do ustrašené pasivity. Této síle dokážou odolat jen následovníci Beránkovi.

Zčásti vděčí mořská šelma za tento nimbus neporazitelnosti jiné šelmě, šelmě vystupující ze země (13,11). Tato druhá šelma hraje pro první šelmu roli jakéhosi poradce pro vztahy s veřejností. Věnuje se propagandě, která první šelmu oslavuje a kryje její zvěrstva – hraje stejnou roli, jako hrál Goebbels pro Hitlera v době nacismu. Z historického hlediska představuje ta druhá šelma císařský kult – státem podporované a státem vymáhané uctívání římského císaře. Jak to podává Jan: „Vykonává všechnu pravomoc té první šelmy v její přítomnosti. Nutí zemi a její obyvatele, aby se klaněli té první šelmě, jejíž smrtelná rána

byla vyléčena“ (13,12). Má svůj repertoár triků, k němuž patří konání divů připomínajících velkého proroka, jako např. svolávání ohně z nebe, podobně jako to činil Eliáš (1 Kr 18,38). To spolu s dalšími „znameními“ přivede lidi k tomu, aby si udělali velký obraz šelmy. Její moc není omezena na sféru náboženskou. Vládne rovněž obrovskou finanční silou, takže ti, kdo se neúčastní uctívání šelmy, jsou vyloučeni z ekonomického života (12,17). Jan je tedy daleko od potvrzování římské sebeprojekce coby spasitele světa. Jeho vidění vyjevuje zničující moc pekla samotného.

Znamení šelmy

Jedním z nejtajemnějších a nejmrazivějších prvků, s nímž se setkáváme ve Zjevení, když líčí drakovo působení, je znamení na pravici a na čele, jímž jsou označeni následovníci šelmy. Mnoho vykladačů strávilo drahé časy úvahami o povaze tohoto znamení. Bylo vysloveno bezpočet hypotéz, co by to mohlo být – včetně čarovných kódů na zboží a kreditních kartách a počítačových čipů implantovaných pod kůži. Bibličtí učenci na druhé straně hledali řešení v antických praktikách. Někteří si všimli, že řecké slovo, které se zde překládá jako znamení (*charagma*), bylo odborným názvem pro císařské razítko na obchodních dokumentech a pro otisk císařovy hlavy na mincích. To by vysvětlovalo znamení na ruce nebo neschopnost prodávat či kupovat bez znamení, moc nám to ale nepomáhá vysvětlit znamení na čele (i když by to mohlo znamenat mysl posedlou penězi). Někdy byli označeni na čele otroci – byl jim tam vypálen cejch jejich majitele. Možná bychom měli myslet právě na toto.

Někteří učenci zde vidí parodii na příkaz, který dal Mojžíš Božímu lidu těsně před svou smrtí:

„A tato slova, která ti dnes přikazují, budeš mít v srdci. Budeš je vštěpovat svým synům a budeš o nich rozmlouvat, když budeš sedět doma nebo půjdeš cestou, když budeš uléhat nebo vstávat. Uvážeš si je jako znamení na ruku a budeš je mít jako pásek na čele mezi očima.“ (Dt 6,6–8)

Přivázání Božích slov na čelo nebo na ruku symbolizovalo, že Boží slovo má řídit myšlení a jednání. Své nositele rovněž identifikovalo jako lidi Smlouvy. Znamení šelmy mělo patrně hrát podobnou úlohu,

ovšem s děsivými důsledky: ti, kdo jsou označeni, náležejí šelmě a naplňují její záměry.

Ať už má znamenání jakékoli kulturní pozadí či historické předlohy, hlavní rolí, kterou má hrát, je jakási perverzní náhražka Boží pečeti na čelech 144 000 následovníků Beránkových – pečeti, která je znamením jejich loajality a věrnosti (7,3–4). Znamenání šelmy je rovněž znamením loajality a věrnosti – ovšem nikoli Bohu, nýbrž šelmě. A podobně jako bychom neměli Boží pečeť chápat jako něco viditelného pouhým okem, neměli bychom ani o znamenání šelmy smýšlet jako o něčem viditelném, jako o nějaké fyzické skutečnosti. Je to duchovní znamení, postoj, způsob myšlení – něco, co dává najevo souhlas s cíli a způsoby jednání šelmy. Ve světě šelmy mohou obstát jen ti, kdo ji uctívají. Následovníci Beránkovi znamenání šelmy odmítají, a proto se ocitají v konfliktu s dábelskými záměry šelmy, a jsou tudíž vyloučeni z její ekonomiky. Znamenání šelmy je vychytralým prvkem strategie, kterou drak zvolil pro zničení Beránkových následovníků. Patří to k jeho plánu, kterým chce nalákat lidi do sféry svého vlivu. Nejde tedy vůbec o to, abychom se vyhýbali kreditním kartám nebo se obávali postupu počítačové technologie – to vše může být použito jak k dobrému, tak ke zlému. Spíše bychom měli zkoumat svá srdce: jaké volby děláme, jakým životním stylem žijeme? Tak můžeme rozpoznat, do jaké míry my a naše společenství duchu šelmy v tomto světě buď odpíráme, nebo mu naopak podléháme.

Jedním z nejuhrančivějších rysů hádanky znamení šelmy je číselná hodnota jejího jména. Výslovně je řečeno, že se jedná o „číslu jejího jména“ (13,17) a že představuje konkrétního člověka (13,18). Máme-li pochopit, co zde Jan říká, musíme vědět něco o starověkém praktikování *gematrie*, kdy se hebrejská a řecká písmena používala rovněž jako číslovky. Tak první písmeno řecké abecedy, *alfa* (a) mohlo znamenat buď „a“ nebo 1. *Beta* (b) mohlo být buď „b“ nebo 2, a tak dále až k *iotě* (i), která je buď „i“ nebo 10. Následující písmena pak označují desítky: *kappa* (k) je 20, *lambda* (l) je 30, a tak dále až do 100. Pak každé další písmeno označuje další stovku. Jakákoli kombinace písmen tedy mohla být buď číslem nebo slovem – a lidé si někdy udělali čas, aby si všimli vztahu mezi slovy a čísly.

Rabíni užívali *gematrie* k výkladu Písma. Když srovnávali či dávali do souvislosti různé oddíly se stejnou či podobnou numerickou hodnotou, odhalovali tak skryté významy. *Gematrie* se ve starověku používa-

la též ke kódování. Tak např. v Sybilliných věštbách (1,324) 888 označuje Mesiáše, neboť v řečtině je to číselná hodnota IHSOUS, „Ježíš“ ($10 + 8 + 200 + 70 + 400 + 200 = 888$). Křesťany, kteří to znali, tak toto číslo potvrdilo v jejich víře. *Gematrie* se používala rovněž k tomu, aby si někdo dělal z lidí legraci – podobně jako dnes kreslené politické vtipy.

Jelikož Jan psal, že každý myslící člověk může číslo šelmy odhalit (13,18), byl přesvědčen, že je zřejmé, o koho se jedná. Identitu šelmy nijak nezakrýval, naopak, potvrzoval, co jeho čtenáři již tušili. Pro nás je ovšem těžké význam odhalit. Součet je výsledkem určité číselné kombinace, ale mnoho číselných kombinací může dát tentýž výsledek. Tak kupříkladu $4 + 4$ je vždycky 8, ale 8 může být také výsledkem $3+5$, $2+6$ či $1+7$. U vysokých čísel, jakým je i Janovo 666, jsou možnosti prakticky nekonečné.

Většina moderních učenců má za to, že Jan měl na mysli římského císaře Nera („Nero Caesar“). Má to ovšem háček: numerická hodnota řeckých písmen Νερων Καισαρ (*Nerón Kaisar*) dává 1005, nikoli 666. 666 ovšem dostaneme, napíšeme-li to hebrejsky (קס"ו קס"ו). Může se to zdát překombinované, nicméně i jiná místa svědčí o Janově velmi živém zájmu o hebrejštinu (kupříkladu 9, 11 a 16,16). Kromě toho někteří z jeho čtenářů nepochybně pocházeli z hebrejského prostředí, a těm to jistě divně nepřipadalo.

Narážka na Nera by Janovým původním čtenářům potvrzovala další místa knihy, která naznačovala, že mořská šelma reprezentuje moc a neblahý vliv Říma. Janovi ale nešlo pouze o doslovnou Římskou říši s jejími skutečnými císaři: Římská říše mu zastupovala lidskou moc, která se rouhavě pozvedá proti Bohu. Jan průzračně jasně viděl zlo, které leželo za římským nárokem na světovládu. Viděl, že Beránkovi následovníci by za žádnou cenu neměli uzavírat kompromisy s touto zlou mocí. Je mnohem snazší poddat se dominantní ideologii té které doby, než se proti ní stavět, nicméně Jan viděl, že Beránkovi následovníci jsou povoláni právě k takové opozici. Viděl rovněž, že odmítnutí kompromisů povede nevyhnutelně k totální válce s Římem a že pro ty, kdo se Římu postaví, to bude mít zničující důsledky. Přes tyto chmurné vyhlídky nás Zjevení volá, abychom odpírali drakovi a čelili útokům a nepřátelství šelmy. Jak volalo Zjevení kdysi, tak volá i nás dnes.

Tabulka 5.1 Gematrie

α	1
β	2
γ	3
δ	4
ε	5
ς	6
ζ	7
η	8
θ	9
ι	10
κ	20
λ	30
μ	40
ν	50
ξ	60
ο	70
π	80
ρ	90
σ	100
τ	200
υ	300
φ	400
χ	600
ψ	700
ω	800

א	1
ב	2
ג	3
ד	4
ה	5
ו	6
ז	7
ח	8
ט	9
י	10
כ	20
ל	30
מ	40
נ	50
ס	60
ע	70
פ	80
ק	90
ר	100
ש	200
ת	300
ך	400

Velká nevěstka

V 17. kapitole se Janovi dostává dalšího pohledu na hroznou šelmu. Tentokrát je popsána jako šelma „šarlatové barvy, plná rouhavých jmen“ (17,3). Stejně jako předtím má „sedm hlav a deset rohů“. Je tu ale něco překvapivě nového: na šelmě jede žena. Jan ji popisuje takto: „Ta žena byla oděna purpurem a šarlatem a ozdobena zlatem, drahými kameny a perlami; ve své ruce měla zlatou číši plnou ohavností a nečistot svého smilstva a na svém čele měla napsané jméno: Tajemství. Babylon, ten veliký, matka smilnic a ohavností země“ (17,4–5).

Tento děsivý obraz prostitutky jedoucí na šelmě přidává další dimenzi vykreslení zla, jak je ve Zjevení nacházíme. Obraz nevěstky, zpité smilstvem a krví Ježíšových svědků, je na té nejzákladnější rovině obrazem města Říma. Jménem „Babylón“ první křesťané označovali Řím (viz 1 Pt 5,13). Že se jedná o Řím, je ještě podtrženo zobrazením ženy jakoby sedící na sedmi pahorcích (17,9) – že je takto Řím charakterizován se dodnes běžně ví. A konečně: Tím, že nazývali Řím „Babylónem“, vyjadřovali křesťané konce prvního století, že Řím je stejný jako onen velký nepřítel biblické minulosti. Někdejší skutečné město Babylón bylo tou největší velmocí a nepřítelem Izraele. Za Nebúkadnesara Babylónané vyplenili Jeruzalém a zničili chrám.

Zjevení však jde ještě dál: líčí Babylon jako prostitutku, lákající národy světa ke své hříšné rozkoši. Město není pouze vojenskou velmocí – nabízí zirájícímu světu celý vesmír zábavy a lákadel. Svádí příslibem bohatství a podílu na moci. Nabízí se všem, kdo jsou ochotni s ní souložit – za cenu vlastní duše. Prostitutka je tak dalším symbolem *nebezpečí modlářství*. *Smilnění s nevěstkou je v podstatě duchovní nevěra Sedícímu na trůnu*. Spojit se s nevěstkou znamená cizoložit vůči Bohu.

Řím se ve své vlastní propagandě vydával za ušlechtilého dobrodince světa – dobrodince, jehož štědrost umožňuje mír, stabilitu a prosperitu. Janovo vidění trvá na tom, že se jedná o klam, který má zastřít pravou povahu šelmy. Jednotlivci a národy, které založily svou prosperitu na plazení se před římskou nabubřelostí, se ve skutečnosti účastní obrovské veřejné nemravnosti. Janovo vidění všechny Kristovy následovníky – a vlastně všechny obyvatele světa – vyzývá, aby se od té velké prostitutky oddělili. Zvěst Zjevení tak spojuje ostrou kritiku vojenské nadvlády se stejně rozhodnými odsudky ekonomického vykořisťování a hýření. Následovat Beránka znamená nemít s ničím takovým nic společného.

Znamení šelmy umožňuje lidem, aby se honili za světským bohatstvím, zatímco ti, kdo znamení nemají, nemohou kupovat ani prodávat (13,17). Když je pak velké město Babylón konečně svrženo, jsou to právě obchodníci a námořníci – ti, kdo z obcování s prostitutkou měli materiální zisk – kdo nad ním lká nejhlasitěji (18,11.15.19). Beránkovi následovníci jsou vyzváni, aby se oddělili od jejího zkázonosného vlivu: „Vyjděte z ní, můj lide, abyste neměli účast na jejích hříších a nedostali z jejích ran“ (18,4).

Závěr

U Jakuba 4,4 čteme tato mocná a zneklidňující slova: „Cizoložníci a cizoložnice! Nevíte, že přátelství se světem je nepřítelství s Bohem? Kdo tedy chce být přítelem světa, stává se nepřitelem Božím.“ Zvěst Zjevení je podobná – přidává však vážné varování, že být nepřitelem světa je velmi nebezpečné. Být nepřitelem světa znamená vystavit se nenávisti draka, který chce pohltit každého, kdo se mu postaví do cesty. Úkolem těch, kdo následují Beránka, je zůstat neochvějně věrnými Bohu; nést pravdivé svědectví o tom, který sedí na trůnu. Budeme-li tak činit, postavíme se proti mocnostem, strukturám, institucím i jednotlivcům, které si satan používá k upevnění své vlády nad podvedeným světem. A bude se zdát, že co svět světem stojí, satan vzhledem ke své velké moci a pro svůj velký hněv stále nad Božím lidem vítězí. Co však zakoušíme v tomto světě a co vidíme svýma očima, není celý příběh. Janovo vidění nás ujišťuje, že se jednou připojíme k velkému zástupu, který volá:

Dobrořečíme tobě, Pane Bože všemohoucí, který jsi a kterýs byl, že ses chopil veliké moci, která ti náleží, a ujal ses vlády. Rozzúrily se národy, ale přišel hněv tvůj, čas, abys soudil mrtvé, odměnil své služebníky proroky a všechny, kdo jsou svatí a mají úctu ke tvému jménu, malé i velké; abys zahubil ty, kdo hubili zemi. (11,17–18 ČEP)

Uctívat Sedícího na trůnu a následovat Beránka znamená ocitnout se v boji na život a na smrt proti zuřivému nepříteli. Nemůžeme se té bitvě vyhnout a někde se v klidu posadit. Jsme ve válce. Nicméně výsledek boje je rozhodnut, jakkoli jsme teď pod útlakem a v tísní. Být následovníkem Beránka znamená být tím, kdo vítězí nad drakem tak, že volí cestu vedoucí ke smrti – podobně jako Kristova cesta do slávy vedla přes agonii kříže. Zjevení nás učí totéž co epistola Židům: „Proto i my, když nás obklopuje tak velký oblak svědků, odložme každou přítěž i hřích, do kterého se člověk snadno zaplete, a s vytrvalostí běžme závod, který je před námi. Vzhlížejme k původci a dokonavateli víry Ježíši, který pro radost, která byla před ním, podstoupil kříž, pohrdnul hanbou, a sedí po pravici Božího trůnu“ (Žd 11,1–2 KMS).

Nadto nás Zjevení varuje před svody bohatství a prosperity. Při nejmenším pro některé lidi bledla brutální síla římské nadvlády díky vý-

hledu na rostoucí bohatství. Boží lid je v podobném nebezpečí: je pohodlnější a ekonomicky výhodnější žít život tichého kompromisu se šelmou. Toto je jeden z nejvíce zneklidňujících aspektů zvěsti Zjevení pro ty, kdo žijí v blahobytném Západě. Je tak snadné – abychom uvedli příklad – přehlížet nepříjemná fakta o zdrojích našeho blahobytu, vyhnout se otázkám, než se vyrovnat s vědomím, že ta či ona věc je vyrobena za úděsných podmínek v zemi, která se denně noří do bláta pod břemenem chudoby a takového zadlužení, že pod ním lidé mohou sotva dýchat. Zdá se být nemožným žít na Západě způsobem, který je v souladu s tvrzením, že následujeme Beránka. Co pak tedy vlastně znamená, žít ryzí, poctivý život? Co to bude stát naše rodiny, naše společenství, co to bude stát nás? Zjevení nás vyzývá, abychom se těmto zneklidňujícím otázkám nevyhýbali.

Hněv a soud

Nemůžeme obejít skutečnost, že velká část Zjevení se týká pomsty, hněvu a soudu. Otřeseme se nad hroznými scénami, jako je bojiště, na němž supi hodují na tělech padlých vojáků a koní. Čemu mají tyto hrůzy sloužit? Je to něco, co nás má zastrašit a přimět nás k tomu, abychom se poddali, nebo to má nějaký jiný účel?

A i kdyby se nám podařilo rozpoznat smysl těchto vidění zkázy a krveprolití, co se z nich dovíme o Bohu, který na tom má podíl? Soud, který se projevuje takovými násilnostmi, je v rozporu s láskou a odpuštěním, které káže Ježíš Evangelii. Kázání na hoře učí Ježíšovy následovníky, aby milovali své nepřátele (Mt 5,44) a aby „nastavili druhou tvář“ těm, kdo jim ubližují (Mt 5,39). Apoštol Pavel nás učí, abychom nikdy neopláceli zlo zlem (Ř 12, 17). Nicméně Zjevení, jak se zdá, líčí Boha, kterému jde o pomstu, a Beránkovy následovníky, kteří volají po zkáze svých pronásledovatelů (6,10). Na jednom místě čteme, že lidé se ukrývají do jeskyň a děr v zemi, jen aby unikli před Beránkovým hněvem (6,15–17). Co si s tím máme počít?

Předně si uvědomme, že Zjevení není zdaleka jediná kniha, která mluví o hněvu a soudu – toto téma se vine celou Biblií, Novým zákonem stejně jako Starým. Všimněme si ku příkladu některých Ježíšových výroků:

A svádí-li tě tvé oko, vyjmi ho. Lepší je pro tebe vejít jednooký do Božího království, než mít obě oči a být hozen do Gehenny, kde jejich červ neumírá a oheň nehasne (Mk 9,47–48 KMS).

Syn člověka pošle své anděly, ti seberou z jeho království všechna pohoršení a ty, kdo činí nepravost, a hodí je do ohnivé pece; tam bude pláč a skřípění zubů (Mt 13,41–42 KMS).

Tyto obrazy hněvu a soudu nejsou cizí Pavlovi ani ostatním autorům Nového zákona. Pavel prohlašuje: „Avšak těm, kteří jsou sobečtí a ne-

poslouchají pravdu, nýbrž poslouchají nepravost, odplatí hněvem a zuřivostí. Soužení a úzkost padne na duši každého člověka, jenž působí zlo“ (Ř 2,8–9). Autor epištoly Židům píše: „Neboť jestliže dobrovolně hřešíme potom, co jsme přijali jasné poznání pravdy, nezůstává již více obět za hříchy, nýbrž jakési hrozné očekávání soudu a žár ohně, který bude stravovat odpůrce“ (Žd 10,26–27). V 2. listu Petrově čteme, že „nynější nebesa a země (jsou) uschovány k ohni a sřeženy pro den soudu a záhuby bezbožných lidí“ (2 Pt 3,7). Je naprosto zřejmé, že obrazy Božího hněvu a soudu v knize Zjevení nejsou v Bibli ničím ojedinělým. Ve skutečnosti jsou něčím zcela běžným. Ale jak to jde dohromady s poselstvím lásky?

Odpověď na tuto otázku nás přivádí k samotnému jádru zvěsti evangelia. Týká se totiž Boží povahy, toho, jaký svět Bůh stvořil a co je na světě vlastně špatné. Už jsme viděli, že Zjevení zdůrazňuje Boží svatost a jeho vládu nad vesmírem. Stejně tak zdůrazňuje jeho svatost a dobrotu. Tyto dva atributy shrnuje biblický výraz *spravedlnost*, což je jedno z Pavlových nejoblíbenějších slov. Spravedlnost vypovídá jak o tom, jaký Bůh je, tak o tom, jak jedná. To, co Bůh dělá, co tvoří, odráží jeho spravedlnost. Svět sám – vesmír, v němž žijeme – tak odráží Boží svatost a dobrotu; nebo přesněji měl by ji odrážet. Pavel výslovně říká: „Jeho věčnou moc a božství, ačkoli jsou neviditelné, lze totiž od stvoření světa jasně vidět, když lidé přemýšlejí o jeho díle“ (Ř 1,20). Žalmista vyslovil něco podobného: „Nebesa vypravují o Boží slávě, obloha hovoří o díle jeho rukou“ (Ž 19,2).

To ale není vše. Ve světě je přítomen hřích. Nepatřil k Božímu stvoření; představuje něco cizorodého, jako někdo, kdo se nepozván vlomil do dveří. Hřích a zlo jsou urážkou Boha a jeho světa. Hřích ničí to, co bylo stvořeno jako dobré. Je jako vir nebo jako rakovina. Žije z toho, co ničí, a Bůh ho nebude trpět věčně. Jeho reakce je pevná a rozhodná – je jako lékařka, jež nemá žádné slitování s nemocí, kterou chce vyhnat z nemocného těla. Bible popisuje Boží reakci jako hněv: „Boží hněv se zjevuje z nebe proti každé bezbožnosti a nepravosti“ (Ř 1,18).

Jakkoli je Boží hněv reálný, neukládá tresty z rozmaru. Když učitel nechá po škole žáka, který nepřinesl domácí úkol, není žádná nevyhnutelná souvztažnost mezi přestupkem a trestem. Plyne to z toho, že stejný trest může být použit pro různé přestupky, které spolu nijak nesou-

visí. Boží svět je ale stvořen tak, že mezi hříchem a Boží reakcí na něj je zabudován vztah příčiny a následku.

Můžete si to představit jako jakýsi duchovní zákon přitažlivosti. Pokud uděláte krok přes okraj hluboké propasti, bude mít tento váš čin hrozné následky. Budete padat, a to rychle! Následky jsou přímým důsledkem toho, co jste udělali. S hříchem je to stejné. Důsledkem hříchu je oddělení od Boha, který je spravedlivý a který je dárcé života. V zahradě Eden řekl Bůh Adamovi: „V den, kdy bys ... pojedl (zakázané ovoce), propadneš smrti“ (Gn 2,17). První lidé zapochybovali o pravdivosti tohoto varování, vlastně „udělali krok do propasti“. Od té chvíle nese následky celé lidské pokolení. Z tohoto hlediska nebyl příchod smrti nějakým náhodným trestem. Byl to nevyhnutelný důsledek toho, že se člověk postavil proti zdroji všeho života ve vesmíru. Apoštol Pavel říká, že když lidé odmítnou Boha a žijí hříšný život, Bůh je „vydá“ přirozeným důsledkům toho, co si zvolili (Ř 1,21–32). Boží hněv tedy není zvrácený či zlomyslný. Je nevyhnutelnou odpovědí spravedlivého Boha na to, že jeho svět byl narušen.

Máme-li porozumět zvěsti evangelia, potřebujeme znát toto pozadí. Pomáhá nám to totiž pochopit, proč musel Ježíš zemřít za naše hříchy. Důsledky hříchu nejsou nějaké náhodně uložené tresty, a proto je není možno jednoduše odstranit. Vidíš-li někoho, jak dělá krok do propasti, nemůžeš jednoduše prohlásit, že jeho bláznovství „je mu odpuštěno“, a očekávat, že to samo zabrání důsledkům pádu. Skutek byl vykonán a následky se rychle dostaví – tak už je svět zařízen. Toho, kdo se takto vrhne do propasti, může zachránit jedině: pokud něco ztlumí ten náraz na zem. Dá se říci, že Kristova smrt působí právě takto – samozřejmě myšleno duchovně. Tím, že za nás zemřel, ztlumil svým tělem důsledky naší hříšnosti. Jak ukazuje Pavel, Bůh dal Ježíše jako „výkupnou oběť“ za hříchy, aby mohl zachránit ty, kdo mu důvěřují, aniž by narušil svůj vlastní spravedlivý charakter (Ř 3,25–26).

Kniha Zjevení líčí Boží reakci na zlo úplně jinak. Vůbec to však není v rozporu s výše řečeným. Boží hněv je ve Zjevení mnohem barvitější a prudší – je vykreslen tak, že nás to velmi zneklidňuje – a téměř děsí. Je to jiné, protože se již nepohybujeme v relativně přímočarém světě úvah, jaký nacházíme v Pavlových listech, nýbrž ocitáme se v podivném a děsivém světě apokalyptiky. Pavel sice také užívá různých obrazů, aby jimi vyjádřil duchovní principy; Jan nás však vede na nové vrcholy symbolického vyjádření. Pavel mluví o tom, že Bůh vy-

dává lidí následkům jejich hříchů. Jan mluví o Božích andělech, kteří na zem vylévají velké nádoby smrtelného jedu. Pavel jednoduše prohlásí, že „mzdou hříchu je smrt“; Zjevení mluví o démonických kobylkách, kosmických otřesech a celosvětovém moru. To, co Pavel a Jan říkají, není v nějakém rozporu – pouze svou zvěst sdělují jinými výrazovými prostředky.

Oddíly o soudu, které v knize Zjevení čteme, nám chtějí říci něco o Boží povaze a o Božím postoji k hříchu. Dávají nám určitou představu o přísnosti Božího hněvu, který kvůli hříchu ve světě působí. Neslouží ale jako předpovědi konkrétních budoucích událostí. Symbolicky mluví o tom, že Boží hněvu je ve světě přítomen *už nyní*. Potvrzuje to pěkná řádka sedmiček, která patří k symbolice čísel ve Zjevení. V tomto případě nám říká, že soud je úplný a dokonalý. V každodenním světě, v němž se pohybujeme, se máloco děje v tak pravidelných počtech. Mnoho událostí v rámci jednotlivých soudů patří k běžným aspektům lidských dějin, jakkoli jsou tragické a děsivé. Vždycky byly války, hladomory a epidemie. Tím, že nám je Zjevení vykresluje, nás nutí, abychom se vyrovnali s hloubkou Božího hněvu a s jeho univerzálním dosahem. Snad nejdůležitější však je, jak se v různých soudech ozývají a přehrávají témata a motivy klíčových částí Starého zákona. To je velmi důležitý aspekt pasáží o soudu. Nyní se na ně podíváme podrobněji.

Texty o soudu

Nyní jsme připraveni, abychom se podrobněji zabývali texty o soudu. Pak se zaměříme na poslední scénu soudu – soudu před velkým bílým trůnem. Viděli jsme, že zapečetěný svitek symbolizuje Boží plán spásy. Aby se ten plán uskutečnil, musí ožít to, co je ve svitku psáno, a to předpokládá otevření pečeti. Nejsou to ale pečeti obyčejné. Představují Boží soud. Otevření každé z pečeti uvolňuje událost či znamená souvisující se soudem.

Otvírání pečeti je ale pouze první ze tří sérií soudů (pečeti, polnice a nádoby). Viděli jsme již, že tyto tři série soudů spolu úzce souvisí: nádoby jsou zahrnuty v sedmé polnici a polnice v sedmé pečetí. Znamená to, že všechny tyto tři řady končí současně: konec otvírání sedmé pečeti se děje současně se sedmým troubením, a to se děje současně se soudem sedmé nádoby. Jan to zdůrazňuje tím, že mluví o hromech, blescích a zemětřesení v souvislosti se všemi třemi konečnými soudy.

Jediný rozdíl je v tom, že každý následující soud je přísnější, a tak příchodu Božího království předchází crescendo hněvu a soudu. Mějme také na paměti, že hromy a blesky souvisí s Božím trůnem: „Z trůnu vycházely blesky, hlasy a hromy“ (4,5). Připomíná to známou scénu z Exodu, kde Bůh sestupuje na horu Sínaj a dává Mojžíšovi svůj zákon včetně desatera přikázání (Ex 19,16; 20,18). Připomíná nám to, že soudy pocházejí od samotného Boha a souvisí s jeho spravedlností. Jsou Boží odpovědí na hříšnost světa.

Vzrůstající přísnost vidíme i v jiných aspektech soudů. Jak procházíme řadami soudů, je bouřlivé zemětřesení stále dramatičtější. Otvírání pečeti vede k soudům, které zasáhnou čtvrtinu země (6,8), troubení svolává soudy na třetinu země (8, 7–12; 9,19) a soudy spojené s nádobami zasahují celý svět (16,3). Opět vnímáme, že události směřují k nějakému velkému vyvrcholení, které nastane, když konečně přijde Boží království. Tím vším chce Zjevení vyvolat naše rostoucí očekávání, a dokonce vzbudit touhu po vidění Nového Jeruzaléma na konci knihy.

Ve třech řadách soudů o sedmi dějích (viz tabulka 6.1) není žádný jasný systém s výjimkou toho, že události jsou stále vážnější, a toho, že všechny tři končí bouří a zemětřesením. Celkový záměr zřejmě je, abychom byli ohromeni rozsahem těch hrozných událostí. V rychlém sledu tu jedna rána následuje druhou. Země se stále více stává místem krveprolití a zkázy, takže se až divíme, že někdo vůbec přežije. Při bližším pozorování se nám ale vyjeví několik důležitých věcí. Mezi jinými k nim patří rány egyptské, zemětřesení, hořící hora, padající hvězda, nepřátelská invaze a příprava k bitvě.

Rány egyptské. Mnohé ze soudů nám připomínají egyptské rány z knihy Exodu. Ve Zjevení se však opakují s větší vážností a zasahují mnohem rozsáhlejší část světa. Zatímco v Exodu se řeky mění v krev, ve Zjevení se mění v krev celé oceány. Temnota, kroupy, vředy a kobyly také zasahují celý svět. Na jednom místě vycházejí z tlamy draka, šelmy i z úst falešného proroka žáby (16,13). Ve starozákonním příběhu o ranách Bůh trestal lidskou pýchu, která se pozvedala vůči jeho nárokům. Bůh trval na tom, že jen on sám je hoden uctívání. Např. v Exodu 9,13–14 říká Bůh faraónovi: „Propust' můj lid, aby mi sloužil! Tentokrát zasáhnu do srdce všemi svými údery tebe i tvé služebníky a tvůj lid, abys poznal, že na celé zemi není nikdo jako já.“ O něco později Bůh faraónovi sděluje, že posílá rány, „abych na tobě ukázal

svou moc a aby se po celé zemi vypravovalo o mém jménu“ (Ex 9,16). Rány ve Zjevení mají stejnou funkci.

Tabulka 6.1

Pečeti	Polnice	Nádoby
vojenské výboje	kroupy a oheň smíšený s krví spálí třetinu země	vředy
vraždění	hořící hora; hladina moře se promění v krev a je zničena třetina mořských tvorů a lodí	moře se mění v krev a vše v něm umírá
hladomor	padající hvězda zasáhne čerstvou vodu a ta zhořkne	řeky a prameny se mění v krev
Smrt a Hádes: meč, hladomor, mor a šelmy pobíjí čtvrtinu obyvatel země	Temnota: všechna nebeská světla o třetinu ztmavnou	sluneční žár trápí obyvatele země
pronásledování: učedníci volají po pomstě a je jim řečeno, aby čekali	kobyly-štíří z bezedné propasti po pět měsíců souží obyvatele země	temnota přichází na říši šelmy
kosmické zemětřesení	draci-lvi s hadími ocasy překročí Eufrat	démonické síly shromažďují krále světa k bitvě u Armageddonu
zemětřesení a bouře	zemětřesení a bouře	zemětřesení a bouře

V Exodu rány padají bez rozlišení: zasahují pouze Boží nepřátele, nikoli Boží lid. Zjevení to líčí podobně. Ti, kdo jsou na čelech označení Boží pečeti, jsou chráněni před démonickými koblkami (9,4) a bolestivé vředy napadají pouze ty, kdo mají znamení šelmy (16,2). To jasně naznačuje, že rány líčené ve Zjevení nejsou míněny doslovně. V našem světě se Ježíšovi následovníci stávají obětmi zemětřesení, nemoci a jiných pohrom. Je-li někdo křesťan, není imunní proti bolesti či utrpení.

Proto nemůžeme udělat závěr, že oběti přírodních katastrof nebo smrtelných nemocí trestá Bůh. Jde spíše o to, že kniha Zjevení zcela záměrně líčí scény a události, které nám připomínají biblické rány egyptské, a nutí nás tak, abychom přemýšleli, jaký je jejich smysl.

Mějme rovněž na paměti, že rány z Exodu umožnily Božímu lidu, aby unikl z faraónovy krutovlády. Byly to jakési přípravné události, které dovolily lidem, aby se vymanili z otroctví. Do tkaniva soudů je tak vetkána zvěst naděje a spásy pro následovníky Beránka (beránka nových Velikonoc). Rány, které přicházejí na svět, vyústí v Boží spasení. Po ranách následuje exodus! Jan vyzývá své stádo, aby neklesali na mysli, neboť se přibližuje doba jejich vysvobození. Jak řekl sám Ježíš: „Když se toto začne dít, napřimte se a zvedněte hlavy, protože se přibližuje vaše vykoupení“ (L 21,28).

Hrozná zemětřesení. Další důležitou událostí spojenou se soudy ve Zjevení je stále se vracející zemětřesení. První nastane, když je rozlomena šestá pečeť (6,12–17), a každá ze tří řad soudů končí zemětřesením (8,5; 11,19; 16,17–21). Chceme-li odhalit, co to znamená, stačí, když se budeme zabývat tím prvním; význam všech zemětřesení je v celé knize v podstatě shodný.

A když otevřel šestou pečeť, uviděl jsem, že nastalo veliké zemětřesení, slunce zčernalo jako žíněný pytel a měsíc úplně zkrvavěl. A nebeské hvězdy spadly na zem, jako když fíkovník zmítaný vichrem shazuje své pozdní fíky; a nebe zmizelo, jako když se svinuje svitek, a každá hora i každý ostrov se pohnuly ze svého místa. Králové země i velmoži a vojevůdci, boháči a mocní, každý otrok i svobodný, se ukryli do jeskyň a do horských skal a říkali těm horám a skalám: „Padněte na nás a skryjte nás před tváří toho, který sedí na trůnu, a před hněvem Beránka! Neboť přišel veliký den jejich hněvu; kdo bude moci obstát?“ (6,12–17 KMS).

Jak tomuto vidění rozumět? Zemětřesení tak velké, že padají hvězdy z nebe – to je něco, co zřejmě nelze brát doslovně. Jako ve všech dalších případech, vidění nám něco sděluje metaforami a obrazy. Velké zemětřesení, spjaté s tímto rozlomením pečeti, je obrazem Božího vítězství nad duchovními mocnostmi vesmíru. Jak to můžeme vědět? Opět hledíme klíč ve Starém zákoně.

Kniha Izajáš varuje před zkázou, která dolehne na obyvatele země pro jejich pýchu a modlářství. „Zalez do skal, schovej se v prachu ze

strachu před Hospodinem, před jeho velebnou důstojností!“ (Iz 2,10.19). Je zcela jasné, že obraz lidí schovávajících se do děr a jeskyň, jak nám ho podává Zjevení, je ozvěnou tohoto starozákonního výjevu. I zvěsti těchto dvou oddílů spolu souvisí. Bůh bude soudit lidskou pýchu, která chce uctívat něco, co není Bůh.

Dále v Izajášovi čteme: „Hospodin je rozlícen na všechny pronárody; rozhořčen na všechny jejich zástupy. Zničí je jako klaté, vydá je na porážku. ... Rozkladu propadne všechen nebeský zástup: nebesa se svinou jako kniha a všechen jejich zástup bude padat, jako opadává listí z vinné révy a padavče z fíkovníku“ (Iz 34,2–4). „Nebeský zástup“ v starověku znamenal nebeské nebo duchovní mocnosti, o nichž se mělo za to, že řídí běh pozemských záležitostí. Proto svinutí nebes nebo pád hvězd znamená svržení duchovních vlád a mocností, které povstaly proti Bohu. Pro někoho je možná těžké přijmout, že oddíly s tak výmluvnými zobrazeními nebeských katastrof mohou mít duchovní naplnění. Stačí se ale pozorně podívat na knihu proroka Joele, která je další důležitou součástí starozákonního pozadí našeho oddílu ze Zjevení.

I stane se potom: Vyleji svého ducha na každé tělo. Vaši synové i vaše dcery budou prorokovat, vaši starci budou mít sny, vaši jinosti budou mít prorocká vidění. Rovněž na otroky a otrokyně vyleji v oněch dnech svého ducha. Způsobím, že budou na nebi i na zemi divné úkazy: krev a oheň a sloupy dýmu. Slunce se zastře tmou a měsíc krví, dříve než přijde den Hospodinův, veliký a hrozný (Jl 3,1–3,4 ČEP).

Tento text citoval Petr o Letnicích, aby dokázal, že to, co se tehdy dělo, bylo naplněním Písem. „*Ale toto je to, co je řečeno skrze proroka Joele,*“ řekl Petr (Sk 2,16; přidané zdůraznění). A nevadilo, že se měsíc vlastně neobrátil v krev, atd. Staré proctví bylo naplněno tím, že Duch přišel. Velké zemětřesení, o němž je řeč ve Zjevení, se týká především Božího soudu nad všemi mocnostmi, které se v pýše pozvedají proti Bohu. Připomíná nám to, že Boží vláda se neomezuje pouze na zemi. Boží království obsáhne celý vesmír.

Hořící hora a padající hvězda. Troubení na druhou a třetí polnici doprovází pád velké ohnivé koule do pozemských vod, které ta koule otráví (8,8–11). Jan nejprve vidí „něco jako velikou horu hořící ohněm“, jak padá do vody, a pak vidí velkou hvězdu, „hořící jako pocho-

deň“, jak padá do řek a pramenů. V obou příchodech jeho mluva připomíná slova proroka Jeremjáše o Božím soudu nad Babylónskou říší.

Chystám se na tebe, horo zkázy, je výrok Hospodinův, horo zkázy pro celou zemi! Napřáhnu na tebe svou ruku, svalím tě ze skal, změním tě v horu – spáleniště. ... Nad Babylón vystoupí moře, bude přikryt jeho hučícím vlnobitím (Jr 51,25.42).

Babylón je přirovnán k hoře, protože se pyšnil, že je mocností ovládající celý svět. Bůh ale zaslubuje, že tuto horu svrhne z jejího vyvýšeného místa do moře. Z vrcholu slávy padne do hlubin propasti. To je zvěst o Božím hněvu proti lidské pýše, která se proti němu pozvedá.

Zvěst o padající hvězdě má v podstatě stejný význam. Jan jí dává jméno „Pelyněk“ – s tímto výrazem se setkáváme již v Jeremjášovi 9,14. Jan píše: „Třetina vod se změnila v pelyněk a mnoho lidí zemřelo z těch vod, protože zhořkly.“ V Jeremjášovi Hospodin říká: „Hle, nakrmím tento lid pelynkem a napojím je otrávenou vodou...“ Představa padající hvězdy je ještě starší. Podle starého mezopotamského mýtu chtěla jednou Jitřenka svrhnout ostatní hvězdy a sama dosednout na nebeský trůn. Nejprve to vypadalo, že se jí to podaří, ale pak ji slunce zahnal a nakonec zcela vytlačilo z oblohy. Prorok Izajáš zužitkoval určitou verzi tohoto příběhu, aby pokáral naduté aspirace babylónského krále:

Jak jsi spadl z nebe, třpytivá hvězdo, jitřenky synu! Jak jsi sražen k zemi, zotročovateli pronárodů! A v srdci sis říkal: ‚Vystoupím na nebesa, vyvýším svůj trůn nad Boží hvězdy, zasednu na Hoře setkávání na nejzazším Severu. Vystoupím na posvátná návrší oblaků, s Nejvyšším se budu měřit.‘ Teď jsi svržen do podsvětí, do nejhlubší jámy! (Iz 14,12–15 ČEP).

V některých kruzích se má za to, že toto místo z Písma se týká satana, velkého padlého anděla. I kniha Zjevení vidí velkou souvislost mezi Babylonem a drakem, takže to obojí dobře odpovídá tomuto obrazu. Pro nás je ale nejdůležitější pochopit, jak Zjevení užívá starozákonních obrazů a představ, aby osvětlilo svou vlastní zvěst. Boží soud znamená svržení všech mocností, lidských duchovních, které se postavily proti Bohu.

Útok a shromáždění k bitvě. Obrazy útočící armády a velkého shromáždění k bitvě se vztahují jak k šesté polnici, tak k šesté nádobě. Po šestém troubení je zahájen démonický útok přes velkou řeku Eufrat na

východním okraji římského světa. Pro Římany byla Parthie – království za Eufratem – oblastí barbarských hord, kterým nešlo o nic jiného než o pozření civilizovaného světa v orgiích krveprolití a vraždění. V období sto padesáti let utrpěly římské legie řadu porážek právě od Parthů. To postavilo hráz expanzi Říma na východ, a Řím se tedy cítil z této strany zranitelný.

Čtenáři Janova vidění, kteří byli znalí Starého zákona, nacházeli v jeho popisu i mrazivé poukazy na biblická proroctví o útocích Asyřanů, Babyloňanů a Peršanů. Jan ale neprorokoval doslovný útok Parthů nebo kohokoli jiného. Armáda, kterou popisuje, je armáda z pekla. Ocasy koní jsou jako hadi, hlavy mají lví a chrlí oheň, kouř a síru. Jan používá apokalyptickou vizi; obražející obecné obavy, aby navodil představu něčeho ještě hroznějšího: světa přemoženého satanskými armádami. Ve Starém zákoně používal Bůh útočící armády pohanských národů, aby potrestal lid země za jejich modlářství a svévoli. Totéž činí útok nastávající po šesté polnici. Je to Boží hněv vůči světu, který zaputile uctívá něco, co není Bůh. Skutečná tragédie tohoto výjevu spočívá v tom, že lidé setrvávají ve své bezbožnosti. Jan píše:

Ale ostatní lidé, kteří nebyli těmito ranami zabiti, se neodvrátili od skutků svých rukou: nepřestali se klanět démonům a modlám ze zlata, stříbra, mědi, kamene i dřeva, které nemohou ani vidět ani slyšet ani chodit; neodvrátili se od svých vražd ani od svých opojných nápojů, od svého smilstva ani od svých krádeží (9,20–21 KMS):

Primárním důvodem všech soudů, o nich je řeč v knize Zjevení, je trvalý nedostatek pokání. Beránek a jeho následovníci jsou povoláni, aby právě toto změnili.

Útočící armáda se později znovu objevuje v Janově popisu šesté nádoby. Vše je připraveno k hroznému bitvě, která znamená vrchol drakova pokusu o zničení Beránka a jeho následovníků. V ďábelské spolupráci svedou drak, šelma a falešný prorok („druhá šelma“ z 13. kapitoly) národy země k rozhodujícímu střetnutí. Až později (v 17,12–14) se dovídáme, že jde o střetnutí s Beránkem a jeho následovníky. Den bitvy je nazván „velikým dnem Boha Všemohoucího“ (16,14). Tím je naprosto jasně řečeno, že Boží království přijde v takové moci, jaká zde ještě nikdy nebyla. Ke konci Janova popisu příprav k bitvě vyslovuje sám Kristus vážné varování: „Hle, přicházím jako zloděj; blahoslave-

ný, kdo bdí a střeží své šaty, aby nechodil nahý a neviděli jeho nahotu“ (16,15). V tomto varování se ozývají varování, které Ježíš adresoval svým učedníkům v Lukášovi 12,35–40. Říkal jim, že mají být vždy připraveni. Podobně psal Pavel Tesalonickým (1 Te 5,1–10). Jde o připravenost morální a duchovní – Zjevení nás nenabádá, abychom si pořídili tajný bunkr plný zásob potravy a ošacení. Ježíš volá své následovníky, aby žili stále připraveni na jeho návrat, protože nevíme, kdy nastane. K tématu Kristova návratu se opět dostaneme v příští kapitole.

Sama bitva není popsána u šesté nádoby a nic se o ní – proti všemu očekávání – nedovídáme ani u sedmé. Místo toho se Jan po sedmé nádobě vrací ke kosmickému zemětřesení, které zničí jak velké město šelmy, tak města králů země. Vidíme tedy, že konečnou událost lze popisovat různými způsoby. Zatímco šestá nádoba líčí velkou bitvu na poli u Armageddonu, sedmá nádoba popisuje tutéž událost jako katastrofický otřes celého stvořeného světa. Blesky, hromy a obrovské apokalyptické kroupy dopadající na zemi nejen že ničí svět, jak jej známe, ale utvrzují nás v poznání, že se jedná o vyvrcholení Božího hněvu. Sedmou nádobu doprovází od trůnu slova „Stalo se!“ (16,17).

Konečnou bitvu – která je rovněž zemětřesením – představuje tlacení hroznů, což opět oživuje obraz z Izajáše (63,1–6) a také z Jeremjáše (25,30). Jan prohlašuje, že „Bůh se rozpomenul na veliký Babel a dal mu pít z poháru vína svého trestajícího hněvu“ (16,19). Je to ozvěna předchozího a rozsáhlejšího popisu vinobraní (14,18–20). Tam házejí hrozny do velkého lisu Božího hněvu. Pak Jan pokračuje obrazem, který záměrně připomíná líčení velké bitvy: „A v lisu za městem byly hrozny stlačeny a vytékající krev dosahovala až po uzdy koní na vzdálenost sto šedesát mil“ (14,20). Toto záměrné spojování různých metafor nám ukazuje, že Jan nepřináší doslovné předpovědi budoucnosti. Spíše nám předkládá několik hrůzných scénářů, které připomínají starozákonní zvěstování zaměřené proti lidské pýše a bezbožnosti. Tím, že pracuje s těmito obrazy, nám Jan pomáhá pochopit Boží hněv.

Velký bílý trůn

Jak už jsem naznačil, probrali jsme pouze některé ze scén soudu. Pro ilustraci celkového poselství Zjevení o tomto tématu to stačí. Nicméně ještě máme před sebou poslední a nejužasnější soudní výjev (20,11–15). Vřava pečeti, polnic a nádob už dávno pominula. Vše je v nesmírné vážnosti soustředěno na jedinou skutečnost: Boží trůn. Země a nebe

už nejsou. Vše, co zůstalo, jsou obyvatelé země a zápis o jejich skutcích. Žádná lidská bytost v tomto výjevu nechybí. Každý, kdo kdy žil, je přítomen – Smrt sama je musela vydat, aby se postavili před Boží spravedlnost.

Je to scéna soudního dvora. Knihy jsou otevřeny. Jsou v nich zapsány všechny skutky každé z lidských bytostí. Všichni lidé jsou „souzeni podle svých skutků, zapsaných v těch knihách“ (20, 12). Tato chvíle účtování je velmi důležitá jak pro celkovou zvěst Zjevení, tak pro křesťanskou zvěst jako celek. Tento hrozný výjev – a on je opravdu hrozný – dává smysl a směr celým dějinám. Kdybychom neměli perspektivu dne soudu, kdy budou všechny skutky a činy zváženy na vahách Boží spravedlnosti, propadal by se lidský život do surového cynismu. Soud nás ujišťuje, že zlu se dostane toho, co si zaslouží. Bude odhaleno vše, co lidé provedli ve své osobní zlomyslnosti, stejně jako budou odhaleny zločiny týkající se celé společnosti. Stejně ale vyjdou na světlo nikdy neopěvované skutky laskavosti a sebeoběti, lásky a statečnosti: sám Sedící na trůnu je uzná. Nebude vynechán žádný skutek, jakkoli veliký, jakkoli nevýznamný. Nikdo nebude vyňat – ani lidé šlechtní, ani lidé pokorní.

Někdo, kdo čte tuto část Zjevení, by mohl mít námitky proti důrazu na „skutky“. Což Pavel nezdůrazňoval, že spása je založena na víře a ne na skutečích? Ano, zdůrazňoval – ale nikdy neřikal, že nezáleží na tom, jak jednáme. Naše skutky totiž vypovídají o povaze naší víry, podobně jako ovoce na větvi zjevuje, o jaký strom jde. V Galatským 5,19–21 nám přináší dlouhý seznam hříšných činů plynoucích ze života, jenž je ve vzpouře proti Bohu. A dodává k tomu: „To vám předpovídám, jak jsem již dříve řekl, že ti, kdo takové věci dělají, neobdrží dědičně Boží království.“ V listu do Říma o tom mluví ještě jasněji, když píše: „On (Bůh) odplatí každému podle jeho skutků“ (Ř 2,6). O kus dále píše: „Neboť u Boha nejsou spravedliví ti, kdo Zákon slyší, ale ospravedlnění budou ti, kdo jej plní“ (Ř 2,13). Jakub zdůrazňoval přesně totéž, když napsal: „Neboť jako je tělo bez ducha mrtvé, tak je mrtvá i víra bez skutků“ (Jk 2,26). Boží soud je soud nad skutky – a právě to ho činí tak děsivým.

Vedle knih, obsahujících záznamy o činech každého z lidí, kteří kdy žili, je zde ještě jiná kniha, nazvaná „knihou života“ (20, 12). Tato kniha náleží zabitému Beránkovi (13,8). Je to seznam všech, kteří následují Beránka; je to rozhodující kritérium, jež určuje osud každého

jednotlivce. Jak se výjev soudu blíží ke svému konci, je zřejmé, že ti, které čeká trest za jejich hříchy, jsou ti, jejichž jména nejsou zapsána v Beránkově knize života. V závěrečném výjevu soudu tedy máme určitý paradox, který nás vede k přemýšlení. Soud je založen na skutcích – všichni musíme vydat počet z toho, co jsme udělali. A přece to nakonec není záznam skutků, ale seznam těch, kdo náleží Beránkovi, co rozhoduje o věčném určení každého jednotlivce.

Závěr

Smysl soudů, jež jsou ve Zjevení tak barvitě a ostře vylíčeny, je v tom, aby si všichni naprosto zřetelně uvědomili, jak kategoricky Bůh odmítá zlo. Sedícího na trůnu líčí Zjevení jako toho, kdo drží v rukou všechny trumfy v bitvě proti drakovi a jeho kohortám v tomto světě. Tato zvěst o Božím postoji ke zlu nijak nenarušuje hlavní zvěst evangelia – naopak, je jeho nedílnou součástí. Vylití Božího hněvu připravuje cestu pro příchod Božího království. Boží vláda nenastane, dokud nebude odstraněn hřích a vzpoura. To je smyslu soudů ze Zjevení.

Jan používá velmi vyhocené obrazy, aby vylíčil Boží reakci na zlo, a tím nás nutí vypořádat se s obrovským dosahem problému hříchu. Není to jakási drobnost, která má nějaké jednoduché, bezbolestné řešení. Naopak – je to záležitost klíčového významu, kterou je možno vyřešit pouze drastickými opatřeními. Ačkoli známe důvody, proč Zjevení líčí Boží hněv tak, jak ho líčí, nesmí to nijak umenšovat hrůzu či obavy, které v nás tato kniha probouzí. Ano, máme pociťovat děs a odpor nad výjevy zkázy a vraždění. Ne proto, abychom se před Bohem plazili jako vyděšený a týraný psi, ale abychom prožili něco z toho dramatu, jež se nám tato kniha snaží vylíčit, a zaujali příslušný postoj víry. Zjevení neoslovuje pouze naše mysl. Chce zasáhnout i naše city.

Už žádné slzy

Dokud žiješ, máš naději,“ říká staré a pravdivé přísloví. Stejně pravdivé je to asi i obráceně: „Dokud máš naději, žiješ.“ Naděje je jednou z nezákladnějších lidských motivací. Pokud přijdeme o pocit, že je něco lepšího, než je naše současná existence, hrozí, že upadneme do temné díry deprese, odkud se těžko uniká. Autoři Nového zákona to velmi dobře věděli. Cítili to hluboko v sobě, když toužili po něčem, co ještě neměli. Apoštol Pavel vidí spasení jako něco, v co stále doufáme, protože ho ještě nemáme. Říká: „V té naději jsme byli zachráněni; naděje však, kterou je vidět, není naděje. Kdo něco vidí, proč by v to ještě doufal? Ale doufáme-li v to, co nevidíme, očekáváme to s vytrvalostí“ (Ř 8,24–25). Pavel klade proti sobě „naději“ a „vidění“, protože se nadějeme toho, co teď nevidíme – toho, co není součástí našeho současného světa. Říká tím, že vidět to, v co doufáme, znamená to vlastnit: když to vidíme, máme to.

Jan vyjadřuje něco podobného: „Milovaní, nyní jsme děti Boží; a ještě se neukázalo, co budeme. Víme však, že až se zjeví, budeme mu podobní, protože ho uvidíme takového, jaký je“ (1 J 3, 2). Vidět Krista bude totéž co mít Krista a být proměněn v jeho podobu. Až to, v co doufáme, bude konečně naše, promění nás to – budeme tomu podobní. Ale již nyní – ještě než to máme – nás to, v co doufáme, ovlivňuje: pomalu a neznatelně nás tvaruje v tu podobu, jakou jednou budeme mít. Proto Jan pokračuje: „A každý, kdo má v něm tuto naději, očišťuje se, tak jako on je čistý“ (1 J 3,3). Doufat v Krista, toužit po něm, znamená být mu připodobněn.

Doufání předpokládá, že se díváme jinými očima než těma tělesnými. To, co vidíme přirozeným zrakem, nás při pohledu na svět, v němž žijeme, často vede k zoufalství či cynismu. Co však vidíme vírou, nás oživuje, posiluje a dodává nám odvahu, kterou potřebujeme, abychom vydrželi. Naše spasení je sice úžasné, ale ještě není úplné – přijde toho ještě mnohem víc. Nyní máme pouze závdavek, první splátku toho vel-

kého daru, který se Bůh chystá jednou dát svým dětem. Vrátime-li se k Pavlovi, zjišťujeme, že přemýšlí strážlivě a realisticky. Ví příliš dobře, co to znamená být stravován bolestí, utrpením, slabostí a strachem. Jeho teologie se vyrovnává s realitami života v tomto nemocném světě. Uznává, že žít v tomto světě znamená zakoušet lkaní a bolestné toužení po něčem lepším (2 K 5,2). Pavlova teologie se však rovněž pevně drží příslibů Boží budoucnosti – skutečnosti, která ještě plně nevstoupila do myslí a srdcí těch, pro něž je připravena (1 K 2,9). Jinde Pavel říká, že dary Boží milosti přesahují naši schopnost o ně prosit či si je dokonce jen představit (Ef 3,20) a že všechny útrapy tohoto života jsou ničím ve srovnání se slávou, která teprve bude zjevena (Ř 8,18).

Život víry je život naděje. Tato naděje je možná díky rozhodující události, která již nastala: díky smrti a vzkříšení Ježíše Krista. Naděje má moc již v tomto světě díky přítomnosti Božího Ducha. Je však naměřována k budoucnosti, která nás teprve čeká: Je to právě naděje na tuto budoucnost, co nás táhne kupředu. Naděje dává směr a smysl našemu životu dnes. Proto může Pavel říci: „... zapomínaje na to, co je za mnou, a natahuje se po tom, co je přede mnou, běžím k cíli pro cenu Božího povolání vzhůru v Kristu Ježíši“ (F 3,13n KMS). Naděje je ostrím víry.

Autor epištoly Židům definuje víru jako „ujistění o věcech, jichž se nadějeme“ (11,1). Naděje tedy není neurčitá nebo vágní, i když si nedovedeme ani představit, co nás očekává. Je to něco, čím si můžeme být jisti, když nám Bůh dá dar víry. Je to něco, co se týká nejistot našeho života, podobně jako se to týkalo životů starozákonních Božích mužů a žen: „Tito všichni zemřeli podle víry, aniž v plnosti přijali ta zaslíbení; jen zdaleka je zahlédli a pozdravili, a vyznali, že jsou cizinci a přichází na zemi“ (Žd 11,13). Pokud máme naději, že v budoucnosti něčeho dosáhneme, říkáme tím vlastně, že současná realita našich životů pro nás není rozhodující, neboť to, co je budoucí, je pro nás v našem rozhodování důležitější. Jsme jako starozákonní svatí, kteří „touží po lepší vlasti, to jest nebeské. Proto se Bůh za ně nestydí, je-li nazýván jejich Bohem, neboť jim připravil město“ (Žd 11,16).

Stejná naděje ožívuje závěrečné scény Janova vidění: Město, které Bůh připravil pro ty, kdo se přidrželi naděje tváří v tvář zoufalství. Tímto obrazem nám Jan dává krátce nakouknout tam, kde je to, co ještě nevidíme a vidět nemůžeme. Než ale to nádherné město vůbec spatříme, upoutají naši pozornost ještě dva výjevy: jezdec na bílém koni a ti-

síciletá říše Kristova. Oba jsou pevnou součástí toho, jak Zjevení líčí křesťanskou naději.

Jezdec na bílém koni

Jedním z nejvýraznějších prvků křesťanské naděje je Kristův návrat. Ježíš svým nejbližším přátelům slíbil, že se vrátí (J 14,2–3). Andělští poslové zopakovali toto zaslíbení, když Kristus vstoupil na nebesa (Sk 1,9–11). Apoštolové tuto víru často potvrzovali (např. 1 Te 4,16; 2 Te 2,1–12; 2 Pe 3,3–10). S tématem Kristova návratu se setkáváme hned v první kapitole Zjevení: „Hle, přichází s oblaky a uzří jej každé oko, i ti, kteří jej probodli, a budou pro něho naříkat všechny kmeny země. Ano, amen“ (1,7).

Toto téma se pak znovu vynořuje na různých místech textů, které popisují Boží soudy. Ku příkladu sedmou polnicí doprovází oznámení, že „Království světa se stalo královstvím našeho Pána a jeho Krista, a bude kralovat na věky věků“ (11,15). Plyne z toho, že Spasitel sám se vrátil, aby ustavil své království. Později, během příprav na velkou bitvu na polích Armageddonu, Kristus zvolá: „Hle, přicházím jako zloděj; blahoslavený, kdo bdí a střeží své šaty, aby nechodil nahý a neviděli jeho nahotu“ (16,15). A ještě později šelma a deset králů vedou válku proti Beránkovi a jeho následovníkům, ale „Beránek je přemůže, protože je Pán pánů a Král králů, a ti, kteří jsou s ním, jsou povolání, vyvolení a věrní“ (17,14). To vše směřuje k příjezdu jezdce na bílém koni v kapitole, která rozvádí téma Kristova návratu.

Postava na bílém koni z 19. kapitoly patří jednak k tématu hněvu a soudu, jak se s ním ve Zjevení setkáváme, jednak k tématu naděje. Když se objeví, tato dvě témata se v něm propojují a ztělesňují. Když byla v 6. kapitole otevřena pátá pečeť, spatřili jsme mučedníky, volající k Bohu, aby pomstil jejich smrt na obyvatelích země (6,9–10). Jezdec z 19. kapitoly je odpovědí na toto volání.

Jeden z nejvýmluvnějších aspektů bitevní scény z 19. kapitoly je popis jezdce samotného (19,11–16). Co nás nejvíc překvapí, je náhlá změna: Kristus líčený jako beránek se najednou stává válečníkem na koni. A přece nejsme nikterak na pochybách, že je to tatáž postava. Titulem „Pán pánů a Král králů“ byl označen Beránek (17,14) a nyní ten titul patří jezdcovi (19,16). Je významné, že tento titul vyjadřující naprostou svrchovanost má kořen v knize Deuteronomium, kde Mojžíš prohlašuje: „Vždyť Hospodin, váš Bůh, je Bůh bohů a Pán pánů, Bůh

veliký, všemocný a vzbuzující bázeň“ (Dt 10,17). Je to další z příkladů, jak Zjevení vypovídá o božské přirozenosti Kristově.

Jezdec rovněž dostává titul „Věrný a pravý“ (19,11). Tím je tato scéna propojena s jiným výjevem z počátku knihy, kde o sobě Kristus mluví jako o „svědku věrném a pravém“, když oslovuje laodicejský sbor (3,14). Připomíná nám to, že Kristus je Pán církve; je tím, kdo drží církev ve své dlani. Rovněž upomíná na jedno z ústředních témat Zjevení: Kristus během svého pozemského života vydal pravé svědectví o Boží skutečnosti a Boží vládě, a toto svědectví ho dokonce stálo život (viz 1 Tm 6,13). Nyní přichází nejen jako svědek, ale také jako soudce. Tyto role uvádějí řeč soudního jednání do scény, kde bychom mohli očekávat spíše vojenskou terminologii, což nás znovu upozorňuje, že nemáme chápat obrazy Zjevení doslovně či zjednodušeně. Prohlíející se metafory Zjevení nás chtějí přivést k zastavení a pečlivějšímu přemýšlení o obrazu, který je nám vykreslen. V tomto případě čerpá Zjevení z knihy Joéle proroka. V ní nacházíme podobné splývání metafor, když jsou národy shromážděny k bitvě v údolí rozhodnutí či rozsudku (Jl 4,1–16). *Soud* (právní výraz) se uskuteční během *bitvy* (vojenský výraz). V každém případě uděláme nejlépe, když si nebudeme představovat bitvu mezi Kristem a šelmou jako bitvu vojenskou. Vojenská terminologie se zde používá obrazně pro popis konečného střetnutí mezi Kristem a jeho nepřáteli.

Kristus je označen jako „Slovo Boží“ – ztělesnění Božího záměru. Janovo evangelium říká, že Ježíš je Slovo, které se stalo tělem. Zde je Ježíš slovem, které přišlo soudit celý svět. Slovo symbolizuje ostrý meč, vycházející z jeho úst. Tímto mečem bude bít „národy; bude je pást železnou berlou“ (19, 15). To potvrzuje, že Kristovy zbraně nejsou vojenské v běžném slova smyslu, ale to nečiní jeho vítězství o nic menším. A konečně – abychom se mylně nedomnívali, že tyto tituly vyjadřují vše, co můžeme o Kristu vědět, je nám řečeno, že má jméno, které nezná nikdo než on sám (19,12). Můžeme toho vědět o Kristu mnoho, ale nemůžeme pochopit vše, co o něm platí.

Kromě těchto titulů se nám dostává fyzického popisu jezdce (1, 12–13). Čteme, že jeho oči jsou „jako plamen ohně“ – další připomínka Syna člověka, procházejícího se mezi sedmi svícny (1, 13) symbolizujícími sedm sborů (1,20). Na jeho hlavě je „mnoho diadémů“, tedy více než sedm diadémů na drakovi a deset na šelmě, neboť Kristova svrchovanost a vznešenost tu jejich o mnoho převyšuje. Je oblečen „do pláště

zbroceného krví“ – upomínka na jeho smrt na kříži, díky které zabitý Beránek zvítězil (5,5), a tak nabyl práva uskutečnit Boží plán, jímž je ustavení Božího království na zemi.

Jezdce doprovázejí „vojska, která jsou v nebi, ... na bílých koních, oblečená do bělostného čistého kmentu“ (19,14). To nejsou armády andělů; jsou to věrní následovníci Beránkovi, „kteří následují Beránka, kamkoli jde“ (14,4). Už o nich víme, že „svá roucha vyprali a vybělili v krvi Beránkově“ (7,14). Také se dočítáme, že ti, kdo se účastní Beránkovy bitvy proti šelmě jsou „povolání, vyvolení a věrní“ (17,14), což je nepochybně označení Beránkových následovníků. Nápadný rozdíl mezi Kristem a jeho následovníky je v tom, že zatímco jeho roucho je zbroceno krví, jejich roucha jsou bílá. Vybělila je jeho krev. Jejich jemné plátno připomíná jejich „spravedlivé činy“ (19,8), které mohli vykonat, protože náleží Beránkovi. Jejich bílé koně naznačují, že budou mít podíl na vítězství svého vůdce.

Bitevná scéna, která následuje (19,17–21), je paralelou – nebo spíše řečeno, drsným protikladem – ke svatbě Beránkově (19,9). Nebeské ptactvo je pozváno, aby se slétlo na „velikou Boží hostinu“ (19,17), kde se bude sytit „těly silných“.

Výrazně symbolická řeč popisující jezdce, jeho následovníky a bitvu samotnou nám nijak neusnadňuje pochopení, jaké události bychom měli ve spojitosti s Kristovým příchodem očekávat. Z napsaného kupříkladu nemůžeme vyvozovat, že Kristův příchod bude spjat s doslovnou bitvou, srovnatelnou s další světovou válkou. Na druhé straně bychom neměli podlehnout dojmu, že Kristův příchod bude něco čistě duchovního. Ať už budou doprovázet Kristův příchod události jakékoli, jistě naplní záměry ve Zjevení nastíněné. Zjevení líčí křesťanská očekávání budoucnosti jako dvě velké hostiny. Jednou je svatební hostina Beránkova – obraz úzce spjatý s Novým Jeruzalémem sestupujícím od Boha z nebe. Druhou hostinou je hrůzné zničení armád šelmy, které jsou rovněž armádami Babylónu a jeho královny – nevěstky.

Tisícileté království

Zničení armád šelmy jezdce na bílém koni je velkým vyvrcholením celého příběhu, který Jan viděl ve svém vidění. Není to ale v žádném případě jeho konec. Není to ani konec všech složitostí této knihy či našich potíží při jejich interpretaci. 20. kapitola je možná dokonce z celé knihy nejobtížnější.

Na povrchu vypadají věci relativně jasně: Drak je zajat a uvržen do bezedné propasti na tisíc let (milénium) a pak je na krátkou chvíli propuštěn. Jan vidí trůny, na kterých sedí lidé, kteří mají autoritu soudit. Vidí rovněž mučedníky: ty, kteří se nenechali na čelech označit znamením šelmy a kteří zaplatili životem své svědectví pravdě. Tito mučedníci ožijí a budou panovat s Kristem po dobu tisíce let, po kterou bude drak uvězněn. Jejich ožití je označováno jako „první vzkříšení“ (20, 5). Všem, kdo na něm mají účast, se dostane pozhénnání. „Druhá smrt“ (20,6), která je označena rovněž jako „ohnivé jezero“ (20, 14), nad nimi nemá žádnou moc. Když těch tisíc let skončí, je drak propuštěn ze svého vězení a znovu se pokusí svést národy „ve všech čtyřech úhlech země“ (20,8). Opět dojde k velké bitvě – tentokrát má být zničeno město, ve kterém žijí svatí. Tento pokus se nezdaří, neboť drakovy armády pozře oheň z nebes. Drak je uvržen do jezera ohně a síry, kde již tisíc let byli šelma i falešný prorok, poražení jezdcem na bílém koni.

Tento nástin událostí dává povstat celému zástupu nesnadných otázek. Zde jsou jen některé, ty nejzřejmější: Proč je drak na tisíc let uvězněn a pak znovu propuštěn? (Proč je psáno, že *musí* být propuštěn?) Jak může nastat vzkříšení mučedníků tisíc let před příchodem nového nebe a nové země? Budou tito lidé žít na zemi stále ještě sužované nemoce, přírodními katastrofami, hladem a ostatními pohromami, nebo bude země nějak proměněna? Kralují-li Boží lidé spolu s Kristem, pak nad kým? Proč musí čekat tisíc let, než se budou moci radovat z Nového Jeruzaléma? Jaké národy budou žít mimo pozhénnané město, aby byly nakonec po tisíci letech satanem svedeny? (A jak budou moci být svedeny na konci tak nádherného milénia?) A proč vůbec dojde k *dvěma* velkým bitvám – jedné, kdy se vrací Kristus a šelma je spolu s králi země zničena, a pak druhé po milénium? Proč nestačí jedna bitva? Proč nebyl drak uvržen do ohnivého jezera ve stejné době jako šelma a falešný prorok?

Na tyto otázky – a na mnohé jim podobné – máme naneštěstí velmi málo odpovědí. Je nám malou útěchou, že staletí učenosti a pokusů o výklad nestačila, aby lidé dosáhli nějaké významné shody, co se týče smyslu tohoto krátkého oddílu. V celém Zjevení patří k těm nejtěžším. Samozřejmě to nebyli pouze kazatelé, koho tisíciletá říše ve Zjevení zaujala či dokonce uhranula. Po celá staletí křesťané věřící Bibli nacházeli v tomto oddíle základ pro neuvěřitelný rozsah různých vidění budoucnosti, spojených s nadějami.

Chci se krátce zaměřit na dvě skupiny teorií milénia. První skupina vidí milénium jako časové období po Kristově příchodu. Můžeme jim říkat premilenialisté – Kristus přijde *před* tisíciletou říší. Premilenialisté vidí milénium jako čas nebe na zemi: Kristus je opět fyzicky přítomen a celý svět se těší ze všeho dobrého, co jeho laskavá vláda přináší. Lidé zastávající tento názor vidí současný svět zpravidla velmi negativně. Se světem je to velmi zlé, říkají, a bude se to stále zhoršovat – až do chvíle, kdy Kristus osobně zasáhne a bolesti světa drasticky a dramaticky vyřeší.

Druhá skupina je postmilenialistická. Jak jméno naznačuje, podle těchto teorií přijde Kristus po dlouhém období rostoucí duchovní prosperity na zemi – to vše pod dohledem živé, univerzální církve. Podle zastánců tohoto pohledu jde v současnosti o to, aby křesťané žili život duchovní integrity, aby evangelizovali v moci a byli sociálně citliví a uvědomělí. Tím budou spoutávat satanské mocnosti na zemi a umožňovat, aby Boží království nerušeně rozkvétalo. Na rozdíl od premilenialistů bývají mnohem optimističtější, co se týče postupné proměny kultury a společnosti. Tato proměna má připravit Kristův návrat.

Tyto dva pohledy na tisícileté království představují radikálně odlišné představy o tom, jak Boží království přichází (nebo přijde) na tuto zemi. To zase vede k dalekosáhlým důsledkům v otázce, jak každá z těchto skupin rozumí současnému poslání církve. Premilenialisté jsou přesvědčeni, že církve by měla každého varovat před přicházejícími Božími soudy, aby lidé mohli činit pokání dříve, než bude pozdě. Postmilenialisté vidí poslání církve v proměně společnosti angažovaností v politické sféře.

Oba pohledy mají co důležitého říci dnešním křesťanům. Na druhé straně jsou oba mylné, protože jsou založeny na chybném chápání způsobu, jakým k nám Zjevení mluví. Vidí události závěrečných kapitol Zjevení jako po sobě jdoucí. Já tvrdím, že jsou to souběžná či *alternativní* vidění budoucnosti. Jsou to různé scénáře, které popisují *různé aspekty* Božích plánů pro svět. Prvním z těchto scénářů je bitva mezi jezdcem na bílém koni a šelmou. Druhým je tisícileté uvěznění draka. Třetím je soudný den, kdy jsou všichni lidé povoláni, aby se postavili před soudný stolec Boží. Čtvrtý a pátý jsou propojeny ve vidění Nového Jeruzaléma, který je současně nevěstou Beránkovou. Každý ze scénářů je třeba číst jako nezávislou jednotku, protože každý některými důležitými prvky přispívá k tomu, jak Zjevení zobrazuje budoucnost

světa. Pokud se je pokoušíme harmonizovat, nutně se dostáváme do problémů, protože s nimi jednáme, jako kdyby líčily události jdoucí po sobě v určitém sledu. Pokud s nimi zacházíme jako s pěti samostatnými, ale přesto vzájemně spjatými viděními budoucnosti, můžeme poznat, co nám to které vidění chce říci, a s tím se spokojit.

První scénář je Kristova bitva se silami útlaku, které opanovávají a zneužívají nejen Beránkovy následovníky, ale všechny lidi na světě. Jezdcovo vítězství znamená ospravedlnění utlačovaných a příchod spravedlnosti ve sféře dějin. Druhým scénářem je uvěznění draka a tisíciletá vláda mučedníků. Zdroj zla je ze světa odstraněn, a proto mohou Beránkovi následovníci žít takový život, ve kterém je drak a jeho nohsledi nemohou trápit. Je to čas, kdy nic nebrání spolupráci s Kristem, čas, kdy lidé zakoušejí požehnání plynoucí z partnerství s Bohem. To je rys života, který byl ztracen od té doby, co první lidé přišli o své pravidelné obecnství s Bohem v zahradě Eden. A je to naplnění Božích záměrů; je to čas, kdy na zemi přijde Boží království. Uvěznění draka znamená, že Bůh chce, aby zlo vědělo, že je poraženo – drak si má být své porážky vědom. A pak, aby bylo potvrzeno, že drak v Božím světě nemá již žádnou budoucnost, je propuštěn – ovšem jen proto, aby byl v rozhodující bitvě poražen.

Třetí scénář se týká osobní odpovědnosti za naše jednání. Shromáždění před velkým bílým trůnem výmluvně ilustruje pravdu, že Bůh se hluboce zajímá o detaily našich činů. On je strážce a garant morálního tkaniva vesmíru. Potvrzuje, že osobní činy jak dobré, tak zlé dojdou spravedlivé odplaty. Čtvrtý a pátý scénář (kterými se zanedlouho budeme zabývat podrobněji) líčí Nový Jeruzalém a svatbu nevěsty a Beránka. Tyto scénáře mluví o dalších aspektech Boží budoucnosti: o jeho osobní a nezprostředkované přítomnosti a o hlubokém vztahu mezi ním a jeho lidem.

Všech pět scénářů vychází ze svědectví proroků v celém Písmu. Klasičtí proroci Starého zákona jako Izajáš a Jeremjáš chápali „den Hospodinův“ jako historickou událost, jako časový bod, kdy bude Bůh soudit národy světa. Proroci pozdějších generací chápali Boží budoucnost jako něco, co přesahuje současný svět. Ku příkladu Daniel mluví o vzkříšení z mrtvých pro všechny spravedlivé (Izajáš ani Jeremjáš o vzkříšení nikdy nemluvili). Mluví-li o Boží budoucnosti Zjevení, mluví o ní jak historicky, tak ahistoricky: jako o něčem, co se děje v rámci lidských dějin, i jako o něčem, co se děje za hranicemi běžných

lidských dějin. Obojí je důležité: Jak prorocká vize Boží spravedlivé vlády ustavené v tomto světě, tak vize nádherného světa mimo naše dějiny. Boží záměry s dějinami se musí naplnit, než svět skončí a než na jeho místo nastoupí nový. Jakmile bude možno *na zemi* říci „království světa se stalo královstvím našeho Pána a jeho Krista“ (11,15), může se tento svět rozpustit a na jeho místo nastoupí jiný. Při četbě Zjevení tedy musíme být opatrní. Neměli bychom předpokládat, že tisícileté království je doslovné tisícileté období dějin. O smyslu tohoto období bychom měli přemýšlet v rámci celkové zvěsti Zjevení. Kristovo vítězství povede k nastolení Boží vlády a ti, kteří mu náležejí, se budou na té vládě podílet spolu s ním. Nový Jeruzalém není nějaká skutečnost, která nastoupí *po* tisíciletém království. Je to spíše obraz *jiných aspektů* Boží budoucnosti. Nemáme před sebou jasný sled budoucích událostí, nýbrž řadu obrazů, které různými způsoby vykreslují konec všech věcí. Naším úkolem je zamyslet se nad těmito obrazy, uvažovat o jejich významech a nechat se poučit každým z nich. Pokud se je pokoušíme redukovat na časovou linku či odpočítávání konce, zjistíme, že tyto obrazy působí spíše zmatek, než aby prohlubovaly naše porozumění. Znamená to, že naše vidění budoucnosti musí vždy zůstat otevřené či dokonce dvojznačné. Nevíme prostě do podrobností, jak to všechno nakonec dopadne. Ti, kteří si činí nárok, že tomu všemu rozumí – ať už své mínění zakládají na Zjevení či na nějaké jiné části Písma – musí mnohé texty znásilnit, aby se vešly do jejich předem daných myšlenek. Jak ale můžeme takovým nárokům důvěřovat?

Je-li tomu tak, pak nemusíme čekat, až se nám dostane dokonalého pochopení tisíciletého království či kterékoli jiné části Zjevení, abychom mohli mít z této knihy ve svém životě užitek. Dějiny jsem plné mocných příkladů jednotlivců i společenství, které obraz tisíciletého království inspiroval a které naplňoval nadějí a vědomím smyslu. Nejde tolik o to, abychom se stali experty na biblickou eschatologii, jako spíše o to, abychom se stali Kristovými následovníky, kteří se nechají viděními obsaženými ve Zjevení proměňovat.

Nový Jeruzalém a nevěsta Beránkova

Poté, co před námi prošly děsivé zjevy a tajemné hádanky Zjevení se vytratily, dostáváme se konečně ke krásnému městu, které je součástí nového kosmu, panenského vesmíru. Jan říká: „A to svaté město, nový Jeruzalém, jsem uviděl sestupovat z nebe od Boha, připravené jako ne-

věsta ozdobená pro svého muže“ (21,2). Toto město je jak definitivním místem přebývání Beránkových následovníků, tak Beránkovou nevěstou, krásnou v očekávání, že její láska bude naplněna. V Janově vidění jsme se již s podobnou kombinovanou metaforou setkali. Město Babylon, které je také nevěstkou šelmy, je morálním a duchovním protikladem města Božího, jež je nevěstou Beránkovou. A podobně jako její hrozný protipól i nevěsta, která je Novým Jeruzalémem, mocně přitahuje všechny, kdo ji spatří. Nicméně tato přitažlivost není ničivá. Ty, kdo s ní obcují, neznavuje jejich lidství. Není založena na neřesti, násilí a vykořisťování.

Nevěsta Beránkova je rovněž paralelou ženy oděné sluncem, která zrodila Mesiáše a kterou pronásledoval drak (12,1–6). V obou případech ženu tvoří všichni, kteří jí patří. Žena oděná sluncem – to je Mesiášovo společenství. Nenarodil se jí pouze Mesiáš, ale všichni, kteří následují Beránka. Jsou „ostatními z jejího potomstva“ (12,17). Nevěstu Beránkovu tvoří společenství Beránkových následovníků. Ve svatebních přípravách, které následují po svržení šelmy, můžeme nahlédnout, jak jí bylo „dáno, aby si oblékla zářivé čistý kment. Tím kmentem jsou spravedlivé činy svatých“ (19,8). Nevěsta samotná je společenstvím lidu Beránkova. To ale platí i o těch, kdo jsou pozváni na svatební oslavu: „Blahoslavení, kdo jsou pozváni k Beránkově svatební hostině“ (19,9).

Tyto obrazy nám připomínají, že i Ježíš mluvil o Božím království jako o svatební hostině a o sobě jako o ženichovi na svatbě. Ve Starém zákoně Bůh často oslovuje Izrael jako milovanou manželku (např. Oz 2,14–20). Obraz nevěsty v závěrečných scénách Zjevení (a ostatně i na jiných místech této knihy) v nás vyvolává myšlenky, které se vrací hluboko do biblického dědictví a vyžadují od nás, abychom pečlivě promýšleli smysl smluvní věrnosti. Zjevení nás nenechává na pochybách, že milovat svět znamená proviňovat se duchovním cizoložstvím vůči tomu, který miluje naše duše – Beránkovi, jenž je ženichem církve. Vypovídá rovněž o tom, že ocitnout se v přítomnosti Krista – ženicha znamená vstoupit do velmi intenzivního a intimního vztahu s ním.

Nemůžeme ovšem pojímat obraz města v závěrečných kapitolách Zjevení jako fotografii nebe. Podobně jako nevěsta i město sestupující od Boha z nebe je metaforou s mnoha významy. Na té nejzákladnější rovině mluví o Boží přítomnosti: „Hle, Boží stánek s lidmi; bude pře-

bývat s nimi a oni budou jeho lid, a sám Bůh bude s nimi a bude jejich Bohem“ (21,3).

Těžko si nyní dokážeme představit, co to bude znamenat. Jaké to bude, až se octneme v bezprostřední přítomnosti Sedícího na trůnu? Když o tom začínáme přemýšlet, Zjevení nám pomáhá svým důrazem na to, že Boží přítomnost bude předně znamenat útěchu: „A [Bůh] setře každou slzu z jejich očí“ (21,4). To je obraz láskyplné důvěrnosti. Jako malé dítě, které ve chvíli krize statečně a v úzkostech čeká, až se táta vrátí domů, a pak se rozpláče, jakmile vstoupí do dveří, tak bude náš vstup do Boží přítomnosti pozhnaným uvolněním z emocionálního napětí, které poznamenává život na zemi. Tento obraz je v knize Zjevení jasným uznáním, že lidský život je plný bolesti a zármutku. Být s Bohem bude znamenat uzdravení našich ran. Jsme zlomení, ale budeme uzdraveni: „A smrti již nebude, ani žalu ani křiku ani bolesti již nebude, neboť první věci pominuly“ (21,4).

A tak přebývání v Boží přítomnosti bude znamenat – poprvé – skutečný život! Výpovědí „a smrti již nebude“ míní Zjevení něco mnohem více, než je absence umírání. Mluví o skutečném životě. Sedící na trůnu Jana osobně ujišťuje: „Já dám žíznivému zadarmo napít z pramene vody života“ (21,6). Je to obraz hlubokého občerstvení, obraz nového života – mladého, vitálního, silného. „Hle, činím všechno nové,“ říká Sedící na trůnu (21,5).

Do tkaniva tohoto obrazu je vetkáno poznání, že být v Boží přítomnosti znamená být ve společenství. Tam bude naplněna naše potřeba někam opravdu patřit. Obraz Nového Jeruzaléma není obrazem individuální spásy. Andělský hlas používá pojmy připomínající čas, kdy Bůh přebýval ve stánku se svým lidem během putování po poušti, když prohlašuje: „Hle, Boží stánek s lidmi; bude přebývat s nimi a oni budou jeho lid, a sám Bůh bude s nimi a bude jejich Bohem“ (21,3). Tato slova nám připomínají Boží smluvní závazek lidu Izraele (srov. Lv 26,12). Tentokrát se však tento závazek rozšiřuje na všechny národy: „... bude přebývat s nimi a oni budou jeho lid“ (21,3 – v řeckém originále je množné číslo: „lidi“). A o kus dále čteme: „Kdo vítězí, dostane toto jako dědictví; budu mu Bohem a on mi bude synem“ (21,7).

V následujících odstavcích rozvádí Jan obraz města, aby zdůraznil tyto základní výpovědi o naději, které z těchto obrazů máme přijmout. Jak má ve zvyku, vrší představu na představu, obraz na obraz, až jsme tím téměř zahlceni ve snaze zachytit detaily Janova vidění. Ale právě

o to Janovi jde: Vždyť se snaží zachytit, popsat a vylíčit Boží slávu! A opět se zde setkáváme se stejnými vzácnými obsahy, které figurovaly v Janově popisu Sedícího na trůnu na samotném počátku jeho vidění. Město vyzářuje jas jaspisu, křišťálu, zlata, smaragdu a bohatství dalších klenotů. Janovi jde především o to, aby nám předal vnímání té ohromující nádhery, kterou spatřil. Je to nádhera Boha samotného.

Do vidění je rovněž zabudována symbolická hodnota čísla dvanáct, což je připomínka Božího lidu, chápaného jako dvanáct pokolení Izraele. Při popisu města se s dvanáctkou setkáváme stále znovu. Město má dvanáct bran, které stráží dvanáct andělů. Na dvanácti branách jsou jména dvanácti izraelských pokolení. Město má dvanáct základních kamenů, na nichž jsou napsána jména dvanácti apoštolů Beránkových. I rozměry města odrážejí symbolickou hodnotu dvanáctky. Jedná se o dokonalou krychli. Výška, délka i šířka je dvanáct tisíc stadií (mnohé překlady tuto skutečnost zastrou, protože míry převedou na moderní kilometry nebo míle³). Hradby města jsou široké 144 loket (12 x 12). To vše odpovídá počtu Beránkových následovníků: 144 000 (12 x 12 x 1000).

Zjevení nám tím říká velmi jednoduchou věc: Do tohoto města patří ti, kdo následují Beránka. Je to město pro ně. Zjevení si také všimá toho, že brány tohoto města směřují do čtyř světových stran. Tím nám opět připomíná, že Beránkův lid není definován úzce národnostně. Tento lid naopak pochází ze všech jazyků, kmenů a národů. O něco dále Jan píše, že „národy budou chodit v jeho světle“ (21,24).

Jan nám rovněž říká, že ve městě není žádný chrám (21,22). Nejprve nás to zarazí, když se nad tím ale zamyslíme, dává to dokonalý smysl. Dávný chrám byl místem, kam lidé chodili, aby se setkali s Bohem. Setkávali se s ním prostřednictvím náboženských úkonů za pomoci třídy kněží, kteří přístup k božstvu zprostředkovali. Nový Jeruzalém je ale místem bezprostřední Boží přítomnosti. Potřeba nějakého náboženského zprostředkování pominula. Pominula již i potřeba mít nějaké zvláštní místo či zvláštní úkony, které by nás spojovaly s Bohem. Jan říká, že sám Všemohoucí Bůh je chrámem (21,23). Být ve městě znamená být v nejsvětější svatyni.

³Českých překladů se to naštěstí netýká – pozn. překl.

Město je rovněž místem nekonečného světla. Protože Bůh sám a Beránek jsou světlem města, den nikdy nepohasne. Neznamená to, že budeme na věky uvězněni v oslnivé skříňce na šperky bez možnosti ztlumení světla. Říká-li Jan „... nebude třeba světla lampy nebo světla slunce: Pán Bůh je bude osvěcovat“ (22,5), mluví o Boží přítomnosti. Město je místo, kde bude Bůh sám – a my tam budeme také.

Když se Janovo vidění přibližuje k samotnému závěru, ve městě se objevují prvky zahrady. Ve městě je vodní tok nazvaný řeka života. Je jasný jako křišťál a vytéká z trůnu Božího a Beránkova. Tato řeka souvisí s křišťálovým mořem, které Jan zahlédl ve svém prvním vidění nebeského trůnu. Je to něco zcela jiného než pozemské moře, jež představuje propast. Jedna z prvních věcí, kterou nám Jan říká o novém nebi a nové zemi, je, že „moře již není“ (21,1). Pozemské moře je místo, kde žije drak. Je domovem mořské šelmy, která bojuje proti následovníkům Beránkových. Tím, že v Novém Jeruzalémě není „moře“, je řečeno, že zlo je vypovězeno. Jan později prohlásí: „Nic prokletého již nebude“ (22,3). Pozemské moře vypovídá o skutečnostech, které jsou spjaty s dalším místem zla, s propastí. Řeka života, v níž teče křišťálově čistá voda, vypovídá o vitalitě, plodnosti a uzdravení. O tom mluví i strom života, který vidí Jan růst na březích řeky. Tento strom neustále přináší ovoce a jeho listí má hluboce léčivé účinky (22,2). To vrací naši mysl zpět, na počátek lidských dějin – do Genesis. Tam byl strom života v zahradě Eden; od okamžiku lidského hříchu však byl k němu zamezen přístup. Strom života v Novém Jeruzalémě je opět všem přístupný. Svět opsal celý kruh.

Jan končí popis svého vidění tím, zmínkou o tom, co je na nebeském městě nejdůležitější: „V tom městě bude Boží a Beránkův trůn“ (22,3). Na to následuje jediná možná reakce: „... jeho služebníci mu budou sloužit“ (22,3b CEP). Nebeská oslava Boha, s níž se Jan poprvé setkal, když byl povolán otevřenými dveřmi do nebe, pokračuje v novém světě navěky a navždy. Ti, kteří tam budou, „budou vidět jeho tvář a jeho jméno bude na jejich čelech“ (22,4).

Doslov

Dostáváme se na konec této krátké knížky a já si až příliš dobře uvědomuji, že by se toho dalo říci mnohem více. Mnohými od-
díly a obrazy jsme se vůbec nezabývali; jiné jsme probrali jen velmi stručně. Možná jsme se dotkli některých důležitých otázek a snad jsme je i zodpověděli, nicméně ty odpovědi mohly vyvolat zase další otázky. Je to známka toho, že naše cesta do Zjevení pouze začala, a zároveň pozvání k dalšímu bádání. Přesto – pokusil jsem se proniknout k srdci Zjevení a vyjádřit podstatu jeho zvěsti. Co se nám Zjevení snaží sdělit o Bohu a co znamená uctívat Boha?

Bůh je líčen jako ten, jemuž všechno stvoření vděčí za svou existenci; jeho vůle je důvod a základ všeho, co je. Svět je na Bohu závislý, patří Bohu a je tu pro Boha. Jen Bůh může být zobrazen jako ten, kdo sedí na trůnu vesmíru. Uctívat Boha znamená toto všechno vědět, a to nejen na jedné rovině, rovině intelektuální, ale celou svou bytostí. Uctívat Boha znamená žít s hlubokým osobním vědomím Boží absolutnosti a naší závislosti. To vede k bázní a vděčnosti, které nejsou pouze mentálními postoji, ale praktickými vlastnostmi, jež se projevují v našich každodenních pozemských záležitostech. I zde nám Zjevení přináší mnoho poznání, neboť při uctívání Boha nejde v první řadě o bohoslužbu, liturgie a rituály. Uctívat Boha znamená být mu věrný a poslouchat ho. Boží jednání je pro nás výzvou: přijmi je, nebo je odmítni.

Kniha Zjevení zobrazuje Boží jednání v tomto světě pomocí velmi složitého obrazu: obrazu zabitého Beránka. Tím zcela jasně prohlašuje, že Bůh je ve světě přítomen skrze slabost a utrpení, skrze porážku, oběť a službu. To je pro nás pochopitelně velkou výzvou. Je to překážka, kterou máme překonat. Je to kámen, o který mnozí lidé klopýtou. Připojíme se k Beránkovi? Přijmeme znamení pokory, nebo budeme hledat nějaký robustnější, mocnější obraz? Budeme následovat Beránka, kamkoli jde?

Ale kam Beránek jde? Kam vede jeho cesta? To je další ze znepokojujících lekcí, které nám Zjevení dává. Beránkova cesta vede do stře-

Doslov

tu, neboť Boží nárok na absolutní vládu ve vesmíru je napadán ze všech stran. Stát se Božím přítelem automaticky znamená stát se nepřitelem světa, či snad ještě přesněji řečeno, nepřitelem draka. Drak ve Zjevení symbolizuje velkého Božího nepřitele, satana, který veškerou svou energii upírá k pronásledování nejprve Mesiáše a pak Mesiášova lidu, jež se snaží zničit. Janovo vidění nás nabádá, abychom zvážili, co nás bude stát, připojíme-li se ke Kristu. Ale rovněž nás nabádá, abychom zvážili, co nás bude stát, pokud se ke Kristu nepřipojíme.

Drak jedná ve světě skrze své zástupce: skrze politickou, ekonomickou a náboženskou tyranii. Je přítomen v každém pokušení uctívat něco, co není Bůh. Není žádná oblast lidského života, které by se drakova strategie netýkala. Beránkovi následovníci se denně vyrovnávají s poznáním, že jsou součástí všezahrnujícího střetu s nepřitelem na život a na smrt. Není tím řečeno, že od potíží není žádného odpočinutí. Jistě je. Často se dokonce může zdát, že kosmická bitva z knihy Zjevení je někde daleko a že se nás netýká. Zdání míru by nás ale nemělo ukloubat do falešného pocitu jistoty. Bitva je reálná, je všude a nijak nepolevuje. Ano, Zjevení potvrzuje, že následovat Krista znamená nikdy nebýt zcela mimo dosah drakovy nenávisti.

To nás ale nemusí děsit. Zjevení mluví rovněž o Boží pečeti, kterou se následovníci Beránka odlišují od následovníků šelmy. Bůh zná ty, kdo jsou jeho. A Bůh pracuje na tom, aby nakonec skončili v tom novém světě, do nějž nám Janovo Zjevení dává nahlédnout. Nicméně zatím žijeme ve světě, který je nejen místem, kde se roztahuje drak, ale i oblastí Božího hněvu. Je to svět lapený do složité sítě následků jeho vlastních bezpočetných hříchů. Být následovníkem Beránkovým znamená mít vhled i moc, které potřebujeme, abychom žili způsobem, jež světu přináší vykoupení a naději. Znamená to žít ve světě tak, jak v něm žil Ježíš.

Toto vše jsme ze Zjevení vytěžili, aniž bychom se považovali za předpovědatele budoucnosti. Nevyžadovali jsme, aby nám Zjevení podalo informaci, jak svět skončí, kdy se Kristus vrátí nebo kdo bude „Antikrist“. Snažili jsme se knize naslouchat způsobem, jak si to sama přeje: jako dopisu psanému v druhé polovině prvního století po Kristu skupině sborů v římské provincii Asii. To byli skuteční lidé, kteří se potýkali se skutečnými problémy. Zjevení k nim promlouvalo způsobem, kterému rozuměli a který je oslovoval. Naše chápání zvěsti Zje-

vení musí vycházet z toho, čím byla tato zvěst pro první čtenáře Janových podivuhodných vidění.

Zjevení si rovněž žádá, abychom mu rozuměli jako apokalypse. To byl dokument psaný stylem kdysi běžným a dobře chápaným, nicméně nyní již zvláštním a často matoucím. Je to kniha hlubokých obrazů, majících kořen zejména ve Starém zákoně, ale i v kultuře a dějinách starověkého světa. Je to dílo, které se hluboce dotýká našich smyslů – někdy nás překvapuje, jindy děsí, někdy v nás probouzí touhu až k slzám. Ale především je pro nás výzvou, abychom spolu s Beránkem uctívali Boha a stavěli se na odpor drakovi a jeho hordám.

Často se zdá, že Zjevení vzbuzuje více otázek, než jich zodpovídá. Mnohdy nás to přivádí k hlubokému zamyšlení, ale přitom nás to nechává bez nějakých pevných závěrů. To ale patří k záměru knihy. Je to pozvání k Božímu tajemství ve světě.

Ježíš řekl svým učedníkům: „Vám je dáno tajemství království Božího, avšak těm, kteří jsou vně, se to všechno děje v podobstvích, aby hledíce hleděli a neviděli, slyšíce slyšeli a nechápali, neobrátili se a nebylo jim odpuštěno“ (Mk 4,11–12). Rozhořčení těchto slov se týká i Zjevení, jež bylo dáno Janovi. Sedmkrát mu bylo řečeno, aby zvolal: „Kdo má uši, slyš, co Duch praví sborům“ (2,7.11.17.19.29; 3,6.13.22). Požehnání z této knihy budeme mít pouze tehdy, pokud budeme slyšet – a reagovat.

Blahoslavení ti, „kdo slyší slova tohoto proroctví a zachovávají, co je v něm zapsáno, neboť ten čas je blízko“ (1,3).

Obsah:

<i>Předmluva</i>	...3
<i>Úvod</i>	...4
1. Četba Zjevení	...6
2. Jak to drží pohromadě	...22
3. Trůn	...29
4. Beránek	...38
5. Drak	...51
6. Hněv a soud	...64
7. Už žádné slzy	...77
<i>Doslov</i>	...90